

Diplomová práce

Westernizace módních trendů v Československu a České republice po roce 1989

Studijní program:

N0114A300106 Učitelství pro střední školy a 2.
stupeň základních škol

Studijní obory:

Dějepis
Základy společenských věd

Autor práce:

Bc. Martina Hodinková

Vedoucí práce:

PhDr. Michal Ulvr, Ph.D.
Katedra historie

Liberec 2024

Zadání diplomové práce

Westernizace módních trendů v Československu a České republice po roce 1989

<i>Jméno a příjmení:</i>	Bc. Martina Hodinková
<i>Osobní číslo:</i>	P20000879
<i>Studijní program:</i>	N0114A300106 Učitelství pro střední školy a 2. stupeň základních škol
<i>Specializace:</i>	Dějepis Základy společenských věd
<i>Zadávací katedra:</i>	Katedra historie
<i>Akademický rok:</i>	2020/2021

Zásady pro vypracování:

Stěžejním cílem práce je analýza západních vlivů na módní styly, střihy a používané materiály v oblasti dámské a panské módy v Československu a České republice po roce 1989 do konce devadesátých let. Analýza se bude primárně zaměřovat na západní vlivy v oblasti módy, a to včetně účesů, doplňků a vizáže, nevynechá však jejich srovnání se styly, jejichž původ byl ryze český/československý. Stranou nezůstane ani samostatná analýza westernizace trendů v módě pro mládež.

Další významná kapitola této práce se bude věnovat využití tématu ve výuce. Kapitola se bude zaměřovat zejména na módní západní vlivy po revolucích na počátku 90. let v bývalých zemích východního bloku. Jejím cílem bude vést studenty k zamyšlení nad rozsahem, podobou a hloubkou dopadu vlivů demokratizace a kapitalismu na konkrétní oblast života společnosti.

Hlavním zdrojem badání bude kritické zhodnocení, analýza a interpretace odborných monografií a dobového tisku. Jako doplňující zdroj použijí výpovědi uživatelů. Výpovědi by se měly týkat zejména vlivu americké kultury na módní trendy v Československu a později v České republice.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

tištěná/elektronická

Jazyk práce:

čeština

Seznam odborné literatury:

FUNDOVÁ, Johana. *Devadesátky!: roky nespoutané svobody*. Brno: CPress, 2019, 288 s. ISBN 978-80-264-2794-0.

MÁCHALOVÁ, Jana. *Budiž móda: průvodce dějinami módy 20. století*. Praha: Brána, 2012. ISBN 978-80-7243-608-8.

MÁCHALOVÁ, Jana. *Móda 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. Dějiny odívání. ISBN 80-710-6587-0.

MOTÝL, Ivan. *Taková byla 90. léta: obrazy z poslední dekády 20. století*. Praha: Empresa Media, 2016, 432 s. ISBN 978-80-88207-02-3.

RADOVANOVIČ, Dušan, ed. *Svobodná a divoká 90. léta: příběhy z doby, kdy bylo možné téměř vše*.

UCHALOVÁ, Eva a Konstantina HLAVÁČKOVÁ. : *Obecní dům v Praze 30. června – 12. září 2004 : [katalog výstavy*. Praha: Obecní dům, [2004]. ISBN 80-863-3927-0.

VLADIMIR 518. *Kmeny 90: městské subkultury a nezávislé společenské proudy v letech 1989-2000*. V Praze: BiggBoss, 2016, 813 s. ISBN 978-80-906019-9-4.

Vedoucí práce:

PhDr. Michal Ulvr, Ph.D.
Katedra historie

Datum zadání práce:

28. června 2021

Předpokládaný termín odevzdání: 15. července 2022

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

prof. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
garant studijního programu

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má diplomová práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych touto cestou poděkovala PhDr. Michalu Ulvrovi PhD., který mi byl velice ochotný pomáhat při vzniku této práce, rovněž si vážím jeho cenných rad, námětů, připomínek a pevných nervů.

ANOTACE

Tato diplomová práce se věnuje západnímu vlivu na československou módu v devadesátých letech minulého století. Rovněž nabízí shrnutí vývoje módy od dvacátých do osmdesátých let, rozsáhlou nabídku všemožné módní inspirace, pohled na subkultury a jejich vliv na módní trendy, ale nevynechává ani náhled na ryze tuzemské módní trendy. V neposlední řadě práci nabízí návrh využití tématu ve výuce dějepisu.

Klíčová slova

Westernizace, móda 90. let, analýza, USA, Československo

ANNOTATION

This thesis is devoted to the Western influence on Czechoslovak fashion in the nineties of the last century. It also offers a summary of the development of fashion from the 1920s to the 1980s, a wide range of all kinds of fashion inspiration, a look at subcultures and their influence on fashion trends, but does not omit an insight into purely domestic fashion trends. Last but not least, the work offers a proposal for the use of the topic in the teaching of history.

Keywords

Westernization, 90s fashion, analysis, USA, Czechoslovakia

Obsah

ÚVOD	10
KRITIKA PRAMENŮ A LITERATURY	11
Literatura	11
Prameny	13
Elektronické zdroje	14
1. VÝVOJ MÓDY	16
1.1. EMANCIPOVANÁ ELEGANCE	16
1.2. JEDNODUCHOST A PŘECE TREND	19
1.3. PRACOVNÍ ELEGANCE	20
1.4. NOVÝ ROZMĚR MÓDY	22
1.5. UVOLNĚNÍ NAPĚTÍ	24
1.6. MNOHÁ POPRVÉ	26
1.7. OSMDESÁTÁ LÉTA JAKO ODRAZOVÝ MŮSTEK PRO DALŠÍ VÝVOJ	29
1.7.1. REBELSTVÍ 80. LET	30
1.7.2. MÓDA JAKO SYMBOL REBELSTVÍ	34
1.8. MUŽSKÁ MÓDA V PRŮBĚHU LET	36
2. DEVADESÁTKY: POLITICKOSPOLEČENSKÝ KONTEXT	37
3. OTEVŘENÍ HRANIC NOVÝM MÉDIÍM	39
3. 1. TISKOVINY	39
3. 2. TELEVIZE	42
3. 3. REKLAMY	45
4. RŮZNORODOST MÓDNÍCH STYLŮ INSPIROVANÁ SUBKULTURAMI	47
4. 1. HUDEBNÍ SUBKULTURY	47
4. 1. 1. PUNK	47
4. 1. 2. RAP	49
4. 1. 3. METAL	52
4. 1. 4. DANCE	53
4. 1. 5. TECHNO	54
4. 1. 6. B-BOYS	56
4. 1. 7. GRUNGE	58
4. 1. 8. ROCKABILLY	60

4. 2. NEHUDEBNÍ SUBKULTURY	61
4. 2. 1. SKINHEADS	61
4. 2. 2. GRAFFITI	62
4. 2. 3. SKATEBOARDING	64
5. NIC NENÍ NEMOŽNÉ	66
5. 1. 90. LÉTA VE SVĚTĚ	66
6. ČESKOSLOVENSKÝ (NE)BIZÁR	69
6. 1. SPORTOVNÍ ELEGANCE?	70
6. 2. FORMÁLNÍ MÓDA	72
6. 3. NÁVRAT HIPPIES?	73
6. 4. DŽÍNOVÝ FENOMÉN	73
6. 5. DOPLŇKY	75
6. 5. 1. BRÝLE	77
6. 5. 2. BOTY	78
6. 5. 3. LEDVINKY	79
6. 5. 4. TETOVÁNÍ A PIERCINGY	80
7. ÚPADEK TEXTILNÍHO PRŮMYSLU	82
7. 1. SECOND HANDY	83
8. NAHOTA	85
8. 1. DISCOLAND SYLVIE	88
9. NÁVRH DIDAKTICKÉ HODINY	91
ZÁVĚR	95
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	97
Literatura	97
Prameny	100
Elektronické zdroje	103

ÚVOD

Módní oblast nepochybně patří mezi nejatraktivnější témata historického výzkumu. Od pradávných civilizací až po současnou éru lze sledovat dynamiku a evoluci módních trendů, které odrážejí proměny společnosti, kultury a vkusu. Inspirací pro téma této diplomové práce bylo pozorování současných módních trendů, jež vykazují známky podobnosti s módními tendencemi devadesátých let. Tato analogie vzbudila otázku vlivu Spojených států na československou/českou módu a míru tuzemského přínosu.

Práce si klade za cíl shrnout a analyzovat vývoj módních trendů jak v globálním, tak v československém kontextu před rokem 1989. Tato analýza slouží jako základní platforma pro porozumění důležitým proměnám v módním průmyslu a jako výchozí bod pro další výzkum. Důraz je kladen na identifikaci klíčových trendů, které ovlivnily následné módní směřování. Dalším cílem je analyzovat vliv USA na vývoj československé/české módy po roce 1989. Proces demokratizace Československa měl zásadní dopad na celou řadu oblastí, včetně módní scény, a práce se zaměřuje na zkoumání těchto změn a identifikaci klíčových faktorů ovlivňujících módní trendy. Souvisejícím úkolem je analýza hudebních a nehmudbních subkultur, které se po roce 1989 prosadily v Československu a ovlivnily módní vkus a preference. Tato analýza poskytuje pohled na rozmanitost a dynamiku módního prostředí v období po pádu komunistického režimu. Posledním stanoveným cílem je identifikace trendů nebo inovací, které měly čistě český původ a staly se významnými ikonami české módy. Tato analýza přináší poznatky o lokální kreativitě a inovaci v rámci módního průmyslu.

Práce je strukturována do osmi kapitol, z nichž první se zabývá historickým přehledem módního vývoje od dvacátých let minulého století až po osmdesátá léta. Následující kapitoly se již věnují devadesátým létům, zahrnují analýzu zahraničních i domácích módních inspirací z nových médií, jako jsou filmy, seriály, nové časopisy, a také zahraniční osobnosti z oblasti zábavy.

Metodologií této práce je především analýza dostupné literatury a pramenů, včetně tištěných a audiovizuálních materiálů. V práci je rovněž využit komparativní přístup k módním trendům z předchozích let a devadesátých let poskytuje ucelený pohled na vývoj módního prostředí.

KRITIKA PRAMENŮ A LITERATURY

Literatura

Informace o československých módních trendech před rokem jsem čerpala zejména z knih Konstantiny Hlaváčkové *Česká móda 1940 – 1970*¹, *Kytky v popelnici: Společnost a móda v sedmdesátých letech v Československu*² a *Móda za železnou oponou*.³ Všechny tři knihy nabízejí komplexní pohled na dějiny československého odívání na pozadí společenského a politického dění. Dalšími stěžejními knihami pro čerpání tuzemských a rovněž světových módních trendů jsou knihy Jany Máchalové a to *Budiž móda*,⁴ *Móda 20 století*,⁵ *Módou posedlí*,⁶ prostřednictvím kterých lze sledovat rozdíly ve vývoji v různých částech světa. Dalšími knihami podávající doplňující informace k vývoji módy podávají knihy *Móda: úžasný příběh fenoménu: historický vývoj, detailní vyobrazení i příběhy slavných návrhářů* od Marnie Fogg⁷ a rovněž kniha *Móda: kompletní obrazový průvodce světem stylu*⁸ či *Móda: obrazové dějiny oblékání a stylu*,⁹ jež svůj popis doplňuje obrázky či fotografiemi, tudíž si lze všechny populární módní trendy prohlédnout.

Z dalších knih jako *50 s FASHION: Vintage fashion and beauty ads*,¹⁰ *Wartime fashion: from haute couture to homemade*,¹¹ *The New Look: Design in the Fifties*, *Od "zlatých dvacátých" po Diora*,¹² *Styly 50. a 60. let*,¹³ *Česká móda 1918-1939*¹⁴ jsem čerpala informace o oblečení, doplňcích, účesech či vévodících siluetách daného období.

1 HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. *Česká móda 1940-1970: zrcadlo doby*. Praha: Olympia, c2000. ISBN 80-703-3017-1.45-60.

2 HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. *Kytky v popelnici: Společnost a móda v sedmdesátých letech v Československu*. Praha: Uměleckoprůmyslové museum, Naga, 2007. ISBN 9788071010722.

3 HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. *Móda za železnou oponou: společnost, oděvy a lidé v Československu 1948-1989*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-802-4758-336.

4 MÁCHALOVÁ, Jana. *Budiž móda: průvodce dějinami módy 20. století*. Praha: Brána, 2012. ISBN 978-80-7243-608-8.

5 MÁCHALOVÁ, Jana. *Móda 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. Dějiny odívání. ISBN 80-710-6587-0.

6 MÁCHALOVÁ, Jana. *Módou posedlí: [čtení o módě 20. století]*. Břeclav: Moraviapress, 2002. ISBN 80-86181-47-2.

7 FOGG, Marnie, ed. *Móda: úžasný příběh fenoménu: historický vývoj, detailní vyobrazení i příběhy slavných návrhářů*. Přeložil Zuzana PAVLOVÁ, přeložil Runka ŽALUDOVÁ. V Praze: Slovart, 2015. ISBN 9788073912246.

8 HOMER, Karen. *Móda: kompletní obrazový průvodce světem stylu*. Přeložil Blanka CHOCOVÁ. Praha: Dobrovský, 2018. Knihy Omega. ISBN 9788073909437.

9 *Móda: obrazové dějiny oblékání a stylu*. Praha: Knižní klub, 2013. ISBN 9788024241708.

10 HEIMANN, Jim. *50 s FASHION: Vintage fashion and beauty ads*. Kolín nad Rýnem: TASCHEN, 2007. ISBN 9783822849330.

11 JACKSON, Lesley. *The New Look: Design in the Fifties*. London: Thames and Hudson, 1991. ISBN 0500276447.

12 KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých" po Diora*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Dějiny odívání. ISBN 978-80-7106-149-6.

13 POWELL, Polly a Lucy PEEL. *Styly 50. a 60. let*. Praha: V. Svojtka, 1998, ISBN 80-7237-018-9.

14 UCHALOVÁ, Eva. *Česká móda 1918-1939*, Olympia a.s., Praha, 1996.

Stěžejními byly rovněž tituly *Taková byla 90. léta*,¹⁵ *Svobodná a divoká 90. léta*,¹⁶ *Kmeny 90*¹⁷, *Devadesátky!*,¹⁸ *Věčná devadesátá*,¹⁹ *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*,²⁰ *10 let v českých médiích*,²¹ *Pražské hudební světy*,²² *Dějiny českých médií 20. století*,²³ *Subkultury mládeže*,²⁴ *Hudebně-literární slovník*,²⁵ *Česká čtenářská společnost*,²⁶ a *Plzeň punková a metalová*,²⁷ které přinášejí celistvý pohled na různé oblasti tohoto období. Věnují se novým médiím, západnímu vlivu na různé oblasti, módě, hudebním tělesům, ale také subkulturám, nahotě a odvrácené straně této doby.

Důležitým zdrojem byly knihy *Od minulosti k dnešku*,²⁸ *České země v éře první republiky 1918 – 1938*,²⁹ *Rok zárazků: svědectví o revoluci roku 1989*³⁰, *České země v evropských dějinách, 4. díl*,³¹ *Sametová revoluce*,³² ilustrovaná kniha *Sametová revoluce*,³³ *Čas proměn*,³⁴ *Osmdesátky!*,³⁵ *Československo v období socialismu*,³⁶ *Rozdělení Československa*,³⁷ a historický článek *Revoluce odkládá sametový háv*,³⁸ které dodávají

15 MOTÝL, Ivan. *Taková byla 90. léta: obrazy z poslední dekády 20. století*. Praha: Empresa Media, 2016. ISBN 978-80-88207-02-3.

16 RADOVANOVÍČ, Dušan, ed. *Svobodná a divoká 90. léta: příběhy z doby, kdy bylo možné téměř vše*. Praha: Radioservis, 2017. ISBN 978-80-87530-15-3.

17 518, Vladimír. *Kmeny 90: městské subkultury a nezávislé společenské proudy v letech 1989-2000*. V Praze: BiggBoss, 2016. ISBN 978-80-906019-9-4.

18 FUNDOVÁ, Johana. *Devadesátky!: roky nespoutané svobody*. Brno: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2794-0.

19 PATOČKOVÁ, Jana; RYCHLÍKOVÁ, Apolena; PEHE, Veronika; LEHEČKA, Michal; DANIEL, Ondřej et al. *Věčná devadesátá*. CPRESS, 2023. ISBN 9788026450726.

20 BEDNAŘÍK, Petr, et al. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti, 2., upravené a doplněné vydání*. Česko, Grada, 2019. ISBN 9788027105533.

21 JIRÁK, Jan. *10 let v českých médiích*. Vyd. 1. Praha: Portál pro Newton Information Technology, 2005, ISBN 80-717-8925-9.

22 JURKOVÁ, Zuzana. *Pražské hudební světy*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-802-4624-846.

23 KONČELÍK, Jakub, et al. *Dějiny českých médií 20. století*. Česko, Portál, 2010. ISBN 9788073676988.

24 SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže: uvedení do problematiky*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-802-4729-077.

25 SPOUSTA, Vladimír. *Hudebně-literární slovník. Hudební díla inspirovaná slovesným uměním*. Masarykova univerzita, 2014. ISBN 9788021077157.

26 TRÁVNÍČEK, Jiří. *Česká čtenářská republika*. Host, 2017. ISBN 9788075772541.

27 FIKAROVÁ, Lucie. *Plzeň punková a metalová: punková a metalová alternativní hudební scéna v Plzni (1983-1995)*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2022. ISBN 978-802-4654-010.

28 RYCHLÍK, Jan a Vladimír Georgiev PENČEV. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-387-0.

29 KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky 1918 - 1938, Díl I. – Vznik, budování a zlatá léta republiky 1918 – 1929*, Praha: Libri, 2000.

30 GARTON ASH, Timothy. *Rok zárazků: svědectví o revoluci roku 1989 ve Varšavě, Budapešti, Berlíně a Praze*. Vyd. 2., rev. a dopl. Přeložil Miroslav DROZD. Praha: Paseka, 2009. ISBN 9788074320095.

31 ŠAROCHOVÁ, Gabriela V.; BĚLINA, Pavel; KAŠE, Jiří; KUČERA, Jan Pavel a CUHRA, Jaroslav. *České země v evropských dějinách, 4. díl*. Praha: Paseka, 2006. ISBN 80-7185-795-5.

32 EMMERT, František. *Sametová revoluce*. CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2834-3.

33 LEŽÁK, Zdeněk. *Sametová revoluce*. Albatros Media, 2019. ISBN 9788026614722.

34 BAKER, Mark. *Čas proměn*. CPress, 2021. ISBN 978-80-264-3685-0.

35 JEŽEK, Martin. *Osmdesátky!*. N.p., Albatros Media a.s., 2023. ISBN 9788026450245.

36 RYCHLÍK, Jan. *Československo v období socialismu 1945-1989*. Albatros Media, 2020. ISBN 9788076013919.

37 RYCHLÍK, Jan. *Rozdělení Československa 1989-1992*. Vyšehrad, 2022. ISBN 9788076016033.

38 GJURIČOVÁ, Adéla. *Revoluce odkládá sametový háv*. *DĚJINY A SOUČASNOST*. 2011, roč. 2011, č. 11.

informace o historickém, společenském a politickém kontextu dané doby, která je důležitá pro módní vývoj.

Jako doplnění jsem využila tituly *Madonna's Like a Prayer*³⁹ pojednávající o hudební ikoně Madonně a o jejím do té doby nevidaném hudebním videoklipu. Rovněž jsem využila *Dancing in the Distraction Factory: Music Television and Popular Culture*,⁴⁰ která se věnuje nejslavnější hudební televizi MTV a pojednává o hudebním světě a jeho populárních příbězích. Další knihou, která poskytla mé práci doplnění některých informací je *Jeans story: retro blue*⁴¹ obsahující historii slavných kalhot a rovněž popisuje jejich příběh napříč světem. Rovněž přínosnými se staly knihy *Ostrůvky svobody: kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech*,⁴² pojednávající o aktivitách mladé generace nevynechávající témata jako punk, nová vlna a snahy StB o kontrolu mládeže. Byl to jenom rock'n'roll?: hudební alternativa v komunistickém Československu 1956-1989⁴³ přinášející přehled hudebních žánrů nezapadající do mainstreamové společnosti. Tituly *Michael Jackson*⁴⁴ a *Come As You Are*⁴⁵ obsahující životopisné informace o zpěvácích, které v práci zmiňuji. *Kids*,⁴⁶ jež se věnuje stejnojmennému filmu pojednávající o skateboardingu. A poslední zmíněnou knihou je *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*,⁴⁷ která obsahuje historii pohledu na tetování. Dalšími

Prameny

Klíčovými prameny pro tuto práci byly tiskoviny v podobě časopisů BRAVO, Vlasta a Žena a móda a rovněž americký časopis Life. Každý z nich se zaměřuje na odlišná témata a jinou věkovou skupinu, ale přesto všechny přináší informace o aktuálních módních trendech. Pomocí československých časopisů Vlasta, Žena a móda a amerického časopisu Life lze porovnávat světové módní trendy s těmi československými, a to zejména v období od 50. do konce 80. let, kdy je rozdíl v módní oblasti mezi západním a východním světem patrný. Časopis BRAVO posloužil zejména pro analýzu let devadesátých, kdy u nás začal vycházet.

39 FRECCERO, C. *Our Lady of MTV: Madonna's "Like a Prayer"*. *Feminism and Postmodernism*, 1992.

40 GOODWIN, A. *Dancing in the Distraction Factory: Music Television and Popular Culture*. University of Minnesota Press, 1992, ISBN 0-8166-2063-6.

41 PETROV, Michal. *Jeans story: retro blue*. V Brně: Jota, 2019. ISBN 978-80-7565-547-9.

42 VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody: kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*. Praha: Votobia, 2002. ISBN 80-7220-124-7.

43 VANĚK, Miroslav. *Byl to jenom rock'n'roll?: hudební alternativa v komunistickém Československu 1956-1989*. Praha: Academia, 2010. Šťastné zítřky (Academia). ISBN 9788020018700.

44 ALONSO, Guillermo. *Michael Jackson: Ilustrovaný životopis*. Albatros Media, 2020. ISBN 9788026434436.

45 AZERRA, Michael. *Come As You Are: The Story of Nirvana. Spojené státy americké, Crown, 2013. ISBN 9780307833730.*

46 KORINE, Harmony, CLARK, Larry. *Kids: A Film by Larry Clark*. Velká Británie, Grove Press, 1995. ISBN 9780802134387.

47 RYCHLÍK, Martin., *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, ISBN: 978-80-204-3286-5.

Nejen z hlediska módy, ale rovněž pro jeho pravidelné informování o aktuálních hudebních či hereckých idolech, a to jak zahraničních, tak tuzemských.

Elektronické zdroje

Zásadním zdrojem z řad elektronických zdrojů se stal archiv České televize, který nabídl širokou škálu audiovizuálních pořadů jako hudební pořad *Medúza*, který se stal zdrojem módních trendů v hudební scéně. Dalším zdrojem byly *Televizní noviny 1990 a 1996* složené z několika dobových reportáží, na kterých lze zkoumat módní trendy tehdejší společnosti. Další přínosné informace zejména o subkulturách přinesla *Příloha televizních novin*, která se věnovala Punku a Skinheadům nebo například pořad *KMENY*,⁴⁸ jehož jednotlivé díly obsahovaly informace o vybraných subkulturách. Pro potřeby práce jsem využila díly *Graffiti*, *Skinheads a Punk*. Pro kapitolu o postavě Ivana Jonáka jsem využila pořad *VIZITKA* z roku 1994,⁴⁹ který obsahoval díl přímo o něm a přinesl s ním rozhovor a rovněž dobové záběry z *Discolandu*.

Jako doplnění jsem využila *Pořad Retro* a díly reklamy, proměny módy, fitness centra, móda 90. let a alternativa. Tento pořad přináší sestřihy z dobových reportáží, ale rovněž rozhovory s pamětníky či s lidmi, které se danému tématu věnují nebo se jich přímo dotýká. Což rovněž nabízí pořad *HISTORIE CS* a jeho díl *Co všechno nosilo 20. století*.⁵⁰ Jako doplnění některých kapitol též sloužily některé dokumentární filmy, které *ARCHIV České televize* nabízí, a to dokument o Elvisu Presleym,⁵¹ *Jaromír Jágr: stále na vrcholu*,⁵² *Nagano hokejový turnaj snů* nebo *Srdce v hokeji*.⁵³

V této oblasti nelze vynechat ani digitalizovaný archiv bezpečnostních složek, který sloužil zejména k doplnění informací k podkapitolám, které se věnují 80. letům a rovněž zmiňují módu jako symbol rebelství. Jedná se zejména o zásahy VB proti průniku subkultur do společnosti. Což dokládá opatření VB proti *Vlasatcům*, další případ dokládá spis *Volná mládež undergroundu*, který popisuje zásah na zakázaném koncertu a nevynechává ani popis

48 *Česká televize*: Pořad *KMENY* [online]. 2014. Dostupné z:

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/10727240820-kmeny/214562260850005/>.

49 *Archiv České televize*: Pořad *VIZITKA* [online]. 5. 8. 1994. Dostupné z:

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/879394-vizitka/29436313624/>.

50 *Česká televize*: *Historie CS – Co všechno nosilo 20. století* [online]. 2022. Dostupné z:

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/322291310200001/>.

51 *Archiv České televize*: *Elvis Presley!*: [online]. 1987. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10151852399-elvis-presley/>.

52 *Archiv České televize*: *Jaromír Jágr: stále na vrcholu* – [online]. 2012. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10400446880-jaromir-jagr-stale-na-vrcholu/>.

53 *Archiv České televize*: *Nagano hokejový turnaj snů*– [online] 1999. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1023716279-nagano-hokejovy-turnaj-snu/>.

vzhledu osob, které se jej účastnili. Konkrétnímu popisu vzhledu příslušníků subkultur se též věnují spisy případů Dolezálek Luboš a Petrův Martin.

Hudební videoklipy zpěvačky Madonny a pořady České rozhlasu o seriálu Přátelé, Jak se rodil bulvár a život po sametu poskytly další úhel pohledu na zmiňovaná témata využitá v různých kapitolách práce.

1. VÝVOJ MÓDY

Již od vzniku samostatného československého státu v roce 1918 prošla móda zajímavou transformací. Každé desetiletí mělo svou výraznou linii, která v něm tvořila základní trend, jenž nesměl chybět v žádném šatníku. Tento jev byl typický zejména pro dámy, neboť se pánská linie dlouho neměnila. Každá dáma si přála nosit oblečení ve stylu, jenž nosila její sousedka, kadeřnice, známá nebo rivalka a který byl výtvozem více či méně známých návrhářských jmen. Je důležité zdůraznit, že ačkoli se v daném desetiletí objevila jedna linie, která byla výrazná a převažovala, nejednalo se o zdaleka jedinou možnou formou odívání. V každé zemi se vždy objevil návrhář, který šel proti proudu, a buď si našel své obdivovatele a stal se budoucí módní ikonou, anebo upadl v zapomnění a dnes tvoří jen malou nebo žádnou zmínku v odborné literatuře.

Návrhářská esa, která se starala o hlavní módní trendy, nejčastěji pocházela ze zemí jako Francie, USA či Velké Británie, ale jejich dosah tyto země několikrát předčil, neboť se stala inspirací pro celý svět. Výjimku netvořilo ani Československo, které se o západních trendech dozvědělo zejména ze zahraničních a místních časopisů, ale rovněž z výstav veletrhů a přehlídek a to od jeho vzniku v roce 1918 až zhruba do 70. let. Právě toto období začalo naznačovat budoucí vývoj oděvního odvětví, neboť již zde začalo do hlavních módních proudů pronikat několik linií najednou a oproti předešlým létům se uchytily, a dokonce dokázaly existovat vedle sebe, aniž by si navzájem konkurovaly. Jasně to lze pozorovat v západních zemích, kde se tento trend začal projevovat velmi rychle, oproti tomu Československo veškeré změny přijímalo v trochu zpomaleném režimu. Určité změny se objevily již v letech sedmdesátých, ale jako zlomová se ukázala léta devadesátá, jejichž svobodný ráz se odrazil i v módním odvětví.

První kapitola obsahuje stručný popis jednotlivých desetiletí a v nich výčet zásadních linií a módních trendů, které se objevily v dámských šatnících a to jak v zahraničí tak v Československu. Nechybí v nich ani lehké nastínění historického pozadí, které mělo často vliv na módní průmysl.

1.1. EMANCIPOVANÁ ELEGANCE

První období, kterému se práce věnuje, nastalo po čtyřech letech války a bývá často označováno jako doba prosperity a rozkvětu. Lidé se snažili připravit se na novou éru ve všech oblastech života, začali si uvědomovat, že se vše může ze dne na den změnit, že se

mohou opět ocitnout ve válce, a proto se začali hojně hnát za zábavou. Jednak aby nepromarnili další dny, ale také aby oslavili přežití uplynulých let.

Na počest odstartování nové etapy se začaly pořádat společenské večírky, oslavy, plesy a taneční zábavy, při nichž bylo nutné dobře vypadat. Tím se také měnil módní průmysl, který postupně přinášel nové trendy. V kolébce módy ve Francii propukl trend nové dámské linie. Typické pro ni byly šaty rovných střihů se sníženým pasem, odhalující kotníky a svázané jen lehce v oblasti boků, doplněné třásněmi, často barevné a velmi okázale zdobené.⁵⁴ Zábavy a večírky však však brzy vystřídala realita ukončené války, díky které se v mnoha zemích změnilo postavení ženy. Dámy svou emancipaci a nezávislost prosazovaly zejména prostřednictvím módy.⁵⁵ Od této doby se žena nebrala jako ozdoba pro muže, u které bylo nutné zdůraznit její podřadné společenské postavení.⁵⁶

Ty tam byly těsné šaty a zvýrazněné dámské křivky, které podtrhával korzet, novým ideálem ženské krásy se staly ty kousky oděvů, které podtrhovaly postavu ve tvaru válce bez zvýraznění boků a poprsí a palety ne příliš výrazných barev.⁵⁷ Zkracovaly se nejen vlasy, ale i sukně, které postupně odhalily kotníky a později i lýtka. Velmi často se v dámském šatníku objevily ryze mužské módní prvky, které ovšem ženský vzhled podtrhávaly a dodávaly mu sebevědomý a emancipovaný náboj. Oblíbené kombinace spočívaly v hnědé, šedé, béžové a dalších nevýrazných odstínech. Právě tato barevná škála se znovu objevuje až v 90. letech 20. století, což je jasnou ukázkou toho, že se trendy v módě točí v kruhu a stále se vracejí.⁵⁸

I nově vzniklé Československo postupně následovalo světový trend. Počáteční euforie a radostný a bezstarostný život sice vystřídala poválečná ekonomická krize, která ovšem neměla dlouhé trvání, povedlo se ji zažehnat, a tak se Československo mohlo příznivě rozvíjet. Rozvoj zasáhl automobilovou a leteckou dopravu, ale i komunikační technologie, které najednou umožnily v krátkém čase přenášet informace z jedné strany světa na druhou.⁵⁹ Do Československa se tak dostávaly nové informace z jiných zemí, které se týkaly různých oblastí.

54 HOMER, Karen. *pozn. 8*, str. 106-107.

55 MÁČHALOVÁ, Jana. *pozn.5*.

56 *Móda: obrazové dějiny oblékání a stylu*. pozn. 9., s. 282-283.

57 KYBALOVÁ, Ludmila. *pozn. 12*.

58 MACKENZIE, Mairi. *--ismy*. V Praze: Slovart, 2010. ISBN 978-80-7391-399-1.

59 BURIANOVÁ, Miroslava, Helena HEROLDOVÁ, Jana MÁČHALOVÁ, Ondřej TÁBORSKÝ a Marek JUNEK. *Móda v kruhu času: retro - 200 let inspirací*. Praha, s. 86-110.

Díky zahraniční inspiraci se změnilo vnímání volného času. Oblíbenými se staly pobyty na horách, na koupalištích, ale rovněž turistika, tramping a další druhy sportovních aktivit.⁶⁰ Nejednalo se ale jen o aktivní trávení volného času. Vzrostl zájem i o kulturní vyžití, příkladem budiž americké filmy a grotesky. Všechny tyto oblasti se staly důležitou inspirací pro vývoj československé módy. Zásadním zdrojem informací a inspirací byly však i nadále tiskoviny všeho druhu – noviny a zejména časopisy, kterých v tu dobu jen v Československu vycházelo přes 1800.⁶¹

Již v tomto období vycházely první časopisy pro ženy, které se zaměřovaly na jejich emancipovanost, zařazení do společenského života a zejména na módu. Objevovaly se články, které ženám radily, jak se vhodně oblékat při různých příležitostech, co zvolit pro cestování nebo jak se vyhnout nepříjemným situacím, kdy je žena nevhodně oblečena.⁶² Mezi oblíbené časopisy, které měly ryze československý charakter, můžeme zařadit *Moda a vkus*. Začal vycházet v roce 1919, a jeho hlavní redaktorkou se stala Olga Fastrová, jež stála v první linii české žurnalistiky, zabývající se módou.⁶³ Mezi dalšími lze zmínit časopisy *Pražská elegance* či *Pražská moda*.⁶⁴

Móda první poloviny druhé dekády v sobě odrážela zejména duch tančiren a oblíbených tanců jako jazz, onestep, twostep, charleston, foxtrot, ale i kabaretů a velmi oblíbených revue. Nesla v sobě extravaganci, teatrálnost, fantazii i exotiku.⁶⁵ Typické šaty pro tuto éru se od kolen rozšiřovaly vsazenými trojúhelníkovými díly, zdobily se trásněmi, volánky, výšivkami či stužkami, zdobené zlatými a stříbrnými nitěmi, flitry nebo peřím doplněné nakrátko ostříhanými vlasy a podtrhnuté perlami kolem krku.⁶⁶ Krátké, nevýrazné vlasy zvýrazňovaly třpytivé čelenky, chocholky a v závěru 20. let i korálkové, perličkové či flitrové čapky.⁶⁷

Druhá polovina 20. let odrazila politickou situaci v Československu, a to zejména změnu postavení žen. Do té doby bylo nutné ukazovat ženu zejména jako ozdobu a rovněž zdůraznit její společenské postavení a její zařazení do druhé společenské třídy.⁶⁸ Po vzniku

60 BURIANOVÁ, Miroslava., pozn. 59, s. 86-110.

61 HOMER, Karen., pozn. 8, str. 106-107.

62 KÁRNÍK, Zdeněk. *pozn.* 29, s. 216-218.

63 UCHALOVÁ, Eva. *pozn.* 14 s. 42.

64 KÁRNÍK, Zdeněk., pozn. 29, s. 216-230.

65 BURIANOVÁ, Miroslava., pozn. 59, s. 90-96.

66 MÁČHALOVÁ, Jana. *Budiž móda: pozn.* 4 s. 56-89.

67 MÁČHALOVÁ, Jana., pozn. 5, s. 78-81.

68 *Móda: obrazové dějiny oblékání a stylu.* 9, pozn., s. 282-283.

republiky rovnoprávné a často nezávislé postavení žen začala odrážet móda. Zkracovaly se nejen vlasy, ale i sukně, které postupně odhalily kotníky i lýtky. Velmi často se v dámském šatníku objevily ryze mužské módní prvky, které ovšem ženský vzhled podtrhávaly a dodávaly mu sebevědomý a emancipovaný vzhled.

1.2. JEDNODUCHOST A PŘECE TREND

Dvacátá léta bývají nazývaná jako zlaté období, ve kterém rozkvétalo mnoho oblastí v mnoha zemích a rovněž období, ve kterém se velké západní země stávají vzorem pro ostatní. Do čela inspirujících zemí se již v předešlé dekádě dostaly Spojené státy, které udávaly trendy v oblasti kulturní, filmové, módní, ale i ekonomické. Úzké propojení s USA, ze kterého prozatím plynuly samé výhody, brzy ukázalo zásadní nedostatek v podobě krachu jedné z největších burz, z čehož vyplynula následná hospodářská krize zemí z celého světa. Krach na newyorské burze se projevil v omezování dovozu a hlavně v zásahu do průmyslu i zemědělství.⁶⁹ Ani Československo nebylo výjimkou. Kromě krize ekonomické se tu však brzy začala projevovat vzrůstající moc nacismu v sousedním Německu.⁷⁰

Je samozřejmé, že krize velmi razantně zaskočila nejen ekonomiku a hospodářství, ale brzy se začala projevovat i v životě lidí a ani móda se krizi nevyhnula. Po 20. letech, kdy byl trendy rovný stříh šatů, se ženské křivky vrací zpět do hry. Zvýrazňovalo se zejména poprsí a úzký pas, ne však tak dramaticky jako v 19. století.⁷¹ Důvod byl prostý, s krizí přišla do dámského šatníku skromnost a jednoduchost, lidé potřebovali uspokojit základní potřeby, aby měli co jíst a kde bydlet, takže oblečení, respektive nové modely byly odsunuty na vedlejší kolej. Přešivaly se staré modely, neboť na honosné a bohatě zdobené róby nezbývaly peníze.⁷² Naznačené křivky tak jednoduché modely ozvláštnily. K tomu velmi pomáhalo spodní prádlo, které v každé dekádě udávalo módní linii a, ač neviditelné, stalo se zásadním a neodmyslitelným prvkem každého dámského šatníku.⁷³ Populárními se staly podprsenky s vycpávkami, podvazkové pásy, ale rovněž zjednodušené korzety, které pomáhaly vyznačit úzký pas.⁷⁴

⁶⁹ RYCHLÍK, Jan., pozn. 28. 400-440.

⁷⁰ RYCHLÍK, Jan., pozn. 28, s. 422-434.

⁷¹ KYBALOVÁ, Ludmila., pozn. 12, s. 98 – 145.

⁷² UCHALOVÁ, Eva., pozn. 14, s. 56-67.

⁷³ KYBALOVÁ, Ludmila., pozn. 12, s. 98 – 145.

⁷⁴ EWING, Elizabeth. *Fashion in underwear: from Babylon to bikini briefs* [online]. Dover ed. Mineola, N.Y.: Dover Publications, 2010, s. 160 [cit. 2023-01-20]. ISBN 0486476499. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=pX5r8p1dPjUC&dq=fashion+in+underwear&hl=cs&source=gbs_navlinks_s s. 115-120.

Módní inspirací, symboly krásy a elegance se pro období 30. let staly československé herečky jako Lída Baarová, Andula Sedláčková či Adina Mandlová. Zalíbení však československé ženy našly i v zahraničí, a to zejména u hollywoodských hereček jako Greta Garbo či Marlen Ditrich.⁷⁵ Sukně se po jejich vzoru prodlužovaly, šaty měly vepředu pouze decentní výstřih, jenž však vzadu sahal někdy až do pasu. K zakrytí holých zad sloužily kožešinové či jiné přehozy, které však mohly ženy kdykoli odložit. Velké výstřihy šaty opět ozvláštnily neboť na krajky a jiné zdobení nebyly peníze.

1.3. PRACOVNÍ ELEGANCE

Čtvrtou dekádu poznamenala válka, která zasáhla celý svět a s ním i veškerá průmyslová odvětví a výjimkou nebyla ani móda. Do hry se tak opět dostal šicí stroj a přešívání starých modelů.⁷⁶ Návody se objevily v časopisech, které v sobě skrývaly ne málo inspirací.⁷⁷ Móda této dekády zaznamenala ještě jeden zlomový okamžik a to rok 1948, kdy se Československo ocitlo na druhé straně železné opony, a tak se od této doby až do roku 1989 módní linie projevovaly opožděně, a ne v tak velké míře, jako v západním světě.⁷⁸ Ne, že by komunistická vláda přímo diktovala, co se má nosit, i když tak zpočátku tato doba působila, ovšem móda vždy vyjadřovala svobodu či naopak nesvobodu a v neposlední řadě též vztah k druhým či společnosti jako celku, tudíž si komunisté dávali velký pozor na to, odkud módní inspirace přichází.⁷⁹

V Československu se s příchodem nové vedoucí strany začal prosazovat kolektivní prospěch, který stál na prvním místě v politické, tak i ekonomické a společenské sféře. Jedinec a s ním spojená odvětví jako péče o vzhled či odívání musel logicky ustoupit až na místo druhé, ne-li dál. Přehnaná zdobnost nebyla na pořadu dne, a tak ani poslední dva roky 40. let nepřinesl zpět na výsluní flitry, třpytky a hravé doplňky. Pokud bychom přece jen chtěli najít podobnost s érou první československé republiky, tak bychom ji našli. V popředí obou dekad stála žena, i když v každé trochu jinak. Dvacátá léta prezentovala ženu jako emancipovanou nezávislou osobu, 40. léta ji zejména v Československu ukazovala jako výrazný hospodářský element, který měl po válce zastoupit chybějící pracovní sílu.⁸⁰ To se odrazilo i v dámských šatnících.

⁷⁵ MÁČHALOVÁ, Jana., pozn. 4, s. 120-132.

⁷⁶ Life. [online] Time Inc, 4. říjen 1948. ISSN 0024-3019. [10. 3. 2023]. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=EEEAAAAMBAJ&dq=life&hl=cs&source=gbs_navlinks_s.

⁷⁷ *Vlasta*, 1947, roč. 1 č. 1 – 51. Československý svaz žen, 1947.

⁷⁸ HLAVÁČKOVÁ, Konstantina., pozn. 1, s. 9.

⁷⁹ HLAVÁČKOVÁ, Konstantina., pozn. 1, s. 34.

⁸⁰ BURIANOVÁ, Miroslava, pozn. 59, str. 134.

Ženy často zastávaly mužské práce, tudíž se i móda dekády nesla v praktickém duchu. Nosily se zejména montérky, pracovní oděvy a jednoduché šaty, naopak večerní honosné šaty zůstaly na nějakou dobu zavřené ve skříních. Látka na nové oblečení nebyla k dostání, a tak se s ní muselo šetřit. Redaktorky módních článků dámských časopisů pravidelně upozorňovaly na nedostatek textilií pro šití nových modelů a velmi často se v módní rubrice objevovaly návody na to, jak přešít staré oblečení.⁸¹ Modely se zkracovaly, často na nich chyběly zipy, kovové sponky či dokonce kapsy, které se považovaly za zbytečné plýtvání.⁸² I přes to se dámy snažily své oděvy nějakým způsobem ozvláštnit, proto pro doplnění svých outfitů používaly šňůrky, látkové pásky, na hlavy si dávaly turbany, jednoduché kloboučky či obyčejné šátky svázané do mašle a to zejména podle návodů časopisu *Vlasta*.⁸³ Časopisu, který se pro následující desetiletí stal klíčovým zdrojem nejen módních inspirací pro ženy.

Ryze ženský magazín vznikl v roce 1947, a jak sám informoval v prvním vydání, měl být oporou pro české a slovenské ženy, poskytovat rady v nejrůznějších oblastech života, podporovat emancipaci žen, jejich sebevědomí a hlavně vědomí jisté pospolitosti s ostatními čtenářkami, které prožívaly stejné životní události, a to buď z hlediska uplynulé války, či každodenní starosti běžného života.⁸⁴ Ani jméno časopisu nebylo zvoleno náhodně, symbolizovalo *Vlastu* ze starých pověstí českých, bojovníci v dívčích válkách, což opět potvrzovalo jeho koncept. Časopis od roku svého vzniku vycházel pravidelně každý týden a stal se velmi populárním průvodcem a rádcem pro ženy až do dnešní doby, kdy časopis stále pravidelně vychází a těší se velké oblibě.

Redakce v prvním čísle časopisu nastínila, o čem by chtěla své čtenářky informovat a jakým rubrikám se bude věnovat a móda se stala jedním ze zásadních témat. Zpočátku se objevoval alespoň odstavec věnovaný dámskému šatníku,⁸⁵ který zejména v tomto desetiletí nezapomněl zmínit změnu postavení žen ve společnosti, jejich sílu a odvahu, kterou musely v uplynulých letech prokázat. Správné oblečení, které si oblékly, mělo jejich zrovnoprávnění s muži potvrdit. Jak již bylo zmíněno, důraz se kladl zejména na pracovní oděvy, jednoduché šaty, praktické pláště do deště nebo na ozvláštnění jednoduchého oblečení pomocí nejrůznějších doplňků. V tomto období se ještě neobjevovaly konkrétní návody na střihy, ale

81 *Vlasta*, 1947, roč. 1, č. 3, č. 8, č. 14, Československý svaz žen.

82 HOWELL, Geraldine. *Wartime fashion: from haute couture to homemade, 1939-1945*. New York: Berg, 2012. ISBN 978-085-7850-713.

83 *Vlasta*, 1947, roč. 1, č. 15, č. 16, č. 18, Československý svaz žen.

84 *Vlasta*, 1947, roč. 1, č. 22, Československý svaz žen.

85 Již od roku 1947 se v časopise pravidelně objevují až dvoustránkové články věnované módě.

spíše jen stručný popis modelů a k tomu příkladné fotografie či kreslené obrázky, aby si ženy jednotlivé modely mohly prohlédnout.

První čísla časopisu a jejich obsah tak působil nezávisle a svobodně. Ačkoli poválečný stav země nenabízel ženám potřebné textilie a nové oblečení, západní inspirace nových střihů a látek se pravidelně objevovala na stránkách časopisu *Vlasta*, a to přesně do února 1948. Československé ženy si mohly prohlédnout fotografie světových módních trendů, zejména z Paříže, kolébky módy. Po únorovém převratu se pak pomalu vytrácejí veškeré západně orientované články, a to jak v politické tak i módní oblasti. Začínají ho nahrazovat ty, které prosazují SSSR jako ochránce a vzor Československa.⁸⁶ Právě v tomto období začala komunistická ideologie pronikat do většiny odvětví každodenního života, módy nevyjímaje. Pracovní styl a strohé střihy se tak v dámském šatníku drželi až do počátku 50. let.

1.4. NOVÝ ROZMĚR MÓDY

Svět se postupně dostával z nepříjemné válečné zkušenosti a čerpal síly na nový začátek, a to ve všech oblastech a výjimku netvořila ani móda. Na nový impulz se čekalo dlouho, v minulém desetiletí nebyl čas na nové nápady, a když už přišly, nedaly se realizovat. Právě v tomto období se na výsluní dostal nenápadný Christian Dior a jeho nová kolekce nazvaná příznačně “New Look”.⁸⁷ Francouzský návrhář svou novou kolekci představil 12. února 1947 pod názvem *Corolle (okvěti)*, což poukazovalo na sukni, která se od pasu rozevírala.⁸⁸ Název New Look vznikl díky redaktorce Carnell Snow, která psala pro americký *Harper's Bazaar*. Ačkoli se z překladu může zdát, že šlo o nový vítr do světa módy, nejednalo o převratnou novinku, nýbrž o návrat k předválečnému stavu, o což vlastně šlo v celé společnosti.⁸⁹

Diorova kolekce se nesla v linii přesýpacích hodin. V kurzu byla zaoblená ramena, výrazné poprsí, útlý pas a širší boky, které podpořila široce nabíraná sukň.⁹⁰ Vše bylo podpořeno velkým množstvím látky široké škály barev, botami na vysokém podpatku, rukavicemi, precizně upravenými účesy a nejrůznějšími doplňky.⁹¹ Přehnanou pompézností

⁸⁶ *Vlasta*, 1948, roč. 2, č. 9, Československý svaz žen.

⁸⁷ JACKSON, Lesley., pozn. 11., s. 28.

⁸⁸ BURIANOVÁ, Miroslava, pozn. 59, s. 137-139.

⁸⁹ New Look. Dior [online]. [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: https://www.dior.com/couture/en_hk/the-house-of-dior/the-story-of-dior/the-new-look-revolution.

⁹⁰ JACKSON, Lesley., pozn. 11, s. 28.

⁹¹ HLAVÁČKOVÁ, Konstantina., pozn. 3, s. 123-124.

chtěl Dior poukázat na to, že válka je minulostí a že se opět může vrátit velkolepost předválečného období.

Jeho záměr se však ne všude setkal s pozitivními ohlasy. Okázalost Diorova stylu byla v kontrastu s poválečným strádáním a bídou. V některých zemích se konaly demonstrace kvůli návrhářově přílišnému plýtvání látkou.⁹² Nakonec však Dior uspěl a stal se ikonou módního světa, která ovládla téměř celá padesátá léta. Každý další rok vymyslel novou linii, se kterou dobýval svět a to až do své smrti roku 1957.⁹³

V USA se velmi populárním stal tzv. *american look*, vídaný zejména v amerických filmech, které se v tomto období těšily veliké oblibě.⁹⁴ Film byl jeden z nejvíce používaných zdrojů inspirace pro módní průmysl. Paralelu s americkými filmy můžeme najít i později v letech devadesátých, kdy z amerických filmů a seriálu čerpali módní inspiraci mnozí obyvatelé Československa a později České republiky. V tomto případě nesmím zapomenout na ikony, které šířily American look. Na prvním místě stojí herečka Marilyn Monroe a hned za ní slavný zpěvák Elvis Presley.⁹⁵

V Československu neměl Diorův New Look zpočátku padesátých let moc podporovatelů. Ne, že by se ženám bohatě vypadající oděvy nelíbily, ale musely si chvíli počkat. Diorova linie se zde uchytila až na konci desetiletí. Důvody můžeme najít jednak v oficiální propagandě, ale rovněž v přidělovém systému.⁹⁶ Látky se používaly zejména pro export, proto bylo rozšiřování sukně zpočátku nemyslitelné.⁹⁷ Poptávka po dlouhých a nabíraných sukních však neustávala, musel se tak učinit kompromis v délce sukně, která se sice prodloužila, ale jen lehce pod kolena.⁹⁸ Pokud by délka a šířka sukně v Československu dosahovala stejných rozměrů jako v západních státech, mohlo se dle tehdejšího ministerstva obchodu stát, že by jiná občanka neměla sukni nebo plášť.⁹⁹ Případ nabíraných sukni je jen jeden z mnoha, kdy československé ženy musely světové trendy přizpůsobit svému životu v nesvobodné zemi.

92 HEIMANN, Jim., pozn. 10.

93 HLAVÁČKOVÁ, Konstantina., pozn. 3, s. 123-124.

94 WALFORD, Jonathan. 1950s American Fashion[online]. Bloomsbury Publishing, 2012 [cit. 2022-12-16]. ISBN 0747812802. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=ggvDCwAAQBAJ&dq=american+fashion&hl=cs&source=gb_s_navlinks_s. str. 5-12.

95 POWELL, Polly., pozn. 13, s. 46-57.

96 BURIANOVÁ, Miroslava, pozn. 59, s. 122-135.

97 *Vlasta*, 1954, roč. 7, č. 3, 16, 28, 45, Československý svaz žen.

98 *Vlasta*, 1956, roč. 9, č. 5, 6, 10, 36, 50, Československý svaz žen.

99 MÁČHALOVÁ, Jana., pozn. 4, s. 150-167.

V tomto období československým uživatelkám velmi pomáhaly návody a konkrétní stříhy, které mohly naleznout jednak v časopisu *Vlasta* a od roku 1949 i v ryze módním plátku *Žena a móda*.¹⁰⁰ Zpočátku se jednalo pouze o soubor konkrétních stříhů k danému období, který byl k dostání ve stejnojmenné stříhové službě na Praze 2 ve Vodičkově ulici.¹⁰¹ Později od roku 1954 vycházel jako samostatný časopis, který se soustředil na dámskou módu, přicházel s nejrůznějšími typy a trendy kousky a rovněž nabízel širokou škálu různých stříhových příloh.¹⁰²

Na tomto místě je důležité zmínit spodní prádlo, které hrálo zásadní roli pro tvorbu dámské siluety padesátých let. Populárními se staly podprsenkové vycpávky, které zdůraznily velké poprsí, stahovací pásy a zjednodušené korzety na zip naopak zúžily pas.¹⁰³ Je zřejmé, že ani oblast spodního prádla nepřinesla československým dámám kýžené uspokojení. Avšak jeden převratný objev se v Československu objevil, jednalo se o ryze české polyamidové vlákno.¹⁰⁴ Jeho objevitelem byl vědec Otto Wichterle, který mu dal název silon. Právě ze silonu se začaly v padesátých letech v československém podniku *Elite* vyrábět první silonové punčocháče, jež jsou i dnes součástí každého dámského šatníku.¹⁰⁵

1.5. UVOLNĚNÍ NAPĚTÍ

Šesté desetiletí dvacátého století se stává jakýmsi zlomovým okamžikem, co se módní linie týče. Do této doby se na prvním místě držela Francie a její návrháři, kteří dobývali celý svět. Nyní se jednotný módní diktát zborčil a inspirace přicházela ze všech koutů světa.¹⁰⁶

První impuls pro inspiraci přinesla Jacqueline Kennedyová, manželka nově zvoleného amerického prezidenta J. F. Kennedyho. Linie jíž inspirovala připomínala mladou ženu s velmi štíhlou, někdy až dětskou postavou.¹⁰⁷ Ty tam byly nařasené šaty, zvýrazněné dámské křivky a přehnané zdobení. Po vzoru Jacqueline a později i herečky Lesley Lawson, přezdívané Twiggy, se začaly nosit krátké šaty rovného stříhu, doplněné nakrátko ostříhanými vlasy a často i výrazným líčením.¹⁰⁸

100 *Žena a móda*, 1956, roč. XIV, č. 3, Československý svaz žen.

101 *Žena a móda*, 1959, roč. XIV, č. 5, č. 9, Československý svaz žen.

102 *Vlasta*, 1951, roč. 5, č. 23, Československý svaz žen.

103 EWING, Elizabeth., pozn. 74, s. 160.

104 HLAVÁČKOVÁ, Konstantina., pozn. 3, s. 259.

105 Historie firmy. ELITE a.s.: Milan Kopecký[online]. 2006 [cit. 2022-12-22]. Dostupné z: <https://www.elite-cz.cz/historie-firmy>.

106 WALFORD, Jonathan., pozn. 94, s.124.

107 POWELL, Polly, pozn. 13, s. 23-67.

108 Film, fashion, and the 1960s [online]. 1. Bloomington: Indiana University Press, [2017], s. 16-17 [cit. 2019-04-16]. ISBN 9780253026415. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=uFA0DwAAQBAJ&dq=film+fashion+1960&hl=cs&source=gbs_navlinks_s, s. 17.

Dalším zásadním zásahem do odvětví módy byla sexuální revoluce a následný vznik hnutí hippies. Hnutí nemělo jednotnou organizaci, jeho stoupenci vystupovali nejednotně, avšak za zásadní cíle společné všem se dá považovat vzpoura proti společnosti, sepětí s přírodou, mír, láska, přátelství a svoboda. Právě oni se stali hybateli již zmíněné sexuální revoluce, tedy nevázané lásky s více partnery.¹⁰⁹

Z obou výše zmíněných případů je jasné, že móda šestého desetiletí nepůsobila jednotně, a ani jednotná nebyla. Na jedné straně stály šaty rovného střihu, z Británie převzaté minisukně, výrazné líčení, krátké vlasy. Na druhé naopak reprezentanti hnutí hippies a jejich volné střihy šatů, kalhot, sukní, nejčastěji z přírodních materiálů doplněné neupravenými dlouhými vlasy, čelenkami nebo kulatými brýlemi.¹¹⁰ Poprvé se objevil unisex vzhled, který striktně nerozlišoval mužské či ženské linie. Ženy běžně nosily kalhoty, které do té doby prezentovaly čistě mužskou módu a muži naopak nosili dlouhé vlasy. Světová móda tak ve druhé polovině 60. let nevyjadřovala společenské normy a pravidla, ale zdůrazňoval individualitu jedince.¹¹¹

I československá móda v této době procházela jistým uvolněním. Již tolik nepodléhala ideologickým představám a většina inspirací pocházela ze západních zemí.¹¹² Krácení po britském vzoru neznamenala pouze sukně, ale i pláště, kabáty a šaty.¹¹³ Ikonický byl rovněž klobouček podle Jacqueline Kennedyové nebo výrazné líčení a krátké vlasy po vzoru Twiggy. Klouboučky se však ukázaly jako nedostatkové zboží, a tak bylo nutné najít za ně náhradu, kterou představovaly pletené čapky v různých barevných kombinacích.¹¹⁴ Nutno podotknout, že veškeré západní novinky se v Československu objevily o něco později než ve zbytku světa, neboť i československý módní trh musel plnit pětileté plány a rychle reagovat na časté změny v módní oblasti nedokázal. Vzniklé mezery v módě vyplňovaly dámské časopisy inspiracemi z východních zemí jako SSSR nebo NDR.¹¹⁵

109 Film, fashion, and the 1960s, pozn. 108, s. 18-24.

110 Life. [online] Time Inc, 15. únor 1960. ISSN 0024-3019. [12. 3. 2023]. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=EEEEAAAMBAJ&dq=life&hl=cs&source=gbs_navlinks_s

111 Life. [online] Time Inc, 29. květen 1966. ISSN 0024-3019. [12. 3. 2023]. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=EEEEAAAMBAJ&dq=life&hl=cs&source=gbs_navlinks_s

112 *Vlasta*, 1966, roč. 20, č. 9. Československý svaz žen.

113 *Žena a móda*, 1963, roč. XV, č. 2, Československý svaz žen.

114 *Vlasta*, 1960, roč. 14, č. 5, č. 20, č. 39, Československý svaz žen.

115 *Žena a móda*, 1965, roč. XV, č. 3, č. 5, č. 10. Československý svaz žen.

1.6. MNOHÁ POPRVÉ

Nejednotný módní styl provázal i sedmdesátá léta a vlastně i následující desetiletí. Návrháři se začínali ohlížet do minulosti, a tak se navrací linie, které se již v ženských skříních objevily.¹¹⁶ Retro styl vznikl na popud filmů, které se v té době promítaly. Například *Velký Gatsby* (1974) režiséra Jacka Clayтона oživil slavnou éru 20. let a jejich honosně zdobené šaty. Další filmy například s Johnem Travoltou vrátily do šatníků éru rock'n'rolu 50. let.¹¹⁷

Sedmé desetiletí dvacátého století bylo významné pro řadu novinek, jež se v předešlých letech nevyskytovaly. Prvním z nich se stalo pronikání okrajových módních stylů do hlavního módního proudu. Ne že by předtím okrajové proudy neexistovaly, ale stály na pozadí, a nikdo si jich nevšímal. V době, kdy módní oblast neznala jednotný způsob oblékání, bylo mnohem jednodušší tyto styly prosadit. Prezentovaly zejména různé hudební žánry jako B-boys inspirované hip hopem, punk s ikonickým *čtírem* různých barev, roztrhaným oblečením a řetězy jako doplňkem.¹¹⁸

Velmi významným “poprvé” prvkem sedmého desetiletí se staly kalhoty, které se již dlouhá desetiletí snažily proniknout do dámského šatníku. Ve 30. letech byly populární široké nohavice o dvě desetiletí později naopak úzké a zkrácené.¹¹⁹ Největším hitem padesátých let byly džíny. Fenomén, který od té doby vytváří nedílnou součást každého šatníku bez ohledu na věk, pohlaví či společenské postavení, a to v každém desetiletí až do dnes. První známé džíny vyrobil Levi Strauss s pomocí Davis Jacoba, který přišel s nápadem vyrobit lepší pracovní kalhoty.¹²⁰ Jelikož neměl dostatek finančních prostředků na realizaci svého nápadu, tak oslovil Leviho Strausse, jehož firma se původně specializovala na výrobu hrubého plátna pro pokrytí stanů.¹²¹ Levisky měly kovové cvočky na kapsách, které sloužily zejména pro jejich zpevnění.

Po roce 1945 vznikaly další firmy známé i dnes, jako například LEE COOPER, Wrangler nebo Mustang. Džíny tehdy velmi významně propagoval Elvis Presley. Ačkoli je sám nosil nerad, představil tento kus oděvu mladé generaci, která se svému idolu chtěla

116 HLAVÁČKOVÁ, Konstantina., pozn. 3, s. 174-175.

117 MÁČHALOVÁ, Jana, pozn., 5, s. 119.

118 MÁČHALOVÁ, Jana, pozn., 5, s. 168-175.

119 BURIANOVÁ, Miroslava., pozn. 59, s. 150.

120 PETROV, Michal., pozn. 41.

121 BURIANOVÁ, Miroslava, pozn. 59, s. 167.

přiblížit co nejlíže.¹²² Když přestal být Presley v kurzu, začali modrý zázrak nosit jiní interpreti z čela hitparád, a tak se z modrých kalhot stal absolutní a nepostradatelný hit.

Je ovšem pravdou, že až do 60. let hrály džíny hlavní roli především v Americe a v časopisech se pravidelně objevovaly reklamy na ně.¹²³ Až později, na konci 60. let, se denim začal šířit do dalších koutů světa. Původně americký výmysl najednou kopírovaly postupně všechny země, které se Spojeným státům snažily přiblížit.¹²⁴ Vznikaly buď výhradně místní továrny na výrobu džínů, anebo naopak vznikaly pobočky továren slavných jmen.¹²⁵ Pronikání modrých kalhot do šatníků tak už nemohlo nic zastavit.

V Československu, podobně jako v dalších zemích východního bloku, to ale džíny neměly jednoduché. Byly nedostatkovým zbožím a rovněž jistým nástrojem provokace režimu.¹²⁶ Vlastnit je, nebo je dokonce nosit do školy, znamenalo, zejména na přelomu 60. a 70. let, jediné, vzdor proti režimu a ukázkou malého osobního odporu.

Za provokační nástroj se džíny považovaly až do 70. let. Jelikož jejich původ sahal do USA, nebylo divu, že se modré kalhoty staly symbolem boje proti hlavní ideologii a jejich nošení jasně vyjadřovalo tezi “dělám si, co chci”.¹²⁷ Přísný režim nakonec polevil a nechal džíny proniknout do šatních skříní svých obyvatel, a dokonce je i sám začal produkovat. Mezi první podniky vyrábějící československé džíny patřil národní podnik Pragoděv, ÚBOK, v brněnském Krasu vznikly džíny s názvem Sahara, v severce Cvikov zase značka Morenda.¹²⁸

Denim neboli džínovina však chyběla, a tak se první československé džíny šily z náhradních materiálů jako ryps, montérkoviny, nebo tesilového denimu, který sice nabízel džíny v široké škále barev, ale do opravdových džín měly tyto hodně daleko. Doma si je uživatelé upravovali dle svého, probíjeli do nich cvočky nebo na ně prošívaly nášivky z Tuzexu, jen aby se co nejvíce přiblížili vysněným leviskám.¹²⁹ Ikonickými pro tuto dobu se staly tzv. plíšnáče, tedy džíny s opraným povrchem a jejich původ lze najít v punkové subkultuře. Žihání mělo zakrýt nekvalitu látky, ale jejich vzhled všechny naprosto okouznil, takže vznikaly i po domácku vyráběné. Nejčastěji při použití dezinfekčního prostředku Savo,

122 PETROV, Michal., pozn. 41.

123 Life. [online] Time Inc, 15. únor, 11. dubna 1960. ISSN 0024-3019. [12. 3. 2023]. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=EEEEAAAMBAJ&dq=life&hl=cs&source=gbs_navlinks_s

124 Life. [online] Time Inc, 25. červen 1974. ISSN 0024-3019. [12. 3. 2023]. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=EEEEAAAMBAJ&dq=life&hl=cs&source=gbs_navlinks_s

125 PETROV, Michal., pozn. 41.

126 Džínový fenomén. *Respekt* [online]. 2009 [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/2009/33/dzinova-diverze>.

127 PETROV, Michal., pozn. 41.

128 PETROV, Michal., pozn. 41.

129 VLASTA, 1980, roč. 34, č. 7.

keré mělo bělicí účinky. Odstín zesvětlení tmavě modré barvy byl pak v rukách umělce, který si se Savem hrál.¹³⁰

Opravdové americké džíny se daly sehnat zejména v Tuzexu. Podnik, jehož založení spadá do roku 1959 a jež měl oprávnění v omezeném množství provozovat tuzemský a zahraniční prodej zboží všeho druhu za cizí měny.¹³¹ V Tuzexu se dalo platit speciálními tuzexovými poukázkami, takzvanými bony, které šlo oficiálně získat pouze při povinné výměně za valuty v bance. Získat je teoreticky mohli jen ti lidé, kteří měli devizové příjmy. Realita se ovšem s teorií příliš neslučovala. Jelikož se v Tuzexu nacházelo zahraniční zboží, o které byl enormní zájem. Brzy se tak bony staly prostředkem, na kterém se dalo zbohatnout. Prodávaly se na černém trhu od tzv. veksláků, kteří je nabízeli až za pětinasobek původní úřednické hodnoty, čímž se samozřejmě dopouštěli trestné činnosti.¹³²

Další možností, jak získat denimové kalhoty byla návštěva Maďarska, kde se od roku 1977 originální džíny prodávali v běžných obchodech, neboť na ně měli licenci.¹³³ Ne málo mladých lidí tak se svou první výplatou z birgád vyrazilo na dobrodružnou cestu do Maďarska za svými vysněnými džíny. Československo se své licence dočkalo až v roce 1983. Kontrakt se uzavřel s britskou společností Lee Cooper a první originální džíny se na území Československa začaly šít v Prešově a později v Prostějově.¹³⁴

Závěrem lze konstatovat, že džíny si i v průběhu 80. let a následujících období udržely významnou popularitu. Jejich začlenění do hlavního proudu módního světa a schopnost přizpůsobit se různým stylům a příležitostem potvrzuje status ikonického oděvního kousku, který dodnes překračuje původní pracovní využití a získává trvalé místo v šatnících lidí po celém světě. A to i v Československu zejména po sametové revoluci.

1.7. OSMDESÁTÁ LÉTA JAKO ODRAZOVÝ MŮSTEK PRO DALŠÍ VÝVOJ

Módní linie předposlední dekády se vyznačovala výraznými prvky, které měly podtrhávat ženskou nezávislost tím, že dámská silueta často připomínala siluetu pánskou. Objevovaly se ramenní vycpávky, široké “netopýří” rukávy, stažený pas a rovněž sukně či

130 VLASTA, 1987, roč. 41, č. 37.

131 HLAVÁČKOVÁ, Konstantina, pozn. 3, s. 118-121.

132 ABS, MV, FMV a MV ČSR), sign. A 6/2 i.j. 815, Prodej poukázů PZO Tuzex devizovými cizinci - trestná činnost [online], [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://ebadatelna.cz/?id=f30893>.

133 BURIANOVÁ, Miroslava, poz. 59, s. 162-166.

134 VLASTA, 1987, roč. 41, č. 49.

kalhoty mnoha podob, tvarů a střihů. Siluety se v této době často stylizovaly do různých písmen, podobně jako ve čtyřicátých letech. Nejvíce se nosily modely podobné písmenu Y, tedy široká ramena, úzký pas a pouzdrové sukně. Rovněž byly oblíbené siluety ve tvaru “X”, “T”, a “A”. Modely často doplňovala masivní bižuterie, kovové pásky do špičky, boty na jehlovém podpatku, cvoky, spony, různá šněrování, vzorované punčocháče nebo síťované rukavičky.¹³⁵

Výstřední siluetu podtrhovaly i další modely s neobvyklými kombinacemi. Horní polovinu těla zdobily volánky ve tvaru “V” na halenkách, krajkové body, velké svetry s širokými rukávy, na nohách se nosily legíny ozvláštňené džínovými kraťasy nebo kalhoty mrkváčkového střihu s úzkými nohavicemi a vysokým pasem.¹³⁶ Zejména v Československu byly mrkváče nedostatkovým zbožím, ostatně jako většina žádaných modelů. Nebyl by to ale vynalézavý československý národ, kdyby nenašel alternativu. Do popředí se tak dostaly bílé lékařské kalhoty z pracovních oděvů, které se doma obarvily na trendy pastelové barvy.¹³⁷

Pestrobarevnost hrála v osmém desetiletí zásadní roli. Různé kusy oblečení se ladily do barev jako černá, zelená, červená, fialová, okořeněné flitry opět různých barevných kombinací. Stejně jako předešlé desetiletí se i nyní rychle střídaly trendy, neboť se už od 60. let změnil přístup k oblečení. Módní oblast se řídila heslem „čím novější, tím krásnější“, a proto bylo zkrátka nezbytné vymýšlet stále něco nového. Vedle sebe tak existovaly linie, které si „protiřečily“, ale v zásadě to nikomu nevadilo, ba naopak. Každý mohl najít svůj styl oblékání, jež lichotil jeho postavě, nebo naopak vyjadřoval vnitřní přesvědčení člověka nebo náležitost k nějaké skupině.

Zdárným příkladem prosazení vlastních hodnot a názorů jsou kalhoty. Kalhoty dámského šatníku definitivně pronikly v osmdesátých letech. Staly se běžně používaným kusem oblečení a nikoho už ani nenapadlo se nad tím pozastavovat. Definitivní prosazení kalhot jako ženského kusu oblečení mělo i symbolický rozměr, neboť v této době se začalo mluvit o rovnosti mužů a žen, zejména co se pracovních pozic týče.¹³⁸ Kalhoty tak sehrály i symbolickou roli v rovnocenném postavení žen.¹³⁹ Podporu v tomto ohledu podtrhly i politické změny, a to zejména v Británii, kdy se premiérkou stala žena, Margaret Thatcher

135 BURIANOVÁ, Miroslava, pozn. 59, s. 154.

136 PETROV, Michal., pozn. 41, s. 87.

137 *Vlasta*, 1981, 1982, roč. 35-36, č. 4, 6, 15, 23.

138 Life. [online] Time Inc, 10. duben 1970. ISSN 0024-3019. [12. 3. 2023]. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=EEEEAAAMBAJ&dq=life&hl=cs&source=gbs_navlinks_s

139 HLAVÁČKOVÁ, Konstantina., pozn. 3, s. 202–208.

zvaná "železná lady". Do té doby výhradně mužskou pozici obsadila žena, což dodalo sebevědomí dalším ženám, které se cítily neohrožené a rozhodnuté bojovat za své společenské a pracovní postavení.

1.7.1. REBELSTVÍ 80. LET

Móda byla po celá desetiletí prostředkem, který vyjadřoval postavení člověka a to buď vůči společnosti, nebo nějaké jiné skupině. V Československu je od února 1948 v módní oblasti patrný vliv vůdčí komunistické strany, a to zejména z hlediska propagandy. Vůdčí osobnosti nechtěly povolit nic, co by mělo nějak souviset se západními zeměmi, jejichž prohnílý kapitalistický imperialismus škodil socialistickému zřízení v Československu.¹⁴⁰ Ne všichni ale byli ochotni přizpůsobit se komunistické propagandě a hlavnímu proudu, a tak v průběhu let vznikaly různé skupiny, které šly proti hlavnímu proudu, ať už se to týkalo politického smýšlení, hudebních žánrů nebo právě oblečení.

Největším protivníkem režimu byl vznik Undergroundu, jednalo se o neoficiální kulturní proud, jehož cílem bylo hlavně tvořit svobodně bez ovlivnění a diktátu komunistického režimu.¹⁴¹ V 50. letech se v tomto směru objevila například literární tvorba Egona Bondy či Bohumila Hrabala, v dalším desetiletí se přidalo výtvarné umění a různá hudební tělesa.¹⁴²

Mezi ně patřila kapela The Plastic People of The Universe, která vznikla v roce 1968, kdy bylo patrné jisté uvolnění poměrů zejména v oblasti kulturní a hudební. V této době do Československa začala pronikat západní tvorba, vzniklé kapely používaly anglické názvy a zpívaly písně s anglickými texty. Začaly se vymykat kontrole a dohledu vedoucí strany, na což záhy v 70. letech tvrdě doplatily.¹⁴³ Ihned po potlačení Pražského jara, začalo období normalizace, ve kterém se vše mělo vrátit do „normálního stavu“. Normalizace byla obdobím rozsáhlých čistek, a to nejen těch politických, ale i kulturních. Mnohým spisovatelům byla pozastavena činnost a svá díla vydávali neoficiálně v tzv. samizdatu, nebo jej realizovali v cizině, což ovšem mohlo autorovi přinést trestní postih.¹⁴⁴

Ani hudebním tělesům se normalizace nevyhnula. Pokud chtěla pokračovat v hraní, musela absolvovat takzvané přehrávky. Ne, že by před tím neexistovaly, ale v tomto období

140 RYCHLÍK, Jan., pozn. 28, s. 520-521.

141 HLAVÁČKOVÁ, Konstantina., pozn. 2, s. 79-90.

142 VANĚK, Miroslav. pozn. 42, 57-66.

143 Normalizace. *Paměť národa* [online]. Praha: Paměť národa, 23. 7. 2020 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/pribehy/zkuste-do-toho-vlozit-ten-delnickej-vjem-radili-normalizatori-muzikantum> .

144 RYCHLÍK, Jan., pozn. 28, s. 574-575.

měly velmi nekompromisní charakter. Kapela, která nesplnila zkoušku, nesměla veřejně vystupovat. Neprošla většina. Jen v Pražském kulturním středisku podstoupilo v roce 1974 zkoušky 3445 umělců a 2135 z nich neuspělo.¹⁴⁵ Při přehrávkách odborná komise přihlížela k několika aspektům. Začala zkouškou z hudebních not, poté se zkoumaly texty kapely. Texty nesměly být vulgární, rovněž se zkoumal jejich celkový charakter a atmosféra dané písně. Velkým nepřítelem se rovněž stala angličtina, zatímco v předešlém desetiletí byla částečně tolerována, nyní kapely musely anglické texty a názvy překládat do češtiny.¹⁴⁶

V důsledku přehrávek se československá hudební scéna „znormalizovala“, vypudila ty kapely, které byly nežádoucí pro režim z politického či jiného důvodu, a dala prostor vhodným hudebníkům, kteří prezentovali a potvrzovali oficiální hudební proud. Normalizační období přinutilo některé hudebníky přizpůsobit se podmínkám tak že, se vzdali části svých písní, které museli přepsat, nebo převést do jiného žánru, další část odešla do undergroundu, kde si měli šanci neoficiálně zahrát, ovšem za cenu permanentního strachu z policejního zásahu.¹⁴⁷

Jednou z nich byla již zmiňovaná kapela Plastic People of the Universe, která se sama pokusila o přehrávky v roce 1973, ovšem před komisí neuspěla, nepomohl jim ani vymyšlený repertoár písní. Jedním z důvodů zákazu činnosti byl i vzhled jednotlivých členů kapely, jejichž dlouhé vlasy a neupravené oblečení drásaly nervy nejednomu představiteli oficiální moci. Kapela se uchýlila do undergroundu, kde svoji činnost provozovala nadále většinou na menších akcích pořádaných pod záminkou svatby nějakého z členů nebo na koncertech výhradně pro zvané diváky. Díky jejich ilegálnímu vystupování se kapela několikrát dostala do střetu se státní bezpečností, na jejichž vrcholu stálo zatčení členů kapely v roce 1976 za trestný čin výtržnictví, neboť na jejich koncertech docházelo k narušování veřejného pořádku.¹⁴⁸ Jejich uvěznění vzedmulo vlnu nesouhlasu skupiny intelektuálů v čele s Václavem Havlem, kteří se rozhodli založit nezávislou občanskou iniciativu, která by respektovala a dohlížela na dodržování lidských práv. Spisovatel Pavel Kohout ji nazval *Charta 77*, neboť vznikla právě v roce 1977.¹⁴⁹ Ačkoliv do té doby kapela režim provokovala hlavně svým

145 Normalizace. *Paměť národa* [online]. Praha: Paměť národa, 23. 7. 2020 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z:

<https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/pribehy/zkuste-do-toho-vlozit-ten-delnickej-vjem-radili-normalizatori-muzikantum> .

146 Rozhovor s pamětníkem Stanislav Vlč. *Paměť národa* [online]. Praha: Paměť národa [cit. 2023-03-25]. Dostupné z:

<https://www.pametnaroda.cz/cs/vlc-stanislav-20181019-0>.

147 VANĚK, Miroslav., pozn. 43., s. 86.

148 Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS), Fondy centrálních útvarů ministerstva vnitra (MV, FMV) a ministerstva vnitra České socialistické republiky (MV ČSR), sign. AKR 36 i. j. 1514, *Plastic People of the Universe - zrušení zřizovatelské smlouvy* [online], [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://ebadatelna.cz/?id=f114213>.

149 RYCHLÍK, Jan., pozn. 28, s. 578.

vzhledem a anglickými texty, které většinou neměly s kritikou režimu nic společného, od této doby vyšlo několik písní, které se vůči režimu ostře vymezovaly.¹⁵⁰

S komunistickou stranou kapela bojovala až do roku 1982, kdy byl v rámci akce Asanace nucen emigrovat jeden z jejích členů Jaroslav Brabenec.¹⁵¹ Kapela od té doby nevystupovala a tvořila pouze studiové písně a to až do roku 1987, kdy měla legálně vystoupit na dvou koncertech. Jeden z nich se měl odehrát v Junior klubu v Praze, druhý v pražské Lucerně v rámci předkola přehlídky amatérských hudebních skupin ROCKFEST. Údajně měla mít o tento koncert zájem skupina lidí souhlasících s Chartou 77, členové zrušené Jazzové sekce a členové tzv. volné mládeže a právě proto, byla kapele zrušena zřizovatelská smlouva a s ním i všechny její koncerty.¹⁵² Kapela se ještě téhož roku rozpadla kvůli neshodám jejích členů a k hraní se společně vrátila až v roce 1997.¹⁵³

Výše stručně zmíněný příběh kapely Plastic People of the Universe je důležitou platformou pro další vývoj undergroundového hnutí v 80. letech. V té době se v Československu začala tvořit nová generace tzv. mániček, vlasatců nebo též androšů, jež své undergroundové vyznání čerpali právě od kapely PPU. Často se stávalo, že kapely a vyznavači undergroundového hnutí do něj vstupovali dobrovolně, aniž by je do toho nahnal politický tlak a ani se neúčastnili přehrávek, které považovali za naprosto zbytečné.¹⁵⁴ Pořádali nepovolené koncerty, festivaly a různá setkání a to nejen v Praze ale po celém Československu a to díky hustému propojení těchto komunit.¹⁵⁵ Nikdo sice předem nevěděl, jestli se koncert v hospodě, stodole či na chatě nakonec odehraje, ale stejně se na určená místa sjížděli příznivci kapel, aby jim případně nic neuniklo.

Androši, tedy příznivci undergroundu často vycházeli z myšlenek navazujících na hnutí hippies a též jim byla blízká témata jako muzika, svoboda, sex, ale nebyli jim cizí ani politické otázky. Neměli rádi nespravedlnost a cílenou manipulaci, která tehdejšímu režimu byla velmi blízká. Rovněž bojovali proti konzumní společnosti a rutinnímu životu, který vedla většina tehdejší společnosti. Často se v něm ale objevují mladí lidé, kteří neoplývají hlubokými myšlenkami, ale prostě se jen snaží najít svůj styl či směr, kterým se vydá, ovšem

150 Historie. *The Plastic People of the Universe* [online]. Praha: Ondřej Toul, 2020 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://plasticpeople.cz/#historie>.

151 VANĚK, Miroslav., pozn. 43, s. 87.

152 ABS, Fondy MV, FMV a MV ČSR, sign. sign. AKR 36 i.j. 1514, **Plastic People of the Universe - zrušení zřizovatelské smlouvy** [online], [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://ebadatelna.cz/?id=f114213>.

153 Historie. *The Plastic People of the Universe*, pozn. 150.

154 Normalizace. *Paměť národa* [online], pozn. 145.

155 VANĚK, Miroslav., pozn. 42, s. 87.

kvůli „nevhodnému vzhledu“ nebo oblečení je automaticky zaškatulkován jako „protisocialistický živel“.¹⁵⁶

Osmdesátá léta pak přinesla novou vlnu hudebních žánrů, prostřednictvím, kterých mohli mladí uvolnit napětí, které v sobě uchovávali vůči režimu. Kromě androšů se začalo objevovat punkrockové hnutí, které bylo úplným opakem mániček ovlivněných hnutí hippies. Punk, který vznikl ve velké Británii, reagoval na naivní názory a životní styl hippisáků a to často velmi ostrými a agresivními výstupy. Z hlediska Československa a doby, kdy punk pronikal mezi své příznivce, však konflikt vyhrocený nebyl. Ba naopak. Oba proudy patřily ve své době mezi ilegální skupiny, které nemohly za žádnou cenu veřejně vystupovat, a tak se spojovaly v undergroundu, kde prostřednictvím svého vzhledu, tajných koncertů a vlastních názorů vystupovaly proti státní ideologii. Jejich vzájemná podpora a soudržnost vyplývala z vědomí společného nepřítele, proti kterému museli bojovat, proto se v undergroundu často spojovaly skupiny, které byly naprosto protichůdné. Pád komunistického režimu zapříčinil mimo jiné i roztržnění podzemního kulturního proudu a rozpadl se na subkultury, které si po revoluci razily vlastní cestu.

Punkerské hnutí a jejich hudba se v Československu šířily různými způsoby a dokonce i samotný režim svým odporem přispěl k rozšíření podvědomí o punkrocku.¹⁵⁷ V oficiálním tisku se objevily články, které varovaly před generací bez budoucnosti. Punk byl podle nich nazývaný jako šílené hnutí, které vyplývá přímo z překladu slova punk. Jejich šílený název podtrhoval i vzhled, oblečení a též chování, kdy příznivci hnutí údajně jen vyplazovali jazyky a křičeli oplzlé výrazy na náhodné kolemjdoucí.¹⁵⁸ Právě podobné články, které detailně popisovaly hrůzný zjev punkerů, přitáhl velkou pozornost a mladí lidé v nich mohli najít nemalé množství inspirace. Další informace mohli získat na burzách gramofonových desek nebo na jazzových dnech pořádaných Jazzovou sekcí, což byla organizace zabývající se nejprve jazzovou hudbu, ale později věnující se rockové muzice a jiným alternativním formám a to buď prostřednictvím článků o nich píšících, nebo pořádáním akcí, kde zmíněné žánry dostaly prostor pro hraní.¹⁵⁹

156 Rozhovor s pamětníkem Pavel Pukyš. *Paměť národa* [online]. Praha: Paměť národa [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/pukys-pavel-1964>.

157 *Vlasta*, 1978, roč. 32, č. 15.

158 *Vlasta*, 1978, roč. 32, č. 3.

159 Časová osa. *Jazzová sekce* [online]. Praha [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://jazz.ustrcr.cz/timeline.html>.

1.7.2. MÓDA JAKO SYMBOL REBELSTVÍ

Ruku v ruce s hudebním stylem šel i nápadný zevnějšek, který se charakterizoval prostřednictvím módy. Undergroundové hnutí neboli androši se nejen myšlenkami, ale i vzhledem inspirovali hnutí hippies. Příznivce hnutí charakterizovaly dlouhé vlasy, které byly pro režim alarmující a naprosto nepřijatelné. Prostřednictvím tisku, časopisů a televize se již v 60. letech pořádaly hony na vlasatce a velmi důrazně se prosazovala kampaň na zkrácení jejich dlouhých hřív. Dlouhé vlasy byly podle orgánů státní moci spojené s výtržnictvím, příživnictvím a krádežemi všeho druhu.¹⁶⁰ A stejně jako v 50. a 60. letech se i v období normalizace státnímu aparátu podařilo zalarmovat generaci starších a rodičů. Jako základní argument stála obava o mravní vývoj a budoucnost jejich dětí.

Nejednalo se ale jen o vlasy. Důležitým nepřátelským aspektem byla i samotná móda, neboť právě prostřednictvím ní vyjadřovali příznivci toho či onoho hnutí určité ideje a náležitost ke skupinám vzniknutým na Západě a to komunistické straně vadilo nejvíc. Androši svůj vzhled stylizovali do hnutí hippies. V čele jejich stylu stály ikonické džínsy, které ač v předešlých desetiletích symbolizovaly nástroj prohnílého západního kapitalismu, proti, kterému vedení strany razantně bojovalo, od 70. let byly považované za povolený, byť nedostatečný, kus oděvu.¹⁶¹ Konflikt mezi komunistickou ideologií a džínami v době 70. a 80. let nespočíval v kalhotách samotných, ale spíše v jejich stavu. Jelikož se jednalo o nedostatečné zboží, nosily se dokud, držely na těle. Díry, seprání, vytahání nehrály pro uživatele absolutně žádnou roli, a pokud se ke kalhotám přidala velká neforemná saka a vytahaná trička problém byl na světě.

Stejná vzhledová potíž provázela i punkové hnutí. Jejich kožené či gumové kalhoty, roztrhaná trička, obojky, barevná číra, řetězy, spínací špendlíky a těžké boty vyvolávaly zděšení a strach o budoucí vývoj mladé generace, které ještě více podtrhávaly propagandistické články o šíření tohoto zruďného hnutí. A jednalo se jen o punk, ale i další hudební žánry, které byly v Československu zakázané, neboť se jednalo o inspiraci ryze západní.

Právě hudební styl, západní interpreti, vizuál a ideje svobodné tvorby či poslechu společně tvořily čtveřici, kvůli které se příznivci alternativních forem dostali do křížku se státní mocí a kvůli které hrozily různé druhy represí. První druh akce, za kterou mohli být

¹⁶⁰ ABS, Fondy MV, FMV a MV ČSR, sign. A 9 i.j. 325, **Opatření VB proti vlasatcům - souhrnná zpráva** [online], [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://ebadatelna.cz/?id=f17628>.

¹⁶¹ *Vlasta*, 1974, roč. 28, č. 49.

účastníci perzekuováni, tvořily nelegálně pořádané koncerty, na kterých dle tehdejších oficiálních dokumentů docházelo k hraní a poslechu prozápadně orientované hudby, čímž je vyjadřován nesouhlas s oficiální kulturní politikou soc. státu, snahy o vytvoření primitivního hudebního stylu a filozofování na různé politické téma a v neposlední řadě i nevhodný a neupravený vzhled.¹⁶² Agenti StB měli na těchto podobných akcích nasazené své lidi, kteří celou událost sledovali, zapisovali a podávali hlášení. V mnoha případech se akce rozehly pro rušení veřejného klidu a pořádku, nebo se kvůli včasnému zásahu ani nekonaly. Státní moc tím chtěla zlikvidovat všechny neoficiální směry a zabránit tak jejich šíření mezi další příznivce. Velmi často však jejich zátahy vzbudily ještě větší pozornost a přitahovaly ještě vyšší počet účastníků.

Další formou protestu proti kulturní nesvobodě bylo poslouchání zahraničních interpretů, západních rádií nebo právě oblečení symbolizující příslušnost k určitému hnutí. Jednou ze skupin, na kterou represe doléhaly, byli i mladí vojáci, kteří vykonávali povinnou vojenskou službu. Často se jednalo o příslušníky punkrockového nebo metalového hnutí. Pokud se dostali do podezření, prováděla se u nich šetření, která často prokázala, že mladíci poslouchají závadnou hudbu, a ještě k tomu mají náušnici, propíchnutý nos nebo jiný znak oficiálně nepodporovaného hnutí. Tyto mladíky čekalo preventivní opatření, ve kterém jim bylo různými prostředky naznačováno, že se jedná o přestupek, proti vnitřním vojenským předpisům, rovněž se zdůrazňoval negativní vliv punkrockového hnutí na myšlení a jednání mládeže a v neposlední řadě také prostřednictvím nátlaku zabránit rozšíření vlivu propagátorů punkrocku na další vojenské příslušníky.¹⁶³ Jen pouhé zjištění poslechu závadné hudby nebo západních rádií jako například Hlas Ameriky nebo Svobodná Evropa, vedlo v těchto kruzích k preventivním opatřením různého charakteru.¹⁶⁴

Případů, kde poslech nebo nevhodné oblečení v kombinaci s účastí na koncertech existují stovky. I přes četné zásahy a preventivní opatření se příslušníci punkrocku, metalu nebo obecněji řečeno undergroundu nenechali odradit a ve svých posluchačských a oblékacích aktivitách pokračovaly až do pádu komunistického režimu. V té době už se každá

¹⁶² ABS, Fondy MV, FMV a MV ČSR, sign. AKR 36 i.j. 1539, **Volná mládež - underground, koncerty nelegálních skupin v obci Služetín, okr. Karlovy Vary - „Patologický orchestr Mariánských Lázní“, „Pší vojáci“, „Přejděte na druhou stranu“ z Karlových Varů, „Fuga band Miroslava Jírce“; dále v obci Obědné, okr. Šumperk- „Povinná slepota“ z Uničova, „Hali Belí“ z Prahy, „Duševní deprese - Otřes“, „Hurvínkova koloběžka“, „Stará dobrá ruční práce“ z Přerova, „Otřes“ z Rožnova pod Radhoštěm** [online], [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://ebadatelna.cz/?id=f114238>.

¹⁶³ ABS, Fondy MV, FMV a MV ČSR, sign. KR-17178 VKR, **Doležal Luboš** [online], [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://ebadatelna.cz/?id=x218262>.

¹⁶⁴ ABS, Fondy MV, FMV a MV ČSR, sign. KR-20164 VKR, **Petrův Martin** [online], [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://ebadatelna.cz/?id=f128851#>.

subkultura vydala svou vlastní cestou, snažila se prosadit v oficiálním kulturním proudu, což se mnohým i povedlo.

1.8. MUŽSKÁ MÓDA V PRŮBĚHU LET

Mužská móda neoplývala pestrostí a bohatostí jako móda ženská, a to zejména od 19. století, kdy vznikla legenda jménem pánský oblek. Tento symbol jednoduchosti, uměřenosti a kvality procházel různými proměnami. V některém desetiletí se objevilo sako dlouhé, jindy se naopak zkrátilo, v jednu dobu musely kalhoty barevně ladit se sakem a za dalších deset let tomu bylo přesně naopak. Oblek často doplňoval cylindr jako symbol mladého gentlemana později ho vystřídala buřinka.¹⁶⁵

Pánský oblek se na první příčce mužského oděvu držel až do počátku 70. let. Ne, že by neexistovaly jiné modely a inspirace, které by muži nosili, ale oblek byl zkrátka číslo jedna. Mužský šatník zaznamenal zásadní změnu zejména v letech 80. a následně 90. Stejně jako ženské modely, měly i ty mužské v osmém desetiletí širokou barevnou škálu, a to především na Západě. V Československu muži nosili tesilové nebo manšestrové kalhoty doplněné flanelovou košilí či velmi oblíbeným, nejčastěji tmavě modrým šust'ákem, ale barevné kombinace se lišily.¹⁶⁶ Osmdesátky rovněž přinesly první unisex modely tedy stejné prvky módy pro ženy i muže. Jednalo se o oversize mikiny, svetry a mrkváčové kalhoty.

165 BURIANOVÁ, Miroslava, pozn. 59, s. 99.

166 HLAVÁČKOVÁ, Konstantina, pozn. 3, s. 230.

2. DEVADESÁTKY: POLITICKOSPOLEČENSKÝ KONTEXT

Letný průběh módním odvětvím předešlých desetiletí nastínil vývoj módního odvětví, které v sobě téměř vždy, a to zejména v Československu, odráželo politické a společenské události. Jinak tomu není ani v devadesátých letech, jež byla obdobím jedinečným a neopakovatelným a to právě z pohledu politických událostí, jež se udály na konci předešlého desetiletí.¹⁶⁷ Tyto události se odrazily nejen v budoucím politickém a ekonomickém vývoji, ale měly též vliv na kulturu, společnost a každodenní život občanů Československa a oblast módy rozhodně nezůstala pozadu.¹⁶⁸

Konec let osmdesátých je známý jako období slábnutí komunistických režimů ve střední Evropě, ale i v samotném SSSR. Mezi hlavní příčiny patřila neschopnost režimu reagovat na hospodářské změny a rychlý rozvoj, slabý spotřební průmysl, nepružné centrální plánování a celková nespokojenost obyvatel podpořena nestabilním vedením KSSS, kdy průměrná životnost zástupců strany byla jeden rok.¹⁶⁹ Je důležité poznamenat, že v Sovětském svazu proběhly pokusy o záchranu systému spojené zejména s modelem perestrojky, hospodářské reformy východního bloku, která zahrnovala postupné uvolňování sovětského dozoru nad satelitními státy, a glasnosti, ekonomicko-hospodářské reformy provázané s politickou otevřeností, její součástí, měly být veřejné debaty o změnách, kritika režimu a podpora informovanosti.¹⁷⁰ V reakci na reformy v Moskvě se i vedení československé komunistické strany shodlo na nutných reformách, které ovšem zahrnovaly pouze hospodářskou oblast a byly velmi pomalé.¹⁷¹ I přes to došlo na konci osmdesátých let ke krizi, jež vyústila v rozpad komunistických režimů v sousedních státech - Polsku, Maďarsku, NDR a nakonec i v Československu.¹⁷² Příčin existuje několik, jedná se zejména o postupné probuzení občanské společnosti, zejména mládeže, která reagovala na mezinárodní situaci, ekologické problémy a stranické krize.¹⁷³

Na konci osmdesátých let vzrůstal počet opozičních aktivit, který se projevoval zejména zvýšeným počtem demonstrací, vznikem iniciativ jako České děti, Nezávislé mírové

167 ŠAROCHOVÁ, Gabriela V., pozn. 31. .

168 LEŽÁK, Zdeněk., pozn. 33.

169 RYCHLÍK, Jan., pozn. 36, s. 317-320.

170 GARTON ASH, Timothy., pozn. 30.

171 EMMERT, František., pozn. 32., s.45-46.

172 RYCHLÍK, Jan., 36,s. 317-320.

173 EMMERT, František., pozn.32.

hnutí, Demokratická iniciativa, Navrátilova petice (1987), Mitterandova snídane s disidenty (12/1988).¹⁷⁴ Na začátku roku 1989 proběhl Palachův týden, pietní akt na Václavském náměstí k uctění památky studenta Jana Palacha spojený s demonstracemi.¹⁷⁵ Režim se proti těmto událostem snažil zasáhnout a to zejména násilným potlačením demonstrací a zatýkáním disidentů a demonstrantů. I přes veškeré snahy o potlačení protirežimních názorů nešlo zabránit jeho postupnému rozkladu, kterému pomohly listopadové události.¹⁷⁶

Vlivem předešlého dění přinesla první dekáda devadesátých let rovněž několik zásadních politických a společenských událostí, které měly hluboký a trvalý vliv na kulturu a společnost. Jednalo se například o první svobodné volby, které demokraticky zvolily Václava Havla prezidentem a rovněž přinesly vytvoření nového demokratického parlamentu. Rovněž zde můžeme zmínit rozdělení Československa v roce 1993 na dva samostatné státy.¹⁷⁷ První zásadní věcí byla demokratizace, kdy Sametová revoluce ukončila komunistickou diktaturu a po dlouhých letech přivedla zpět zásady demokracie. Ta umožnila svobodný vývoj kultury a umění bez politických omezení a cenzury.¹⁷⁸

Sametová revoluce přinesla do Československa a později do České republiky a Slovenska rozsáhlé změny v kultuře a ve společnosti, které formovaly vývoj těchto zemí nejen v tomto období, ale i do budoucna. Důležitou složkou byla též ekonomická transformace, v níž proběhl přechod od centrálně plánované ekonomiky k ekonomice tržní, jež ovlivnily životy občanů a kulturu. Byla zahájena privatizace a liberalizace, což vedlo ke změnám životního stylu a hodnot.¹⁷⁹

Další zásadní moment se projevil při otevření hranic, jež umožnilo volný průchod zahraničních vlivů. Střet se západními zeměmi umožnil import nových hudebních, uměleckých směrů, nového zboží a rovněž módy a nových módních stylů, které v tento moment začaly pronikat do československých šatníků.¹⁸⁰ S otevřením hranic rovněž přišla řada cizinců, kteří se zde začali usazovat, což přineslo nové kulturní prvky a různorodost do společnosti, ve které se multikulturalita začala projevovat.¹⁸¹

174 ŠAROCHOVÁ, Gabriela V., pozn. 31.

175 GARTON ASH, Timothy., pozn. 30, s. 78-100.

176 EMMERT, František., pozn. 32, s.45-46.

177 RYCHLÍK, Jan., pozn. 37.

178 BAKER, Mark., pozn. 34., s. 125.

179 BAKER, Mark., pozn. 34., s. 126-127.

180 LEŽÁK, Zdeněk., pozn. 33.

181 GARTON ASH, Timothy., pozn. 30, s. 78-100.

Výše zmíněné události jsou jen stručným výčtem toho, co se v tomto období odehrálo, některé z nich slouží pouze k pochopení kontextu doby, které se budu nadále věnovat, některé naopak poslouží jako klíčové informace k vývoji módních trendů. Celkově lze říci, že změny v politickém směřování a kultuře formovaly vývoj společnosti celých devadesátých let a prakticky ho formují i dnes.

3. OTEVŘENÍ HRANIC NOVÝM MÉDIÍM

V první kapitole jsme si nastínili vývoj módy odvíjející se od různých událostí, ať už politických, uměleckých nebo závislých na prostředí. Podobně tomu je v této kapitole, jež svoji pozornost zaměří na otevření československých hranic vstříc veškeré inspiraci, která přicházela zejména ze západu. Z historického vývoje módy je zřejmé, že již od dvacátých let se československá móda inspirovala západními zeměmi. Zpočátku se jednalo hlavně o Francii, ale později se nabídka modelů různých zemí rozšiřovala, a ani Amerika, hlavní symbol Západu, nezůstala v inspiraci pozadu. Porevoluční doba plná euforie, zkoušení nových věcí a dohánění všeho, co předtím nebylo možné, přispěla k masovému šíření Západního vlivu prostřednictvím nových médií. Mezi ně patřily pořady, seriály, filmy, časopisy subkultur a hudebních ikon, jejichž módní obsah se odrazil i v šatnících občanů Československé a později jen České republiky.

3. 1. TISKOVINY

Československá mediální scéna se od konce 80. let velmi rychle proměnila podobně jako právní a ekonomický systém. Transformace spočívala v postavení a funkci médií ve společnosti a rovněž v samotném obsahu mediální produkce.¹⁸² Vývoj byl daný zejména otevřením hranice mezi Východem a Západem, uvolněním trhu, nástupem komerčních médií a také technologickými inovacemi, které oživily mediální obsah, a přitáhly tak velké množství diváků.¹⁸³ Do té doby existovala jediná Československá televize se dvěma programy. K čerpání informací občanům sloužil také Československých rozhlas či některé tiskoviny. Všechna média samozřejmě podléhala cenzuře, aby šla ruku v ruce s komunistickou propagandou.¹⁸⁴ O to více diváky zaujala pestrost a rozmanitost médií, která se v devadesátých letech objevila.

¹⁸² BEDNAŘÍK, Petr, et al., pozn. 20., s. 405-406.

¹⁸³ GURU, Media. Proměny české mediální scény od začátku 90. let. Online. *Media Guru*. 2014. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2014/11/promeny-ceske-medialni-sceny-od-zacatku-90-let/>. [cit. 2024-05-12].

¹⁸⁴ *Komunistická propaganda*. Online. Jeden svět na školách. 2001. Dostupné z: <https://www.jsns.cz/lekce/15251-komunisticka-propaganda>. [cit. 2024-05-12].

První rapidní změnu, můžeme zaznamenat u tiskovin. Do roku 1993 se v Československu objevilo 31 deníků, 168 týdeníků a 902 měsíčníků.¹⁸⁵ Mezi nimi se nacházely tituly, jež se v jejich obsahu snažily o vyjádření jasného politického postoje jako příklad lze uvést deník *Právo*, který jako jeden z mála deklaroval levicové politické postoje. Mezi další politicky orientované výtisky patřily nové deníky *Telegraf*, *Metropolitan* či *Český deník*.¹⁸⁶ V tomto období se rovněž začal objevovat do té doby téměř neznámý bulvár, jenž se vyznačuje nenáročnými texty, expresivními nadpisy a velkými barevnými nadpisy. Čtenáři se najednou dostali do kontaktu s šokujícími informacemi a skandály zahraničních, ale i tuzemských celebrit. V této době vznikly plátky jako již neexistující *Špígl* nebo deník *Expres*, dále *Českomoravský profit* a v roce 1992 dnes dobře známý deník *Blesk*.¹⁸⁷ Oblíbenými se staly též časopisy, jež opět upoutávaly pozornost diváků svou barevností, obrázky, neokoukaným obsahem a různým specifickým zaměřením. V novinových stáncích nechyběly ani původně zahraniční časopisy, pro něž v Československu vznikaly české a slovenské redakce a to pro všechny věkové generace. Je více než jasné, že různé druhy tiskovin obsahovaly nepřehledné množství módní inspirace.¹⁸⁸

Módní sféry u mladé generace nejvíce ovlivnily herecké a hudební idoly, do kterých se teenageři stylizovali. Jako návod jim sloužil časopis *BRAVO*, který v Československu začal vycházet hned po revoluci, konkrétně v roce 1991, a přinášel informace z veřejného, ale i soukromého života celebrit místní, ale i zahraniční sféry.¹⁸⁹ Čtenáři tak měli život svých idolů jako na dlani a mohli se jimi inspirovat. Dalším fenoménem časopisu byly fotokomiksy, které obsahovaly milostné příběhy s jednoduchou zápletkou, jež často odrážely slasti s starosti dospívajících. Nechyběly ani hudební ankety, ve kterých čtenáři hlasovali pro své oblíbené písničky či interprety, rovněž se zde nacházely kvízy, testy, typy na líčení dle nejnovějších trendů, což ocenily zejména mladé čtenářky. Díky nim mohly své outfity skvěle doplnit a přiblížit se tak svým idolům. V neposlední řadě časopis obsahoval velice oblíbené rozkládací plakáty oblíbených domácích a zahraničních hvězd z herecké nebo hudební branže, které neodmyslitelně patří k ozdobám pokojí mládeže devadesátých let. Zkrátka všechno, po čem dlouhá desetiletí před tím mladá generace tolik prahla.¹⁹⁰

185 Český rozhlas: Život po sametu [online]. Praha, 2019 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/mlcici-vetsina-i-nadseni-pro-volny-trh-jak-hodnotit-ceskou-demokracii-od-roku-8098140>.

186 BEDNAŘÍK, Petr, et al., pozn. 20., s. 405-406.

187 Český rozhlas: Jak se rodil bulvár aneb Co ještě snesete? [online]. Praha, 2020 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/jak-se-rodil-bulvar-aneb-co-jeste-snesete-6508833>.

188 KONČELÍK, Jakub, pozn. 23.

189 PATOČKOVÁ, Jana, pozn. 19.

190 PATOČKOVÁ, Jana, pozn. 19.

Jednu z významných rubrik tvořila právě ta, která mladým přinášela módní typy, které se většinou vztahovaly k určitému ročnímu období nebo filmu či seriálu, který se zrovna mezi mladou generací těšil velké oblibě.¹⁹¹ Jako první módní výstřelek, který si mladá generace hned oblíbila, byly bombery, tedy krátké bundy dosahující těsně po pas, zakončené širokým lemem s gumou, jehož barva korespondovala i s lemy u rukávů. Bombery měly různé barvy a barevné kombinace, často se na ně našívaly záplaty, s různými anglickými slovíčky, která opět symbolizovala vysněnou svobodu.¹⁹²

Druhým módním hitem se staly legíny, do té doby kus oblečení, který byl určený výhradně do tělocvičny, začal pronikat zejména do dívčího šatníku a skvěle doplňoval šaty nebo dlouhé mikiny či trička. Legíny se vyráběly ve všech barevných kombinacích, a tak šly kombinovat s různobarevnými vršky. Tvořily základ jak sportovním, tak elegantním outfitům, záleželo, jestli se k nim přidal elegantní svetřík a lesklé polobotky nebo džínová bunda a tenisky.¹⁹³ Skvěle se k nim rovněž hodila trička s různým potiskem, ať už se jednalo o obrázky nebo nápisy, právě trička, tvořila další důležitou část mladého šatníku, jak je ostatně vidět na stránkách časopisu BRAVO či v jich zmíněných filmech a seriálech.¹⁹⁴ Trička se objevovala ve všech velikostech, barevných kombinacích i střížích, absolutně nejoblíbenější se stal stříh rovný, bez výstřihu. Často se k nim nosily džínové či kožené kraťasy s vysokým páskem a tričko se zásadně zastrčilo dovnitř kalhot.

Mezi dívkami se velmi oblíbenými staly tzv. croptopové stříhy vrchního dílu oblečení. Jednalo se o trička s krátkým či dlouhým rukávem, tílka, ale i mikiny a košile, které sahaly těsně nad pupík, a byly tak skvělým doplňkem všech kalhot s vysokým pasem či sukní. Croptopy se těšily velké oblíbenosti zejména v letních měsících, neboť zakrývaly minimální část těla. Vyráběly se ze všech možných materiálů a rovněž ve všech možných barvách a barevných kombinacích, takže se daly různě kombinovat.¹⁹⁵

Když se ochladilo, přišly na řadu svetry nebo mikiny a nejčastěji ty, které byly o několik velikostí větší. Mikiny na sobě mohly mít loga oblíbených kapel nebo stejně jako trička tištěné nápisy různého charakteru. Svetry stejně jako trička měly různé stříhy. Ty dlouhé, slečny kombinovaly s legínami, jiné zase tvořily nerozlučnou dvojici s džínovými kalhotami a právě ty, stály na prvním místě módy 90. let. Jejich cesta do šatníku českých

191 BRAVO, 1991, roč. 1, č. 24.

192 PATOČKOVÁ, Jana., pozn. 19.

193 BRAVO, 1992, roč. 2, č. 26.

194 BRAVO, 1992, roč. 2, č. 6.

195 TRÁVNÍČEK, Jiří., pozn. 26., s. 365.

uživatelů byla svízelná, plná nástrah a zákazů ovšem o to sladší bylo vítězství, když se džíny a další oblečení z deminu dostalo do mainstreamového módního stylu.

Různě zaměřené časopisy, magazíny a bulvární plátky však téměř zastínily zpravodajské deníky, které se často musely přetransformovat na bulvární a částečně změnit svůj koncept, aby mezi širokým spektrem barevných tiskovin našly uplatnění. Ač se tento druh média stal velmi oblíbeným a žádaným, lačnému oku zanedbávaného občana tehdejšího Československa nemohl stačit. Z nových médií se na absolutní vrchol vyšplhala televize s nepřeborným množstvím televizních stanic.¹⁹⁶

3. 2. TELEVIZE

Specifikem nové doby se staly privatizované televize a jejich široká škála komerčních kanálů, kde se západní, ale i ryze československé pořady, filmy a seriály vysílaly. Jednou z nich, dodnes velmi známou a populární byla Nova, která své vysílání zahájila v roce 1994.¹⁹⁷ Téměř okamžitě po spuštění vysílání se diváci mohli těšit na široký výběr pořadů vznikající na základě divácké poptávky a naprosté svobody obsahu. Komerční kanály, Novu nevyjímaje, se soustředily na pořady zahrnující témata skandálů, sexu či násilí.¹⁹⁸

První, ryze český erotický pořad televize Nova se jmenoval *Peříčko*. Jednalo se o talk show, v níž politici, herci, zpěváci a později i hosté z erotické branže mluvili o svém intimním životě. Součástí pořadu byla i živá erotická vystoupení. Prvotní zvědavost, která přilákala ne malé množství diváků, však brzy opadla a pořad v roce 2004 skončil.¹⁹⁹ Podobně dopadly i další pořady jako *Počásíčko*, kde se nahá žena a později na žádost dámského publika i muž, oblékali podle aktuální předpovědi počasí nebo *Tabu*, které divákům poskytovalo informace o nevšedních zálibách, úchylnkách či deviacích. O daném tématu otevřeně hovořili hosté pořadu, kteří s ním měli vlastní zkušenost a nebáli se o ni podělit s diváky.²⁰⁰ I v tomto případě brzy přišel čas, kdy byla témata vyčerpána.

Kromě skandálních a sexuálních témat se do popředí dostala i hudba. Populární se stala původně americká televize MTV, jež se stala matkou všech hudebních pořadů a televizních kanálů, které později v České republice vznikly. MTV svůj věhlas postavila na vysílání videoklipů zpěváků, zpěvaček a kapel z celého světa, vznikla v srpnu roku 1981.²⁰¹

196 BEDNAŘÍK, Petr., pozn. 20., s. 395-400.

197 NOVA slaví 25 let. NOVA [online]. Praha, 4. 3. 2019 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://tv.nova.cz/clanek/60896-nova-slavi-25-let-pojdte-s-nami-na-prochazku-jeji-historii>

198 JIRÁK, Jan., pozn. 21., s. 13.

199 *Vlasta*, 1997, roč. 51, č. 39.

200 *Vlasta* 1994, roč. 48, č. 52.

201 GOODWIN, A., pozn. 40.

Jejím zakladatelem byl Robert W. Pitman, který cílil na změnu dosavadního vnímání hudby, což se mu také povedlo. Z MTV se stal fenomén, který pronikal do celého světa a postupně nabízel nejen hudební videoklipy slavných zpěváků, ale i další pořady.

Během devadesátých let se stanice začala zaměřovat na mladou generaci, které nabízela nejružnější pořady, rubriky a soutěže. Cílem této televizní stanice bylo ukázat vše, co vzniklo v hudebním, ale i okolním světě. Zlomový okamžik televize zaznamenala v 80. letech, kdy vysílala první videoklip černošského interpreta Michaela Jacksona.²⁰² Do té doby naprosto nevídaný úkaz, neboť rádia a další média odmítala do svého vysílání vpustit cokoli, co by mělo společného s černochoy.²⁰³ Svoji multikulturitu potvrdila vpuštěním rapové hudby do svého vysílání, která se rovněž považovala za hudební žánr afroamerických umělců.²⁰⁴

Dalšími doposud neslychanými hudebními styly byl heavy metal a glam metal, který je opakem heavy metalu a poukazuje na výměnu genderových rolí.²⁰⁵ Zpěváci tohoto hudebního žánru jsou typičtí pro svůj vzhled - natupírované vlasy, make-up, doplňky jako náušnice, náhrdelníky a lesklé oblečení oproti heavy metalovým reprezentantům, kteří nosili trička a džíny.²⁰⁶

Na přelomu 80. a 90. let se do vysílání televize dostávají další interpreti, kteří reprezentují různé hudební styly. Byli to například Cher, Milli Vanilli, Nirvana, Pearl Jam a další. Z předešlého výčtu je více než jasné, že MTV neprezentovala jednotný hudební styl, ale ukazovala rozmanitost hudebního světa, ve kterém si každý, zejména mladý posluchač mohl vybrat, co se mu líbí a s jakou hudbou se bude ztotožňovat.²⁰⁷ To, že se interpreti objevili ve vysílání MTV, jim samozřejmě zvedlo prodeje jejich alb a šíření jejich písní do světa, neb fanoušci se pokoušeli hrát jejich písně nebo se alespoň vizuálně ztotožnit se svými idoly.

Americká televize se svého českého vysílání dočkala až v roce 2009, ale její pořady a zejména interpreti, které proslavila, se do Čech dostaly.²⁰⁸ V Československu a později v samostatné České republice neexistovala až do roku 2002 samostatná hudební stanice.

202 GOODWIN, A., pozn. 40.

203 ALONSO, Guillermo., pozn. 44., s. 61.

204 GOODWIN, A. pozn. 40.

205 BRAVO, 1992, roč. 2, č. 4.

206 Česká televize. *Bigbit: Internetová encyklopedie rocku* [online]. Praha [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/>

207 BRAVO, 1993, roč. 3, č. 18.

208 MTV. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/MTV>

Náhradu za MTV suplovaly hudební pořady jako *ESO*, vysílané na Nově či *Medúza* na ČT 1.²⁰⁹ Jejich hlavní cíl se zaměřoval na ukázání trendů západního světa, kterému se Československo po revoluci chtělo za každou cenu vyrovnat.

Oba pořady přinášely populární hudební žánry, slavné videoklipy, interprety jak zahraniční, tak místní a rovněž byly plné rozhovorů s různými zástupci československé hudební tvorby.²¹⁰ Diváci mohli rovněž hlasovat o tom, který z videoklipů se umístí na první příčce hitparády daného pořadu. Hudební scéna měla tak velký dosah na určování nejen hudebních trendů, ale i těch módních, neboť to, co nosily hvězdy, bylo určující pro jejich fanoušky.

Dosud se kapitola zabývala televizí a různými druhy pořadů a televizních kanálů. Důležitý prvek v televizním vysílání však zaujímaly rovněž filmy a seriály, zejména ty zahraniční, neboť je českoslovenští diváci neznali. Některé z nich se staly absolutním fenoménem, a tím začala éra kroužkování v televizních programech, kdy si diváci nechtěli nechat žádný pořad ujít. Nikomu nevadilo, že na Západě některé pořady dávno nebyly v módě, oblíbenými se staly napříč generacemi.²¹¹

První americký fenomén, který zde zmíním je seriál mladé generace *BEVERLY HILLS 90210*, který se však rozšířil i mezi rodiče a prarodiče. Ukazoval život obyčejné trochu konzervativní rodiny, kde rodiče uznávali tradiční hodnoty a jejich dospívající děti naopak zažívaly běžné starosti amerického teenagera. Hlavní děj se točí kolem studentů West Beverly Hills, kam každé ráno přijíždějí děti místních boháčů v luxusních autech, ze kterých zní tóny nejnovějších písní a zažívají první lásky, zklamání, rozchody, přátelství a další nástrahy života.²¹² První série se však dotkly i závažných témat jako drogy, alkoholismus, sex i znásilnění.

Diváky však kromě samotného děje zajímali i jeho postavy a to nejen styl amerického života, který vypadal jako výjev z jiné galaxie, ale i jejich účesy a skvělé oblečení, které téměř okamžitě začali napodobovat.²¹³ Časopis *BRAVO*, tak pravidelně rozebíral aktuální dění v seriálu, popisy postav, ale i zajímavosti či místa natáčení. Ani herci, kteří jednotlivé

209 Hudební pořad *Medúza*. *Česká televize* [online]. Praha: ČT, 1996, 1996 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/specialy/meduza/archiv/>.

210 *ESO*. *TV NOVA* [online]. Praha: NOVA, 30. 5. 2014 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://tv.nova.cz/clanek/4691-eso>

211 PATOČKOVÁ, Jana; RYCHLÍKOVÁ, Apolena; PEHE, Veronika; LEHEČKA, Michal; DANIEL, Ondřej et al. *Věčná devadesátá*. CPRESS, 2023. ISBN 9788026450726., s. 74-76.

212 *BRAVO*, 1993, roč. 3, č. 11.

213 *BRAVO*, 1993, roč. 3, č. 2.

charaktery ztvárnili, nezůstali opomíjeni. Stali se idoly mladé české generace, která se v „BRAVÍČKU“ o nich mohla dozvědět něco víc a to buď prostřednictvím rozhovorů, kde hvězdy nechali čtenáře nahlížet do svého soukromí nebo prostřednictvím článků doplněného autentickými fotkami. Jako bonus mohli čtenáři *BRAVA* v některých číslech najít plakáty s podobiznami jejich oblíbenců.²¹⁴

Mezi další oblíbené pořady patřily například *Tak jde čas*, *Dallas* nebo *Pobřežní hlídka*, která pojednávala o skupině plavčíků, zachraňující lidské životy, řešící následky zemětřesení, útoky žraloků, ale rovněž své vlastní problémy. Dalším fenoménem se v polovině 90. let stali *Přátelé*. Parta kamarádů, která řešila všední problémy života si získala širokou základnu fanoušků, kteří se k 246 dílům rádi vrací i dnes.²¹⁵ Oblíbená byla též *Esmeralda*, která nepocházela z USA, ale naprosto uchvátila české diváky.

3. 3. REKLAMY

Privatizace médií a otevření trhu znamenala pro média nejen volnou ruku v tvorbě, ale též nutnost zajišťovat si finance pro svůj chod.²¹⁶ Reklamy existovaly již před revolucí a nejčastěji se s nimi zákazník mohl setkat na stránkách časopisů, kde se objevovaly pravidelně zejména na zadní straně. Nejčastěji se jednalo o reklamy na kosmetické produkty, krémy na boty, koberce, uzené makrely či na prodej knih. Co se módy týče, velmi často byla viditelná reklama na obuv a od 60. let na punčochové zboží značky *Elite* či na spodní prádlo značky *Triola*.²¹⁷ Podobně tomu bylo ještě na počátku 90. let, kdy nejvíce využívanou reklamou byla ta tištěná. Komerční televize ovšem brzy přišly na to, že dobře mířené reklamy mohou zvýšit jejich finanční příjem a dokonce i zvýšit sledovanost. Mezi pořady, filmy či seriály se začaly střídát krátké zrežirované scénky nabízející divákovi určitý produkt, které začaly mít obrovský potenciál, jež se v této době rozhodně využil.²¹⁸

Reklama se v 90. letech rozšířila do většiny odvětví a zajišťovala propagaci služeb, výrobků nebo činností.²¹⁹ Na pozadí tvorby reklam stály reklamní agentury, které začaly po revoluci zakládat západní kreativci a pro svůj byznys nabírali československé občany, kteří se

214 *BRAVO*, 1993 -1998, roč. 3-9.

215 RADOVANOVIČ, Dušan., pozn. 16., s. 126-127.

216 GURU, Media. Proměny české mediální scény od začátku 90. Let, pozn. 117.

217 *Vlasta*, 1969 roč. 23, č. 18.

218 PATOČKOVÁ, Jana., pozn. 19.

219 FUNDOVÁ, Johana., pozn. 18., s. 198-203.

postupně učili reklamnímu řemeslu.²²⁰ Zároveň se jednalo o zástupce různých zahraničních značek, jejichž prodej potřebovali rozšířit do nových zemí a nově svobodné Československo, proto bylo ideální. Vznikaly tak reklamy na zahraniční zubní pasty, prací prášky, ale i oblečení či nové účesy.²²¹ Některé reklamy přišly utvořené již ze Západu, jiné se tvořily přímo v Československu a na míru místním občanům.

První porevoluční reklamy, a to hrané i tištěné, se vyznačovaly svou neotřelostí, zajímavým konceptem, humorem, jež zahrnoval aktuální společenské či politické dění, na které se našrouboval konkrétní produkt. Jistotu nabízenému zboží zajišťovaly známé tváře, a to jak zpěváci, zpěvačky, herci herečky, ale i moderátoři nebo sportovci.²²² Příkladem mohou být i reklamy na privatizační fondy, ve kterých se objevily známé televizní tváře, které vzbuzovaly v lidech důvěryhodnost.²²³

Porevoluční doba rozvolnila nejen přísun politických informací, ale rovněž rozšířila škálu módní inspirace, a to zejména v podobě nových médií, tiskovin, televizních kanálů, amerických filmů, nekonečných telenovel, seriálů, reklam ale rovněž západních zpěváků, zpěvaček a dalších hudebních kapel, kteří se stali ikonami zejména pro mladé lidi. Otevření hranic přineslo absolutní svobodu v mediální tvorbě, která od té doby spojovala naši zemi s těmi ostatními a mohla čerpat nepřeberné množství nejen módní inspirace.²²⁴

220 Česká televize: *Pořad Retro - reklamy* [online]. 2010 [vid. 2022-12-28]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10176269182-retro/210411000360013/>.

221 Česká televize: *Pořad Retro – reklamy*, pozn. 220.

222 *BRAVO*, 1998, roč. 8, č. 15.

223 FUNDOVÁ, Johana, pozn. 143, s. 232.

224 BEDNAŘÍK, Petr, et al. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti, 2., upravené a doplněné vydání*. Česko, Grada, 2019. ISBN 9788027105533.

4. RŮZNORODOST MÓDNÍCH STYLŮ INSPIROVANÁ SUBKULTURAMI

Součástí identity nejen dospívajících, ale jich zejména, se již před revolucí staly různé subkultury, které jim pomáhaly identifikovat se skupinou stejně smýšlejících lidí. Identifikace probíhala buď prostřednictvím totožných politických, společenských či ekonomických názorů, ale objevovaly se i ty, jejichž základem byl určitý hudební styl. Právě ony umožnily mladým lidem před rokem 1989 potkat se s ostatními, kteří nesouhlasili s názory většinové společnosti. Pomocí odlišných směrů se k tomu oficiálnímu otáčeli zády a začali si vytvářet vlastní pravidla a názory, kterými se řídili. Neoficiální směr v této době tvořil již zmiňovaný underground, který sdružoval různé, často proti sobě jdoucí směry, které ovšem měly společného nepřítele – komunistický režim, který jim neumožňoval svobodně se vyjádřit a to buď poslechem libovolných interpretů, nošením různorodého oblečení či doplňků nebo hraním západních textů.

Po revoluci již neexistoval společný nepřítel, proti kterému by se všechny směry vymezovaly, a tak se ze společného undergroundového hnutí začaly rodit jednotlivé subkultury, které v novém svobodném světě měly každá jinou cestu, ať už názorovou, hudební nebo módní. Nebyla to tak jen televize s americkými seriály či hudebními pořady, se kterými se mladí lidé mohli identifikovat. Po revoluci se v Československu začala probouzet široká undergroundová scéna, která přinesla nepřehledné množství kapel a dalších nehudebních těles, reprezentující širokou škálu hudebních stylů, ale i jistých společenských názorů.⁷⁴

4. 1. HUDEBNÍ SUBKULTURY

4. 1. 1. PUNK

Hudební, ale později i životní styl vznikl v New Yorku a po Evropě se začal šířit zejména díky britské kapele *Sex Pistols*.²²⁵ V československém prostředí mělo toto hnutí kořeny již v totalitním systému, ale nebylo o něm v oficiálním proudu moc slyšet. Vše, co tehdy výrazně vybočovalo nebo přesahovalo tehdejší propagandu a společenskou vizi, bylo bez lítosti zlikvidováno, a tak se punkové kapely a jejich fanoušci uchýlili do undergroundu. Punk se již od počátku svého vzniku definoval jako hnutí za autenticitu a přirozenost citění a projevu. Distancoval se od konzumního života, kariérismu a řady dalších, podle něj

225 SOCIOLOGICKÁ ENCYKLOPEDIE: Punk [online]. Praha 1: Akademie věd, 2017 [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Punk>.

nepodstatných hodnot, ovšem nejvíce se interpretoval podle hudby, proto se punk považuje za hudební, spíše než za společenský, styl.²²⁶

Své postoje punkeři jasně dávali najevo tím, co měli na sobě. Nosilo se vše, co bylo výstřední, neotřelé a šokující. Nejčastěji se identifikovali pomocí *číra* někdy též zvaného jako *kohout*. Vyholená hlava a uprostřed trčící trs vlasů, různé délky, ale hlavně různých barev se postupně stal základním poznávacím prvkem punkového hnutí.²²⁷ Mohli se však objevit i punkeři, kteří měli vlasy ostříhané pouze na ježka, nebo dokonce ti, jejichž vlasy dosahovaly středně dlouhé délky. Důvodem mohly být dámy, které si své vlasy nechtěly holit, a tak je často jen zkrátily na krátké mikádo, čímž postupně inspirovaly i některé pánské podporovatele punku, kterým se číro na hlavě nezamlouvalo.²²⁸ Kohout však nebyl jediným poznávacím znamením, které se u fanoušků tohoto hnutí objevovalo.

Punkeři často nosili kožené bundy nejčastěji v černé nebo červené barvě a nejlépe, když vypadaly staře a obnošeně. Zašlý vzhled zdobily spínací špendlíky, řetězy, řetížky, cvočky nebo placky s logy oblíbených kapel.²²⁹ Nesměly chybět džíny ozvláštěné záplatami všeho druhu a všech barev, dírami či fleky. Kromě nich se nosily kostkované či kožené kalhoty, opět čím starší tím lepší.²³⁰ Punkrockové fanynky měly výběr oblečení o něco rozmanitější, neboť kromě kalhot mohly nosit i kožené nebo džínové sukně doplněné roztrhanými silonkami nebo punčochami s velkými oky a velmi oblíbené byly i legíny.²³¹ V neposlední řadě nesměla chybět trička, která často reprezentovala jména kapel, jež daný člověk poslouchal. Celý punkerský vzhled podtrhovala celá řada detailů jako piercingy v obličejí nebo na jiných částech těla, kroužky v nose, různé druhy náušnic, řetězy a řetížky kolem krku, opasku nebo ruky a v neposlední řadě také boty.²³² Nejčastěji vysoké šněrované boty černé nebo červené barvy pro dámy rovněž černé kožené kozačky na podpatku.²³³

V Československu otevřela devadesátá léta brány všemu, co do té doby stálo v pozadí, a právě zde stál i Punk. Jeho výskyt v Československu jsme zaznamenali již v 80. letech, kdy

226 DALY, Steven a Nathaniel WICE. *Encyklopedie alternativní kultury*. Brno: Books, 1999. Nové obzory (Jota). ISBN 80-724-2065-8.

227 *SOCIOLOGICKÁ ENCYKLOPEDIE: Punk*, pozn. 225.

228 518, Vladimír., pozn. 48, s. 214-243.

229 Archiv České televize: PŘÍLOHA TELEVIZNÍCH NOVIN: Punk a Skinheads v Praze[online]. 1990 [vid. 2022-12-28]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/12030196645-priloha-televiznich-novin/290480710010030/>.

230 SMOLÍK, Josef., pozn. 24, s. 188-190.

231 FIKAROVÁ, Lucie., pozn. 27., ,s. 101-109.

232 SPOUSTA, Vladimír., pozn. 25., s. 129-133.

233 *BRAVO*, 1994, roč. 4, č. 11.

byl součástí undergroundu, avšak nyní se jeho působení konečně stalo legálním.²³⁴ Punkové kapely se v té době těšily velké oblibě různě po Evropě, čímž se i více šířilo povědomí o této subkultuře, a to nejen z hlediska hudebního, ale i módního.²³⁵ Kapely z různých evropských zemí se účastnily výměnných pobytů, pořádaly festivaly a navazovaly kontakty a to nejen s hnutím punk, ale i s dalšími, do revoluce zakázanými, subkulturami, které spolu byly navzájem propojené a schopné spolupracovat.²³⁶

Euforie spolupráce na festivalech různého rozsahu a otevírání hudebních klubů s sebou často přinášela nespočet nápadů, které jednotlivé subkultury či podskupiny subkultury propojovaly, avšak brzy se objevila i negativa. Jeden z problémů, který se vyskytl hned na začátku, byl o určení hranice autentického punku, neboť najít pomyslnou čáru mezi tím, co je pravý punk a co už je komerční věc, bylo tehdy velmi obtížné.²³⁷ Nehledě na tom, že se určité skupiny a jejich znaky míchaly dohromady a vytvářely svůj vlastní obraz a směr punkového hnutí. V rámci punkového uskupení často vznikaly tábory, které se lišily svými postoji a názory. Rozdělení skupiny měl za příčinu i velmi rozmanitý výběr hudebních těles, která neměla jasně dané hranice a poté, co se po revoluci vytratil společný bolševický nepřítel, bylo velmi obtížné hledat společný a jednotný směr.²³⁸ Některé kapely nadále trvaly na hodnotách, které punk prosazoval, jiné tyto hodnoty lehce ohýbaly o to více, když se objevily líbivé vyhlídky, které nabízely možnost zbohatnout a to i za cenu popření původních kořenů a postojů.²³⁹ Peníze tak často stály na počátku zkázy slávy, která ovšem netrvala příliš dlouho, punkové skupiny začaly pohrdat svými fanoušky, i když právě díky nim se na výsluní dostaly.

I přes všechna úskalí, kterými si punková subkultura prošla, lze s jistotou říci, že punk jako hudební a módní styl přetrvál i do dnešních dnů a spoustu punkových kapel hraje dále pro potěšení svých fanoušků. Jedná-li se o ryze čistý punk bez příměsí, nelze s jistotou potvrdit, neboť i dnešní punkové kapely se větví na další žánry a míchají v sobě různé hudební styly. Ovšem většina dnešních punkových kapel má své příznivce, kteří respektují jejich hudební styl, což je z mého pohledu zásadní.

234 SMOLÍK, Josef., pozn. 24., s. 188-190.

235 FIKAROVÁ, Lucie., pozn. 27., s. 101-109.

236 518, Vladimír., pozn. 17., s. 214-243.

237 *Vlasta*, 1990, roč. 44, č. 25.

238 SMOLÍK, Josef., pozn. 24., s. 188-190.

239 518, Vladimír., pozn. 17, s. 214-243.

4. 1. 2. RAP

U některých subkultur je obtížné zjistit, kdy přesně vznikly, a ani rap není výjimkou. Pro tuto práci je však stěžejní, kde vznikl a odkud se začal šířit. Jedná se o další subkulturu, která se jako první objevila v Americe konkrétně v newyorském Bronxu. Rap se stal jazykem černošské komunity a vyznačoval se rychlým odříkáním, co nejvíce zveršovaných nebo volně psaných textů.²⁴⁰ Původně se rytmicky odříkávané texty doplnily muzikou z jiných, již existujících písní, což často vedlo ke konfliktu s původními autory muziky. Rapeři si tak museli vymyslet jiný způsob, kterým by svůj projev ozvláštnili. Rapovou recitaci oživilo rytmickými zvuky tleskání, zakrýváním mikrofonu nebo *human beatboxem* - rytmickým hraním na pusu.²⁴¹ Postupně se přicházelo na hudbu vlastní, která vznikala experimentováním s vinyly s mixážním pultem. Není divu, že se brzy na to objevil taneční styl, který novou rytmickou muziku doprovázel. Jednalo se o tanec ulice nazývaný též *street dance* či *hip hop* a pocházel přímo od tvůrců rapové hudby. Rapeři se při svých vystoupeních houkali do rytmu a v pauzách písní začali vymýšlet další taneční kreace jako otočky, salta nebo kotrmelce. Raperská vystoupení tak přitahovala více diváků, neboť se jednalo o nezapomenutelný zážitek.²⁴²

U žádné ze zmiňovaných subkultur nelze s přesností říci, jak vypadal typický vyznavač trendů. Samozřejmě, že existuje vlna podporovatelů, kteří se oblékali téměř stejně, ale vždy se v dané skupině najde někdo, kdo vybočuje, a přesto se k subkultuře hlásí. Rozdíly lze najít napříč světem. Různé země rovná se různé styly. I přes to se kapitola snaží přiblížit alespoň většinově nošené a uznávané outfity. Jedním ze základních prvků raperů byly šustřákové bundy či kalhoty, tepláky, jednobarevné teplákové soupravy, mikiny přes hlavu nebo na zip. Součástí mikin musela být kapuce, kterou rapeři často nosili nasazenou na hlavě a jako korunu ji doplňovala čepice nebo kšiltovka nasazená stylově kšiltem dozadu. Jednalo se o baseballovou čepici, tedy čepici s kšiltem širším než u klasické kšiltovky.^{243,244} Na nohách se nosily tenisky, nejprve obyčejné později ty značky Adidas či Nike. Jako doplněk sloužily masivní řetězy nebo sluneční brýle, i když sluníčko zrovna nevykouklo. Ať už se nosily šustřáky či teplákovky ve stejných nebo odlišných barvách, jedno měly společné, byly vždy o

240 Česká televize: *Bigbit: Internetová encyklopedie rocku* [online]. Praha [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/clanky/138-rap-a-hip-hopova-kultura/>

241 Česká televize: *Bigbit*, pozn., 240.

242 BRAVO, 1993, roč. 3, č. 19.

243 BRAVO, 1992, roč. 2, č. 9.

244 SMOLÍK, Josef., pozn. 24., s. 194.

velikost, dvě či více větší.^{245,246} Raperům nevadily kalhoty s rozkrokem u kolen, mikiny sahající do půlky stehů nebo plandající rukávy. Ba naopak, raperská móda musela být svižná, sportovní a pestrá. Nejvíce však šlo o hudbu, kterou si sami mixovali a o texty, jež sahaly hluboko do nitra autorů a vyjadřovaly jejich pocity.²⁴⁷

Tehdy ještě v Československu se rap začal pomalu prosazovat v roce 1991, i když některé skladby sem proudily po zakázaných rozhlasových stanicích ještě v době komunistické nadvlády.²⁴⁸ Česká raperská scéna měla zpočátku vcelku amatérský charakter. Oblečení zcela neodpovídalo výše zmíněnému popisu a představitelům rovněž chyběly mixážní pulty a vinylové desky. Hudba byla buď převzatá, anebo nebyla žádná. Za vrchol českého rapu lze jednoznačně označit výstup rapera Oriona a jeho kapely *Peneři strýčka Homeboye (PSH)*, kteří experimentovali s hudební formou. Pokoušeli se vystoupit s živou kapelou, ale největší novinkou byly nahrané beaty od počítačového experta Shitnesse, které českému rapu dodaly ten správný říz.²⁴⁹ Co se námětů textů týče, nezůstávali čeští a slovenští raperi opožděni od okolního světa. Objevovaly se texty věnované drogám, osobním zpovědím nebo sociálním nerovnostem.²⁵⁰

Do poloviny 90. let lze český rap označit jako amatérský hudební styl, od poloviny dekády se však stával čím dál tím více oblíbeným a začal podléhat komerci. Rap se v této době už netýkal jen Prahy, ale rozšiřoval se do dalších měst a teenageri se radovali, že i jejich malé město či vesnice už konečně má svého reprezentanta moderního hudebního stylu.²⁵¹ Stejně jako u punku bylo ovšem otázkou, zda jednotlivé kapely vydrží nátlak, který se spojoval se slávou, a dostanou se na pomyslný vrchol hudebních hitparád nebo nevydrží a upadnou i se svou tvorbou v zapomnění.

Zejména díky mladým lidem a své pěvecké nenáročnosti se rap v hudebním světě udržel dodnes a stále se těší veliké oblibě. Bylo tomu tak i v České republice, kdy do roku 2000 vznikl vlastní hip hop časopis *Bbarak*, rádiová show *Ill flava jam* na Radiu 1 a rovněž se objevilo spousta pražských klubů, kde jste si tehdy mohli poslechnout různé hudební

245 BRAVO, 1994, roč. 4, č. 19.

246 SPOUSTA, Vladimír., pozn. 25., s. 134-137.

247 Česká televize: *Bigbit*, pozn. 240. .

248 518, Vladimír., pozn. 17, s. 478-511.

249 518, Vladimír., pozn. 17, s. 478-511.

250 SPOUSTA, Vladimír., 25., s. 129-133.

251 *Vlasta*, 1992, roč. 46, č. 19.

žánry včetně rapu.²⁵² Rapu od doby jeho vzniku propadlo nemálo zahraničních, ale i českých autorů. Někteří se na vrcholu hudebního žebříčku udrželi do teď, a stali se z nich legendy rapové scény.

4. 1. 3. METAL

Amerika ale též Velká Británie přinesla další ze slavných hudebních žánrů. Byl jím metal, který své základy našel v hardrockových kapelách míchající v sobě prvky blues a rocku. Metal charakterizovaly hudební prvky elektrických kytar a bicích doplněné křikem zpěváků, jejichž hlas se často upravoval.²⁵³ Heavy metal v sobě ukrýval širokou škálu různých pod stylů a odnoží, které postupem času vznikaly, v tomto případě se kapitola bude zabývat heavy metalem v širším slova smyslu zahrnující v sobě i všechny další větve.²⁵⁴

Mezi slavné průkopníky tohoto stylu patřily kapely jako Black Sabbath, Led Zeppelin, Deep Purple nebo Metallica.²⁵⁵ Tyto kapely si získaly širokou fanouškovskou základnu, a to zejména na počátku 90. let, která do té doby neměla obdoby. Kapely a jejich hity se držely na prvních příčkách různých hitparád a příznivci se snažili svým oblíbencům přiblížit, jak to jen šlo. Zejména prostřednictvím účasti na jejich koncertech a kopírováním stylu oblékání. Celková vizuální stránka byla pro jednotlivé kapely velmi důležitá. Ladit musely přebaly vydaných alb, vzhled jednotlivých členů kapely při koncertech, ale i videoklipy. Všechny tyto prvky se jevily stejně důležité jako hudba samotná.²⁵⁶ Vizuální stránka často přinesla kapelám kýženou popularitu, neboť svým výstupem šokovaly. Jednalo se zejména o interprety jako Kiss, Alice Cooper nebo novější kapela Slipknot.²⁵⁷ Metaloví příznivci nosili dlouhé vlasy, stejně jako hnutí hippies, u kterých háro symbolizovalo odpor vůči systému. Metalová uniforma se skládala z džínů, černého nebo bílého trika ozdobeného logy oblíbených kapel a džínové nebo kožené bundy. Velmi oblíbené se postupně staly kožené prvky tzv. motorkářský styl, doplněný natupírovanými vlasy, často tmavě zvýrazněným očním okolím nebo různými druhy bižuterie jako řetízky, náramky, náušnice, a to jak u mužů, tak u žen.²⁵⁸

Metalové koncerty v Československu se těšily veliké oblibě již na sklonku 80. let. Muziku podporovalo několik malých festiválků, jejichž účast byla z hlediska dnešní doby

252 DALY, Steven., pozn. 226.

253 Česká televize: *Bigbít*, pozn. 206..

254 BRAVO, 1991, roč. 1, č. 11.

255 Česká televize: *Bigbít*, pozn. 206..

256 SMOLÍK, Josef., pozn. 24., s. 211-213.

257 DALY, Steven, pozn. 226.

258 FIKAROVÁ, Lucie., pozn. 27., s. 101-109.

naprosto ohromující.²⁵⁹ Žádné z tehdy populárních metalových československých kapel nemělo možnost vydávat desky, neboť existovalo jen malé množství firem specializujících se na vydávání gramofonových desek.²⁶⁰ Po revoluci se vše změnilo ze dne na den a známé kapely jako Arakain, Vitacit, Motorband, Kryptor a další mohly konečně vydávat své desky, které se staly naprostým hitem. K proslavení metalových kapel v Československu přispělo v 90. letech i vysílání jejich někdy velmi kontroverzních videoklipů v televizi.²⁶¹

Dalším fenomén doby se ukázal záhy. Jednalo se o prodej nahrávek různých kapel. Začala vznikat malá vydavatelství, která se přeorientovala z vinylového prodeje na prodej CD. Díky nim se některé kapely uchytily i u zahraničních vydavatelů.²⁶² Ani menší skupiny neměly o prodej svých nahrávek nouzi. Svoji slávu rozšiřovaly pomocí vydávání kaset, které si vyráběly a nahrávaly samy, to jim ovšem neubíralo na kvalitě. Ba naopak zvuk i obaly měly často profesionální charakter. Některé kazety či CD se díky nezávislým prodejcům dostaly do zahraničí, a to i díky tomu, že české metalové kapely začaly již na počátku 90. let zpívat své texty v angličtině, v univerzálním hudebním jazyce.²⁶³

4. 1. 4. DANCE

Tento hudební styl to již od svého vzniku neměl jednoduché. Ostatní skupiny jej označovaly jako nekreativní, stále se opakující a nevkusný hudební styl. Hudba pro něj typická, která nepoužívala žádné “opravdové” nástroje se ovšem stala mainstreamem evropských i amerických diskoték. Jednalo se o směs různých tanečních stylů jako house, disco či techno. Tento taneční styl se vyznačoval remixováním již původních skladeb a neustálým opakováním jedné smyčky v pravidelném rytmu, proto se tomuto žánru často dostávalo časté kritiky a nepochopení ze stran vyznavačů a fanoušků vyhraněných hudebních žánrů.²⁶⁴ Na československých předrevolučních diskotékách zněly hity předních českých interpretů té doby jako Michala Davida, Stanislava Hložka nebo Karla Gotta, jež se vyznačovaly jednoduchostí a nenáročností textů a chytlavé melodie, které měly hlavně zaujmout a odvést pozornost od všech alternativních stylů.²⁶⁵

259 518, Vladimír., pozn. 17, s. 544-575.

260 518, Vladimír., pozn. 17, s. 544-575.

261 *Vlasta*, 1999, roč. 53, č. 43.

262 Ortiz, Lori. *Disco Dance*. Ukrajina, ABC-CLIO, 2011. ISBN 9780313377471., s. 1-39.

263 518, Vladimír., pozn. 17, s. 544-575.

264 *BRAVO*, 1998, roč. 8, č. 7.

265 JEŽEK, Martin., 35., s. 92-93.

Zahraniční divoké party spojené s dance stylem často provázela konzumace drog, které podtrhovaly umělecké zážitky a umocňovaly taneční náladu. V diskotékových klubech se tak postupem času začali objevovat umělci s různými vystoupeními, které dali na chvíli vydechnout unaveným a utancovaným tělům. Jednalo se o artistry nebo loutkaře, jejichž vystoupení nebyla dlouhá, ale naprosto ohromující.²⁶⁶ Po jejich několikaminutovém výstupu se opět rozjela hudba doplněná světelnými a vizuálními efekty, které celému dance stylu dodávaly tu správnou atmosféru.

Zahraniční dance kluby na rozdíl od dnešní doby, kdy do klubů chodí lidé s úplně obyčejným stylem života, navštěvovala tehdy většina alternativců. Všichni do jednoho pohublí, krátké vlasy, krátká trička, široké džíny, kšiltovky, piercingy, dřevěné korálky na krku, sluneční brýle, kšiltovky, mikiny nebo teplákovky. Přesně to nosili účastníci nejrůznějších dance festivalů nebo tanečníci v dance klubech. Naopak československá diskotéka byla přístupná pro všechny věkové kategorie, čemuž odpovídala i móda. Objevovalo se oblečení, které hrálo všemi barvami, letěly zvonáčové kalhoty, krátká trička, ale i sukně či šaty.²⁶⁷

4. 1. 5. TECHNO

Amerika se prokázala jako zdroj nepřehledného množství subkultur a nových hudebních žánrů, které postupně pronikaly dál do světa. Jedním z těchto žánrů bylo techno. Jednalo se o elektrickou taneční hudbu, která se vyznačovala pravidelným monotónním rytmem a rychlým tempem. Všechny zvuky použité v tomto stylu hudby měly svůj původ v elektronické podobě, tedy vyráběné z elektronických nástrojů a přístrojů.²⁶⁸ Techno skladby postrádaly klasickou strukturu jako většina popových písní, tedy sloka a refrén, mnohem častěji se opakovaly monotónní smyčky často bez náznaků akustických nástrojů nebo zpěvu.²⁶⁹

Čistě elektronická hudba vznikla v 80. letech v Detroitu, kde se staly populární disco kluby, ve kterých rytmická elektronická hudba se hrála svoji významnou roli, neboť díky jejímu náboji se na ni dalo tančit až do brzkých ranních hodin.²⁷⁰ Djové svou hudbu vytvářeli přímo na tanečních parketech pomocí gramofonů a mixážních pultů, díky nimž spojovali více

²⁶⁶ 518, Vladimír., pozn. 17, s. 152.

²⁶⁷ BRAVO, 1998, roč. 8, č. 18.

²⁶⁸ Techno je všechno. *Techno* [online]. [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: <https://www.techno.cz/clanek/25059/3.-dil-techno-je-vsechno>.

²⁶⁹ JURKOVÁ, Zuzana., pozn. 22., s. 205-209.

²⁷⁰ Techno je všechno., pozn. 268.

skladeb dohromady a vytvářeli nekonečnou smyčku muziky.²⁷¹ Netrvalo dlouho a techno muzika se rozšířila na festivaly a techno party pořádané pod širým nebem. Poznávacím znamením těchto sešlostí byla neutuchající kvanta stížností lidí z obydlí, ke kterým rytmicky neustále se opakující tóny doléhaly dnem i nocí, ale rovněž omamné látky a to nejen alkohol a cigarety.²⁷²

V České republice se prvním techno party konaly nejprve v uzavřených klubech jako například pražský rozpadající se *Repre* klub, kde jste se mohli setkat s Djs zahraniční tvorby, a to zejména z Velké Británie, Nizozemska nebo Německa.²⁷³ V těchto pražských prostorech vznikl i nápad na první český techno festival, pořádaný pod širým nebem. Akce, jejíž vizuál stál za to, se konala v Hostomicích po dobu tří dnů, kdy hudba neustala a nalákala davy mladých lidí včetně těch, kteří techno nikdy neslyšeli.²⁷⁴ Dorazilo spoustu zahraničních muzikantů z Británie, Francie, Německa a Nizozemska a Česká republika stála v srdci po jedenáct let se opakující techno free party, která později nesla název CzechTek - teknival a významně ovlivnila hudbu a kulturu u nás ale i za hranicemi.²⁷⁵

Ačkoli se na první poslech může zdát, že styl techno se jasně vymezoval vůči ostatním hudebním žánrům a byl poměrně jednoduše rozpoznatelný, nebyla to tak úplně pravda. I v tomto případě vznikalo několik subžánrů, které se velmi lišily od původní linie techno muziky. Jednalo se například o freetekno, které mělo mnohem rychlejší a tvrdší ráz než techno vzniklé původně. Všechny podžánry však spojoval kladný vztah k drogám, a to zejména k těm psychedelickým, které měnily mysl a vnímání, což podtrhávalo rytmicky se opakující muziku, ze které měl uživatel ještě autentičtější zážitek.²⁷⁶ Ovšem negativní dopady užívání těchto látek na jejich fyzické a psychické zdraví byly mnohem hlubší.

Módní linie techna se rovněž nesla v těžko rozpoznatelném duchu oproti výše zmíněným subkulturám a hudebním stylům. Mísily se zde módní prvky punku, rocku, ale i rapu nebo disca.²⁷⁷ Často se objevovaly piercingy, které zdobily různé části mužského i ženského těla, dredy, roztahováky v uších, oversize mikiny či kalhoty, ale i upnutá tílka nebo krátké kraťasy. Mezi další oblíbený kus oděvu patřily tenisky všech barev a to nejen ty

271 BRAVO, 1991, roč. 3, č. 26.

272 DALY, Steven, pozn. 226.

273 518, Vladimír., pozn. 17, s. 340-373.

274 BRAVO, 1992, roč. 2, č. 4.

275 BRAVO, 1992, roč. 2, č. 4.

276 Techno je všechno. *Techno*, pozn. 268..

277 SMOLÍK, Josef., pozn. 24., s. 237-240.

kotníčkové, ale i ty, které sahaly do půlky lýtek.²⁷⁸ Ještě hůře se identifikovali DJové, kteří často nosili nenápadné oblečení, s nímž by zapadli do běžného pracovního života. Jediným poznávacím znamením se stala sluchátka, která potřebovali k mixování hudby a DJský pult.²⁷⁹

Techno spojovalo lidi zejména díky myšlence autonomní zóny bez zákonů a s nekonečnými rozměry, což si zejména v České republice získalo poměrně širokou fanouškovskou základnu. Mnoho z nich se totiž necítilo jako punkáč, rapper nebo příslušník jiného hudebního žánru, které často spojoval i jednotný vizuál. Techno přineslo volnost, nekonečnost a možnost být sám sebou, a tak si na svou stranu časem přitáhlo i řadu příznivců jiných subkultur. Ne každému se ovšem tento typ životního stylu zamlouval, ale o tom devadesátá léta byla – hledat, zkoušet, vytvářet, ostatně možností se naskýtal nespočet.

4. 1. 6. B-BOYS

Skupina, jež v sobě spojovala prvky akrobatického tance, rapové a hiphopové muziky a graffiti, vytvořila širokou platformu mladé generace, kterou se inspirovala řada boybandových kapel. Kořeny tohoto uskupení sahají do roku 1976 a asi nikoho nepřekvapí, že podobně jako rap se zrodilo v chudinských slumech newyorského Bronxu.²⁸⁰ Hnutí vzniklo na ulici, jeho vyznavači hráli na vše, co měli při ruce, mixovali hudební prvky, které se navzájem vylučovaly, ale ve výsledku se zrodila chytlavá taneční hudba založená na pravidelném rytmu, která se nápadně podobala obřadům domorodců v Africe.²⁸¹

Samotná hudba přímo vybízela k tanečním a někdy až akrobatickým prvkům, k čemuž samozřejmě tanečníci potřebovali příhodné a praktické oblečení. Zpočátku byla naprostým základem sportovní obuv, dresy, čepice doplněné zlatými šperky a masivními řetězy, nejčastěji ve tvaru amerického dolaru.²⁸² Oblečení muselo být vždy o několik velikostí větší, podobně jako u raperů, nezáleželo, tak co se nosilo, ale spíš v jaké velikosti se to nosilo. Typicky se jednalo o volné kalhoty, tepláky, trička a mikiny. Nakrátko ostříhané vlasy s různě vyholenými ornamenty pak celý vzhled doplňovaly.²⁸³

Druhá polovina 80. let přinesla b-boys módě zcela jiný rozměr, neboť se jím začalo inspirovat mnoho hudebních interpretů a módních návrhářů. Ten tam byl pouliční vzhled,

278 DALY, Steven, pozn. 226.

279 Techno je všechno., pozn. 268,.

280 MÁČHALOVÁ, Jana, pozn. 6, str. 56-89.

281 RADOVANOVIČ, Dušan, pozn. 16.

282 SMOLÍK, Josef., pozn. 24., , s. 239.

283 BRAVO, 1994, roč. 2, č. 10.

naopak se v šatních skříních vyznavačů tohoto stylu začaly objevovat elegantní značky jako Louis Vuitton, Gucci nebo Tommy Hilfiger, které vytvářely sportovní kolekci inspirovanou módou ulice.²⁸⁴ Rovněž se ale objevovaly černé společenské obleky, které protikladně doplňovala oslnivě bílá sportovní obuv.

Pouličním stylem se inspirovalo mnoho kapel, které do svého vystupování přidali i prvky tanečního vystupování. Ne jedno dívčí srdce pobláznil jeden z nejúspěšnějších amerických boybandů – Backstreet Boys. Americká skupina vznikla v letech, kdy businessman *Lou Pearlman* dal dohromady stávající členy AJ McLeana, Nicka Cartera, Howieho Dorougha, Kevina Richardsona a jeho bratrance Briana Littrella. První koncert proběhl v roce 1993 a mladí chlapci si ihned získali vysokou popularitu zpočátku zejména v Americe.²⁸⁵ Do evropských hitparád se BTB dostali v roce 1996, a získali si tak fanynky i mimo americký kontinent.²⁸⁶ Jejich hudba se stala fenoménem, a to i díky tomu, že mladíci, kteří kapelu tvořili, byli pohlední a sympatičtí a mladým slečnám z celého světa se líbili. Právě ony zvyšovaly prodeje jejich alb a sledovanost videoklipů.

Časopis BRAVO pravidelně podával informace o těchto mladících. Reportáže pocházely z jejich soukromého života, kde se členové kapely svěřovali o nejrůznějších instinktech jako vysněné bydlení, první polibek či, jestli zrovna mají přítelkyni, což byla pro fanynky velmi důležitá informace. Dále se v časopisech objevovaly reportáže o nových písních a jejich videoklipech nebo rozhovory se samotnými členy kapely. Nesměly chybět ani plakáty s jednotlivými členy, které zejména dámské publikum velmi ocenilo.²⁸⁷

Čeští producenti rychle pochopili směr, kterým se mají ubírat, a tak i u nás vznikl vůbec první český “boy band” inspirovaný americkou hudební scénou. Lunetic založil v roce 1995 Martin Kocián a Aleš Lehký, kteří k sobě přibrali další dva členy (Václav Jelínek a David Škach).²⁸⁸ Zpočátku se jednalo o taneční skupinu, která později začala zpívat hlavně anglicky. Když si jich v roce 1998 všiml producent Stano Šimor, odstartoval vlnu úspěšných, ryze českých hitů této kapely.²⁸⁹ Lunetic se dostal na první příčky českých hitparád a vydal spoustu hitů, které dodnes umí nazpaměť nejen dívčí fanynky.

284 MÁCHALOVÁ, Jana., pozn. 6, s. 169.

285 BRAVO, 1996, roč. 6, č. 9.

286 BRAVO, 1996, roč. 6, č. 10.

287 BRAVO, 1996, roč. 6, č. 13.

288 BRAVO, 1998, roč. 8, č. 14.

289 *Vlasta*, 2000, roč. 54, č. 26.

Typický byl rovněž vizuál kapely, kdy se členové ve videoklipech objevovali ve stejnokrojích v podobě velkých širokých kalhot, bílých tílek, oversize mikin, triček nebo teplákových souprav. Vzhled doplňovaly kšiltovky s kšiltem dozadu, piercingy nebo náušnice, krátké nagelované vlasy u některých členů i v různých barvách.²⁹⁰ Stejnokroje dodržovala kapela i na svých koncertech a samozřejmostí byly taneční pohyby ve stylu náznaku street dance. Inspirace pocházející původně z americké černošské komunity je tak zřejmá i v tomto případě.

Kapela se rozpadla v roce 2003 a svého znovuoobnovení se dočkala v roce 2008, chudší o jednoho člena. Svě zatím poslední koncertní turné rozjeli v roce 2018, kde zazpívali nejznámější hity své dosavadní tvorby.²⁹¹

4. 1. 7. GRUNGE

Grunge, rockový styl zrozen v americkém Seattlu v polovině 80. let a populární též v letech devadesátých se poznal zejména díky řezavému zvuku kytar. Mísil v sobě prvky hard rocku a punk rocku s častou příměsí hardcore.²⁹² Texty těchto kapel v sobě míchaly vztek, desiluze, obavy, beznaděj, pocity odcizení, společenské kritiky, ale často i cynický humor. Na pozadí vzniku nového hudebního stylu stála nová generace, která měla potřebu vymezit se vůči společnosti a sdělit svou naštvanost z dosavadního nastavení společenských pravidel.²⁹³ Generace X, ze které vznikl nový hudební žánr, se velmi silně vymezovala proti "baby boomers" šťastné generaci vyrůstající v 60. letech, kterou nic netrápí.²⁹⁴

Vůči šťastným příslušníkům předchozí generace, kteří se vyznačovali upraveným slušně vypadajícím zevnějškem, se generace X značně odlišovala nejen texty písní, ale právě i svým vzhledem.²⁹⁵ Oproti úspěšným manažerům s pečlivě zastřiženými vlasy měli posluchači grunge vlasy dlouhé, nečesané často spojené v dredy. Mužům obličej zdobily dlouhé vousy nebo bradky, dámský obličej naopak nezdobilo vůbec nic, často chyběly, byť jen náznaky, použití make-upu. Co se oblečení týče, i to vypadalo opotřebovaně. Výrazným poznávacím prvkem se staly flanelové košile ležerně nošené přes trika s logy oblíbených kapel. Populární

290 BRAVO, 1998, roč. 8. č. 18.

291 Vlasta, 2001, roč. 65, č. 39.

292 Česká televize: Bigbit: Grunge[online]. [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/clanky/137-grunge-a-post-grunge-prelomu-80-90-let-a-dale-v-90-letech/>.

293 AZERRA, Michael., pozn. 45.

294 DALY, Steven, pozn. 226.

295 SMOLÍK, Josef., pozn. 24., s. 179,222.

byly též roztrhané džíny, kraťasy, kalhoty, vytahaná svetry a na nohách kotníkové tenisky značky Converse.²⁹⁶

Grunge hudba spojovala celou generaci posluchačů a příslušníků jiných subkultur, neboť svou nepřilíživou tezí nalákala širokou fanouškovskou základnu, která to cítila podobně. Ikony jako Kurt Cobain, frontman skupiny Nirvana či Eddie Vedder se stali inspirací a vzorem pro široké spektrum mladých lidí, kteří stejně jako oni přicházeli o své iluze ještě dřív, než je vůbec získali.²⁹⁷ Proto jejich písně těšily tak velké oblibě mladí moc dobře věděli, o čem texty jsou, a samotná hudba představovala jistý proces očištění.

Ačkoli existuje mnoho zvukných jmen kapel, které grunge reprezentují tou nejznámější je bezesporu Nirvana v čele s legendárním frontmanem Kurtem Cobainem. Jeho nezapomenutelně řízný hlas a nelineární texty plné zakódovaných vzkazů, naštvanosti, řevu a drsných tónů dodával jejich vystupování ještě větší autentický prožitek.²⁹⁸ I koncerty kapely a živé vystupování v televizích prosluly svou divokostí, šíleností, kdy se členové kapely dostali do určitého transu – nirvany neboli očištění, ve které sám Cobain rozbíjel své kytary.²⁹⁹ Nejednalo se však o pózu, spojenou s velkolepou podívanou, ale o autentický průchod emocí, které z hudby této legendární kapely přímo číšely. Právě emoce a vyjádření niterních pocitů byly základem, kterým se kapela řídila a dávala si záležet, aby právě ono vnitřní procítění stálo na vrcholku jejich tvorby a na slávě či penězích, jak sami členové kapely v mnohých rozhovorech tvrdili, jim absolutně nezáleželo.³⁰⁰

S očišťujícím rituálem se často spojovalo užívání návykových látek, které samotný proces ještě více umocnili. Mnoho vyznavačů grunge stylu se s nimi dostalo do styku a velmi často se z jejich spárů už nedostalo. Což dokazuje i případ Kurta Cobaina, který svůj výstup na pomyslný vrchol hudebního světa nevydržel a na jaře roku 1994 spáchal sebevraždu.³⁰¹ Nirvana však povýšila grunge styl na jeden z nejhranějších hudebních stylů vůbec. Získala si své fanoušky po celém světě a otevřela dveře do hudebního světa všem začínajícím kapelám tohoto žánru, o které byl velký zájem.

296 BRAVO, 1994, roč. 4, č. 18.

297 BRAVO, 1993, roč. 3, č. 25.

298 AZERRA, Michael., pozn. 45.

299 Nirvana [online]. 2016 [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: <https://www.nirvana.com/>.

300 BRAVO, 1992, roč. 2, č. 4.

301 Nirvana [online]., pozn. 299.

4. 1. 8. ROCKABILLY

Jeden z nejstarších hudebních rockových žánrů rokenrolové éry vznikl v 50. letech minulého století rovněž v USA. Legendární hudba proslavená zvучnými jmény jako Elvis Presley, Jerry Lee Lewis či Bill Haley v sobě míchala náznaky country, jazzu, bluesu a swingu.³⁰² Největší slávy se rockabilly dočkal v 60. letech, později vlivem nepřeborného množství dalších hudebních žánrů začal zájem o něj upadat. Jeho znovuzrození přinesl počátek 80. let, které trvá až do dnešní doby.³⁰³

V Československu a později v České republice tento hudební styl nepatřil k těm nejsilnějším, ale rozhodně stojí za zmínku. Živnou půdou pro uctívání tohoto žánru se ještě v době komunistické stal životopisný film o Alanu Freedovi, diskžokejovi, který proslul svou podporou afroamerické hudby a jejím vysíláním na rádiových vlnách v Americe, ale i v Evropě.³⁰⁴ Jako první pojmenoval rock and roll jako hudební žánr. On se stal inspirací pro utvoření komunity, která bude poslouchat rytmickou hudbu, nosit nagelované vlasy, kožené bundy a plně se oddávat frajerským gestům.³⁰⁵ Vizuální vzhled této skupiny ještě více podtrhly filmy 70. let jako *Pomáda*, *V zajetí rytmu* či *Elvis Presley*.³⁰⁶

Stejně jako mnoho jiných hudebních žánrů patřil i rockabilly do skupiny zakázané hudby, takže v prvních uskupeních tohoto hudební stylu můžeme pozorovat náznaky a mísení jiných subkultur. Postupně začal být hudební styl více vyhraněný a kolem roku 1985 začaly vznikat první, ryze české kapely rockabilly žánru.³⁰⁷ Pokud si kapely chtěly zahrát, musely však podstoupit přehrávky u odborné kulturní komise, což často odmítaly, a proto se, stejně jako většina hudebních těles jiných žánrů na své výsluní dostali až po revoluci.³⁰⁸

Díky specifickému míchání jazzu, country a další stylů se rockabilly dal hrát téměř kdekoli. Často tak kapely vyjížděly na několikadenní výjezdy za Prahu, kde si své písně brnkali na akustickou kytaru. Nechyběly ani náhražky různých nástrojů jako například prázdné krabice místo bubnů, které celému žánru dodávaly autentičnost a staly se důležitou složkou celého konceptu.

³⁰² Rockabilly. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Rockabilly>

³⁰³ Rockabilly. In: *Wikipedia: the free encyclopedia*, pozn. 302.

³⁰⁴ 518, Vladimír. *Kmeny 90.*, pozn. 17, s. 412.

³⁰⁵ HLAVÁČKOVÁ, Konstantina., pozn. 3.

³⁰⁶ Archiv České televize: Elvis Presley!, pozn. 51.

³⁰⁷ 518, Vladimír. *Kmeny 90*, pozn. 17, s. 410-441.

³⁰⁸ 518, Vladimír. *Kmeny 90*, pozn. 17, s. 410-441.

Rockabilly byl apolitický žánr, který se i díky svému ne příliš výraznému vzhledu (oproti punkerům či metalistům) nedostával do sporu s tehdejší mocí komunistického režimu. Vzhled se nápadně podobal Elvisi Presleymu. Džíny, bílá trička, nagelované vlasy, sluneční brýle a kožené bundy se staly naprostým základem šatníků každého vyznavače rockabilly.³⁰⁹ Právě díky vizuálu a jejich nekontroverznímu vystupování dostávali po revoluci zajímavé nabídky pro uplatnění nebo propagaci jejich hudby, a to v mnohem větší míře, než punkeři či metalisté, kteří se často museli orientovat na domovskou scénu.³¹⁰ Reprezentanti této hudby dostali možnost svou hudbu prezentovat ve filmu Jana Hřebejka *Šakalí léta (1993)*.³¹¹ Ne všichni zástupci žánrů považovali tento snímek za zdařilý a tak se o rockabilly rozdělil na dvě části. Nakonec se stejně jako většina žánrů smířila s malými kluby, kde však její reprezentanti vystupují dodnes.³¹²

4. 2. NEHUDEBNÍ SUBKULTURY

4. 2. 1. SKINHEADS

Jedna z nejvíce kontroverzních subkultur vyskytující se po revoluci u nás vznikla v 60. letech ve Velké Británii.³¹³ Odnože Britské větve vznikly například v Americe, různě se prolínaly a pronikaly do dalších zemí světa. Hnutí mládeže, které je charakteristické pro odmítání norem, odmítání tolerance práv bližního a vynucování si svých pravidel norem prostřednictvím násilí a vlastními silami bez ohledu na zákony. Velmi výraznou roli v tomto uskupení hraje skupinová identita, potlačení individuality, rasismus a anarchie.³¹⁴ První vlna skinheadů se vymezovala vůči hnutí hippies či homosexuálům. Druhá vlna v 70. letech se vyznačovala jako vlna "bílých" a právě u ní můžeme poprvé vidět vizuální prvky tohoto hnutí známe i v 90. letech v České republice, tedy vyholené hlavy, tetování nebo nacistické symboly pozdravy či hesla.³¹⁵

V Československu se skinheadi před listopadem 1989 vymezovali zejména vůči bolševikům, když ale společný nepřítel padl, původně minoritní subkultura se rozrostla do

309 HLAVÁČKOVÁ, Konstantina., pozn. 3.

310 HLAVÁČKOVÁ, Konstantina., pozn. 3.

311 518, Vladimír. *Kmeny 90*, pozn. 17, s. 410-441.

312 Archiv České televize: PŘÍLOHA TELEVIZNÍCH NOVIN: Punk a Skinheads v Praze[online]. 1990 [vid. 2022-12-28]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/12030196645-priloha-televiznich-novin/290480710010030/>.

313 *Sociologická encyklopedie: Skinheadi* [online]. Akademie věd [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Skinheadi>.

314 Vladimír. *Kmeny 90*, pozn. 17, s. 512 -543.518.

315 *Sociologická encyklopedie: Skinheadi*, pozn. 219.

velkých rozměrů, a začala nenávisť srážet na kolena vietnamské či romské menšiny.³¹⁶ Na druhé straně příslušníci stejného hnutí tvořili písně s texty, které naopak přiváděly jisté myšlenky rovnosti alespoň na základě barvy kůže. V těchto letech tak vznikají dvě skupiny, které na první pohled vypadají stejně, ale jejich záměr je zcela odlišný a o správný výklad skinheadství se začalo bojovat v kulturní a ideologické rovině.³¹⁷

Objevovaly se články, které příslušníky této české subkultury přirovnávali k jamajským rude boys, kteří se ve stylu reagge protancovali k pozitivnímu vyřešení problémů, avšak zatajovaly nebo spíše nezmiňovaly druhou stranu mince, kde si tito vysmátí pouliční gangsteři byli schopní svůj taneční prostor vynutit násilím a kteří milovali bitky a nepokoje.³¹⁸ Propojení jamajských rude boys a českých skinheads se tak ukázalo ve více rovinách, a to v negativní i pozitivní a rozhodně nelze s jistotou skinheadskou subkulturou zaškatulkovat jako dobrou nebo špatnou, a právě proto se jedná o velmi kontroverzní uskupení mladých lidí na území České republiky v porevoluční době.

Nápadný zevnějšek a základní módní prvky skinheadské komunity ji jasně vymezovali vůči ostatním subkulturám. Jak již samotný název této skupiny napovídá, vizuální vzhled skinheadů se vyznačoval zejména oholenou hlavou, která se stala jasným poznávacím znamením. Další složkou skinheadského šatníku se staly těžké boty značky Dr. Martens či steels Boots a to v červené nebo černé barvě, džíny všech odstínů modré i černé vyhrnuté, tak, aby vynikly vysoké šněrovací boty a samozřejmě nesměly chybět letecké bundy tzv. "bombery".³¹⁹ To, co se nosilo pod nimi, už nebylo tak důležité. Často se jednalo o mikiny s kapucí, polokošile či trička jako doplněk.³²⁰

4. 2. 2. GRAFFITI

Jednou z velmi významných scén českého undergroundu byly graffiti. Umění, které spojovalo jiné subkultury jako rapery, punkáče, metalisty a další. Nedalo se tak říct, že by graffiti scéna neexistovala sama o sobě, ale velmi často se propojovala s ostatními skupinami

316 Archiv České televize: PŘÍLOHA TELEVIZNÍCH NOVIN, pozn. 312.

317 518, Vladimír. *Kmeny 90*, pozn. 17., 220, s. 512 -543.

318 Vladimír. *Kmeny 90*, pozn. 17., s. 512 -543.518.

319 *Sociologická encyklopedie: Skinheadi*, pozn. 219.

320 SMOLÍK, Josef., pozn. 24., s. 191-193.

a vytvářela jejich grafickou podobu. Nejvíce je však spojována s b-boys, raperskou a hiphopovou hudební scénou.³²¹

Graffiti je velmi kontroverzní druh pouličního umění, které podle mnohých vyznavačů nelze pochopit, aniž byste se osobně nezúčastnili procesu jeho vzniku. Jde o tvoření maleb či nápisů nejčastěji pomocí různých barevných sprejů a jeho původní koncept spočíval ve vyjádření protestu proti společnosti, vzniklý v New Yorku.³²² Od samého počátku vzniku komunity pouličních malířů panují ve společnosti rozpory a odlišné pohledy. Graffiti jsou autory vnímané jako druh umění, vyjádření individuality, názoru či určité sdělení naopak odpůrci vnímají graffiti jako ničení a hyzdění veřejného prostoru, historických budov či nových staveb.

Výše zmíněné pouliční umění našlo po revoluci svou živnou půdu v Praze a postupně i v celých Čechách. Jednalo se o něco doposud nevídaného, nešlo o nový styl hudby, tance či módy. Šlo o tajemný způsob chování, komunikace a zacházení s veřejným prostorem.³²³ Nelze s jistotou tvrdit, že by budoucí čeští writeři chápali, kdo, proč a jak stvořil takové umění, ale mnozí v graffiti našli něco, co je přitahovalo a toužili po tom, tvořit vlastní umění inspirované zahraničními writery.³²⁴

V rámci Prahy vznikla v polovině 90. let silná komunita writerů, která se scházela, vytvářela skupiny, tagy a jiné nápisy. První ucelená crew *old school legends* propojená s talentovanými *newcomers* přináší do komunity silný důraz na ilegality, soutěživost a detailně propracovanou hierarchii scény.³²⁵ Od této chvíle je zřejmé, komu patří město, kde jsou místa, kam mohou své umění vnášet jen vybraní, rozdělené byly též vagony metra a vlaků.³²⁶ A přesto, že jednotlivé skupiny oplývaly spoustou talentovaných individualit, velmi se kladl důraz na skupinu jako celek.

Graffiti nápisy tak dávaly prostor k vyjádření virtuální identity, k proudění kreativity, experimentů, vtipů, primitivních sdělení, či hlubokomyslných poselství. Tento směr je však ve

321 Česká televize: Pořad KMENY, pozn. 48.

322 MÁČHALOVÁ, Jana., pozn. 5.

323 SMOLÍK, Josef. pozn. 24., s. 191-193.

324 Česká televize: Pořad KMENY, pozn. 48.

325 518, Vladimír. *Kmeny 90*, pozn. 17.

326 Česká televize: Pořad KMENY, pozn. 48.

velikém kontrastu s přivlastňováním si veřejného či osobního prostoru lidí, kteří se neztotožňují s názorem české graffiti scény. I přesto fenomén graffiti neodmyslitelně k poslední dekádě 20. století patří.

4. 2. 3. SKATEBOARDING

Historie skateboardingu sahá až do 50. let, kdy surfařům nefoukal vítr, a neměly vlny, na kterých by se mohli prohánět. První skaty vznikaly svépomocí, později se firmy začaly věnovat jejich výrobě a prodeji a tento sport si získal nejedno mladé srdce. Největšího rozmachu se skateboarding dočkal v 70. letech, kdy se začala vyrábět mnohem odolnější kolečka, která vydržela mnohem větší zátěž.³²⁷

Československé mladíky velmi ovlivnil americký snímek *Kids*, režiséra Larryho Clarka, který diváka přenesl do života mladých teengerů, kteří se proháněli ulicemi na svém prkně a snažili se ujet zodpovědnosti, kterou jim přinášela blížící se dospělost.³²⁸ To samé řešila česká skejtácká parta a jako mnozí jiní teenageři i oni v *Kids* našli své hrdiny, a to v dobrém i zlém. U sledování filmu strávili celé hodiny, stopovaly jej, aby se podle scén mohli učit nové manévry nebo, aby mohli kopírovat loga amerických skejtových firem, kterými si zdobili rifle nebo kšiltovky. Kupování originálů stálo moc peněz, což si jako studenti finančně závislí na rodičích nemohli dovolit. Pokud zrovna neprováděli triky se svými prkny, převraceli popelnice, byli drzí, oprsklí a do svých širokých kalhot strkali plechovky piv, které samozřejmě nezaplatili.³²⁹

Právě nové triky, při kterých mladí často hazardovali se životem, se staly jasným poznávacím znamením 90. let. Znamé disciplíny z let sedmdesátých jako skok daleký, vysoký nebo slalom byly zastaralé a ochranné pomůcky jako helma či chrániče se staly naprostou zbytečností a přítěží. Skateparks už nepředstavovaly místo, kde by se skejtáci mohli realizovat, mnohem více je lákal ruch ulice a nevyzpytatelné překážky, které museli překonat.³³⁰ Výzvu představovaly hrany laviček a několikaproudé silnice, které skejtáci využívali pro své triky a dávali tím jasně najevo, co si myslí o všudypřítomných zákazech a příkazech.³³¹

³²⁷ Skateboarding. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Skateboarding>.

³²⁸ 518, Vladimír. *Kmeny 90, pozn. 17.*, s. 576-609.

³²⁹ KORINE, Harmony, pozn. 46.

³³⁰ *Česká televize: KING SKATE* [online]. 2018 [vid. 2022-12-28]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/15109272875-ct-na-mff-karlovy-vary/218254001680018/>.

³³¹ SMOLÍK, Josef., pozn. 24., s. 191-193.

Ruku v ruce s novou zábavou v podobě prkna na kolečkách šel i hip hop a rap. Skejt'áci u raperů brali inspiraci nejen hudební, ale i vizuální. Po revoluci sem začalo proudit západní zboží, kterého využívali podnikaví lidé a začali zakládat širokou síť skateshopů. V kurzu byly široké kalhoty s proklatě nízko umístěným pasem, džíny, velké mikiny, svetry, kšiltovky, ale i vyholené hlavy, propíchané uši nebo kroužky v nose.³³² Kromě zboží se objevovali časopisy nebo videa, ze kterých jasně plynulo, jaký trend ve skate komunitě panuje.

Porevoluční českou skupinu lze charakterizovat jako neřízenou střelu, která se cítila neohroženě a schopna udělat téměř cokoli. Ta začala po vzoru zahraničních skejt'áků vydávat svůj vlastní časopis, který už na první pohled působil drze a nespoutaně, což ovšem čtenáři milovali. Objevovaly se návody, jak zničit revizora, fotografie nedopalků jointů v pozadí se skaty nebo vyhlašovaly bizarní soutěže, kdy si do provizorní redakce nechali od čtenářů posílat vzorky trávy.³³³ Rodiče teenageřů, kteří tento časopis četli, šleli, ale autoři a čtenáři se zdáli být nedostižitelnými.

Skupina amatérských českých skateboardistů po vzoru zahraničních amerických zdrojů začala vytvářet videa, ve kterých předváděla nebezpečné triky, které ještě potrhovala raperská muzika. Z původně amatérského počínu skupiny pražských skejt'áků vznikla videa, která se stala inspirací pro celý český skateboardingový svět. Mladí začínající skejt'áci z mlaých měst si pak videa stopovali a učili se podle nich, stejně tak jako kdysi autoři videí z amerického snímku *Kids*.³³⁴

Tento amatérský hazardní sport se nakonec stal i uznávanou sportovní disciplínou, na jejíž vrchol vystoupala nemalá část party, která v Praze se skateboardingem před revolucí začala.

332 MÁCHALOVÁ, Jana., pozn. 6.

333 518, Vladimír. *Kmeny 90, pozn. 17.*, s. 576-609.

334 BRAVO, 1996, roč. 2, č. 3, 7, 8.

5. NIC NENÍ NEMOŽNÉ

Jak je zřejmé z první kapitoly této práce již od 80. let se světová módní linie začala tříštit. Neexistoval jednotný módní styl a světoví návrháři se předháněli a trumfovali v různých návrzích modelů. Československo tato roztržitost zasáhla právě v 90. letech 20. století. Pád komunistického režimu a otevření hranic přinesla Československu nevídané možnosti, které do té doby zůstávaly uzavřené zejména kvůli bolševické propagandě. Doba, o které se říká, že nic nebylo nemožné, přinesla i do oblasti módy spoustu nevídaných a rozmanitých kombinací. Tak vedle sebe existovalo několik různých modelů inspirovaných hudebními tělesy zahraničními nebo místními, filmy, seriály, subkulturami nebo známými tvářemi, jak ostatně vyplývá z předešlých kapitol. Na druhé straně existovalo i mnoho ryze českých módních trendů, které jsou pro toto období ikonické. Než se ovšem začneme nořit do československých bizarních kousků, ráda bych zde zmínila obecnou rovinu zahraniční módy devadesátých let, která byla prosazovaná módními návrháři té doby a jež může ukázat jistý kontrast s ryze československými módními prvky.

5. 1. 90. LÉTA VE SVĚTĚ

Světová móda poslední dekády 20. století jasně charakterizovala unavenost a přetížení celé módní oblasti. V této době vedle sebe tvořilo nespočet módních návrhářů, kteří se chtěli prosadit a často proti sobě brojili opačnými návrhy, kterými se trumfovali již od 80. let. I díky tomu se obecnými ukazateli oblečení této doby stala všednost, nebarevnost, často se hovořilo o funkčnosti oděvu a také o jeho vlivu na životní prostředí.³³⁵ Vždy se však našel někdo, kdo přišel s naprostým opakem, ale to zkrátka do módní oblasti tohoto desetiletí patří.

Nejednalo se jen o dámskou módu, ale i muži si v tomto období našli své a módní proud je stále více přitahoval. Jakoby se snažili navázat tam, kde mužská extravagance a zdobnost skončila, tedy v 18. století. Návrháři a různé subkultury se snažili mužům vynahradit jejich čekání na pozadí módní oblasti. Proto můžeme u mužů pozorovat různé prvky, které do té doby prosazovaly a zdobily jen ženská těla. Náušnice, piercingy, náhrdelníky, nezvyklé barevné nebo dlouhé vlasy zkombinované s pestrébarevným oblečením se najednou staly obvyklými i pro mužský šatník.³³⁶

335 MÁČHALOVÁ, Jana., pozn. 6.

336 MÁČHALOVÁ, Jana., pozn. 6, s. 134.

Změna zasáhla i oficiální módní svět tedy modelky a módní časopisy. Najednou se přestaly objevovat dokonalé postavy žen a módní časopisy najednou ovládly “skutečné ženy”. Křivé nosy, odstávající uši, splihlé vlasy, problematická pleť disproporční linie těla, to všechno odlišovalo módní svět 90. let oproti předchozím dekadám.³³⁷ Nedokonalý vzhled modelek na stránkách módních časopisů poukazoval na to, že je mnoho oblastí života, které jsou mnohem důležitější než to, co má žena na sobě či jak vypadá. Již v minulosti poukazovala móda na společenské postavení mužů a žen, nyní se však setkáváme s tím, že oblečení a celé odvětví najednou poukazuje na společenská, ale i ekonomická či politická témata.³³⁸

Jedním z mnoha příkladů je belgický návrhář Martina Margiela, který se snažil recyklovat textilie a vytvářel z nich stále nově vypadající modely. Nebál se vytvořit trička ze zácloviny či nákupní tašky, šaty s utrženými límečky či rukávy.³³⁹ Jeho modely prezentovaly modelky, jejichž vzhled nápadně připomínal pochroumané panenky. Ve stejném duchu se nesl i výše zmíněný hudebně-módní styl grunge, který jako jeden z prvních ryze subkulturních modelů pronikl do tzv. vysoké módy a stal se inspirací pro mnohé světově uznávané návrháře.³⁴⁰

Další návrháři jako Donna Karanová a Calvin Klein přišly s nezvyklou kombinací jemných květinových šatů a těžkopádných vojenských šněrovacích bot. Celkový vzhled doplňovalo často výrazné tetování či kroužek v nose, na čemž bazírovali i samotní módní umělci.³⁴¹ Tyto znaky typické zejména pro subkultury, tak stejně jako grunge styl najednou ovládly oficiální světová móla.

Jak je vidno mnozí návrháři se zejména v první polovině 90. let snažili svými modely dráždit, šokovat. Často tak do modelů zařazovaly religiózní prvky jako křížky a madonky, jednoduché “klášterní” střihy ozvláštňovaly výrazné barvy či nezvykle krátké sukně nebo výrazně namalované rty nebo tváře.³⁴² Druhá polovina dekády tuto extravaganci odnesla a oficiální móda se začala vracet k elegantním kostýmům v různých pastelových barvách. Jak je však vidno již z úvodu této kapitoly barevné kombinace se netěšily příliš velké oblibě a moderní žena je odmítala nosit.³⁴³

337 FOGG, Marnie, pozn.7 s. 464-490.

338 *Móda: obrazové dějiny oblékání a stylu*, pozn. 9, s. 422-423.

339 *Móda: obrazové dějiny oblékání a stylu*, pozn. 9, s. 422-423.

340 PATOČKOVÁ, Jana, pozn. 19., s. 144.

341 BURIANOVÁ, Miroslava, pozn. 59., , s. 123-130.

342 MÁČHALOVÁ, Jana., pozn. 5., , s.156.

343 HOMER, Karen, pozn. 8., , s. 124-125.

Nová dámská linie tak mnohem častěji využívala nadčasovosti a kvality oblečení a měla hned několik podob. Modely měly působit moderně, čistě a jednoduše, čemuž pomáhaly jednoduché často bavlněné látky. Dále uplatňovaly exotickou rovinu vzhledu, tedy potištěné tkaniny a dekorativní střihy převzaté z tradic etnik. A nesmělo chybět ani jejich sportovní využití, ke kterému pomohly technické typy textilií a vysoce funkční materiály, které původně vznikly sportovní dresy.³⁴⁴

344 HOMER, Karen, pozn. 8., s. 48-49.

6. ČESKOSLOVENSKÝ (NE)BIZÁR

Po letmém vhledu do světových módních trendů následuje proniknutí do světa ryze československých módních perel, které nám rozšíří podvědomí o československém šatníku tohoto období a ukáže jeho pestrost.

S otevřením hranic vstříc západnímu světu se do Československa začalo valit množství obchodních zástupců různých módních řetězců, kteří zakládali první obchody zahraničních značek z řad tzv. fast fashion módy. Tyto obchody, produkují velké množství oblečení v různých velikostech či barevných kombinacích.³⁴⁵ Kolekce a módní trendy pro tyto obchody se určovaly na světových veletrzích, které navštěvovali zástupci ze všech možných zemí světa.³⁴⁶

Na rozdíl od světové módy, kde se prosadily spíše neutrální barvy, československá móda zářila všemi možnými odstíny, neboť neutrální barvy v naší módě převažovaly několik desítek let před tím.³⁴⁷ Proto se často objevovaly kolekce, které v západních zemích již byly "out", ale u nás stále našly své příznivce.³⁴⁸

Díky neuvěřitelnému množství oblečení, obchodů a značek, které do Československa proudily ze západu, téměř vymizely salóny, specializované na šití nových oděvů na zakázku.³⁴⁹ Podniky jako Styl nebo Eva, které hrály zásadní roli v odívání mužů, žen i dětí, ukončily svou činnost, ačkoliv jejich historie sahala až do dob meziválečných.³⁵⁰ Rychle mizelo i domácí šití, přestože oblíbený dámský časopis *Vlasta* po celá devadesátá léta přidával do svých čísel šicí návody na různé druhy oblečení.³⁵¹

I přes obrovské množství inspirace, která ze Západu proudila, trvalo celé desetiletí, než si československá a později ryze česká módní scéna našla v odívání zlatou střední cestu. Devadesátá léta jsou tak častým výskytem šílených kombinací a to buď stylových či barevných doplněné výraznými účesy a doplňky. Nicméně některé z nich jsou legendární a i

345 Česká televize: Pořad Retro – proměna módy [online]. 2010 [vid. 2023-01-07]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10176269182-retro/210411000360013/>.

346 PATOČKOVÁ, Jana, pozn. 19., s. 223-230.

347 VLASTA, 1995, roč. 47, č. 18, 19, 20, 25.

348 Česká televize: Pořad Retro – proměna módy, pozn. 345.

349 PATOČKOVÁ, Jana., pozn. 19., s. 223-230.

350 Česká televize: Pořad Retro – proměna módy, pozn. 345.

351 VLASTA, 1995, roč. 47, č. 18, 19, 20, 25.

dnes se v módním světě, v drobných obměnách, vrací. Některým ze slavných módních prvků z řad československých módních perel se bude věnovat následující kapitola.

6. 1. SPORTOVNÍ ELEGANCE?

První módní perla, kterou kapitola zmíní, se zpočátku týkala pouze sportovního odvětví, ale velmi brzy jej přesáhla. V tomto období začal být sportem velmi diskutovaným tématem. A tak není divu, že při proudění západních vlivů do svobodného Československa, postupně přicházely myšlenky kultivace těla pomocí sportu. Jednou z velkých inovací se stalo fitness centrum neboli posilovna.

Zpočátku se posilovny objevovaly v improvizovaných prostorech, často v podzemních skladech domů, vybavených jednoduchými posilovacími stroji. Postupně však začaly vznikat oficiální fitness centra s moderním a vysoce kvalitním vybavením.³⁵² začali provozovat kulturisté nebo sportovci, kteří si buď chtěli odpočinout od profesionálního sportu, nebo už patřili do sportovního důchodu, ale sportu, byť jen na rekreační úrovni se dále chtěli věnovat.³⁵³ Jejich nadšení a vášně k tělesné aktivitě se postupně šířily mezi veřejnost a sport se stal životním stylem pro mnoho obyvatel. Tímto způsobem se fitness centra rychle rozšířila i mimo Prahu, kde se poprvé objevila.³⁵⁴

Současně s rozvojem fitness center se začala formovat nová, doposud nevídaná, sportovní móda. Specializované firmy začaly vyrábět funkční a esteticky přitažlivé sportovní oblečení. Populárními kousky se staly legíny s vysokým pasem a krátká trička, která nabízela pohodlí a volnost pohybu.³⁵⁵ Pro ženy byly vytvořeny speciální sportovní podprsenky, které zajistily optimální podporu během cvičení. Nechyběla ani bodyčka, kraťasy a rovněž specializované boty. Všechny tyto kousky spojovala široká škála pastelových barev a neonových barev, čím více barev, tím samozřejmě lépe.³⁵⁶

Sportovní oblečení se i díky své barevnosti a funkčnosti začalo řadit k neodmyslitelné součásti každodenního šatníku, přičemž některé značky, jako Adidas a Nike, se staly symbolem módy a prestiže.³⁵⁷ V důsledku toho se začaly vytvářet nové módní trendy, které spojovaly sportovní prvky s každodenním oblečením. Například ženy začaly nosit sportovní

352 *Vlasta*, 1991, roč. 45, č. 41.

353 Česká televize: Pořad Retro – fitness centra [online]. 2010 [vid. 2023-02-07]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10176269182-retro/210411000360013/>.

354 *Vlasta*, 1991, roč. 45, č. 12.

355 Česká televize: Pořad Retro, pozn. 353.

356 PATOČKOVÁ, Jana, pozn. 19., s. 223-237.

357 *BRAVO*, 1995, roč. 5, č. 13.

kraťasy nad legíny nebo záměrně ukazovaly sportovní podprsenky, aby zdůraznily slavné značky. Dalším oblíbeným stylem se staly napodobeniny sportovních dresů, které se kombinovaly s legínami nebo kraťasy, čímž vytvářely unikátní někdy až šílené módní vzhledy.

K opravdovým sportovním legendám této doby bezpochyby patřily šustákové soupravy. Dominantní oděv vrcholových a jiných sportovců, který během svého působení zcela ovládl šatníky devadesátých let. Šustákovky ze skříní vytlačily tepláky a postupně se staly univerzálním oděvem pro domácí, venkovní, pracovní, ale i sváteční použití.³⁵⁸ Stejně jako výše zmíněné fitness oblečení zářily všemožnými barvami v nejrůznějších kombinacích. Dědily se z generace na generaci, neboť v té době neexistoval lepší, a hlavně praktičtější kus oblečení. Pod bundou i kalhotami se vešly další vrstvy oblečení, tudíž není divu, že se šustáková souprava stala neodmyslitelným modelem do každého počasí.³⁵⁹

Soupravy byly k dostání ve všech obchodech, cílovou destinací pro nákup se však staly pohraniční tržnice. Vznikaly téměř u každého přechodu do Německa či Rakouska a nabízely široký sortiment zboží, přes sádrové trpaslíky, elektroniku až po nejrůznější módní výstřelky.³⁶⁰ Zboží z tržnice charakterizovala příznivě nízká cena, ale rovněž ne příliš vysoká kvalita, což zákazníky od pořízení zboží neodradilo. Právě zde měli Čechoslováci, ale i naši západní sousedé možnost pořídit šustákové soupravy nápadně připomínající originální sportovní oblečení slavných značek jako *Adidas*, *Nike*, *Puma*.³⁶¹ To, že jednalo o padělky, zákazníkům vrásky nedělalo, naopak měli radost, že sehnali stejně vypadající oblečení a boty za velmi příznivou cenu.³⁶² Fenomén tržnic ale brzy opadnul, stal se častým cílem celníků a policistů, neboť tržnice se disponovala i snadným přístupem k drogám. Jejich sláva však skončilo v sobě, kdy jim začala konkurovat nákupní centra, která vyrostla v malých i velkých městech, proto bylo zbytečné jezdit až k hranicím.³⁶³

358 *Vlasta*, 1994, roč. 48, č. 40.

359 FUNDOVÁ, Johana., pozn. 18, s. 144.

360 PATOČKOVÁ, Jana, pozn. 19., s. 223-237.

361 FUNDOVÁ, Johana., pozn. 18., s. 144.

362 RADOVANOVIČ, Dušan, pozn. 16., s. 119.

363 RADOVANOVIČ, Dušan, pozn. 16., s. 119.

6. 2. FORMÁLNÍ MÓDA

Barevná škála nebyla omezena pouze na sportovní odvětví, ale rozšířila se do celého spektra módního průmyslu a nevynechala ani formální módu. Tou se rozuměl takový styl, který se pojil s pracovní pozicí. U žen se jednalo o sekretářky, úřednice, pracovnice v kancelářích či učitelky. Ženy na těchto pozicích nosily různé druhy kalhotových a sukňových kostýmů, které se skládaly ze sáčka a spodního dílu.³⁶⁴ Dalším oblíbeným kusem oblečení byly šaty, nejčastěji jednoduchého střihu sahající ke kolenům, objevující se ve výrazných barvách jako tmavě růžová, smaragdová nebo kombinace různě barevných vzorů.³⁶⁵ Kostýmky se doplňovaly vestami či kabáty v různých barvách. Velmi oblíbeným doplňkem byly náušnice a klobouky. Náušnice měly nejčastěji výrazné tvary jako velká kola, květiny či trásně. Takže pokud dáma nosila oblečení, které mělo jednu barvu, výrazné náušnice jednolitost rozrazily.³⁶⁶

Navzdory střízlivému přístupu k barvám ve světě během devadesátých let, stály v Československu pestrobarevné kombinace na prvním místě téměř všech šatníků ty mužské nevyjímaje. Neonové či pastelové barvy často v nečekaných a někdy až odvážných kombinacích zasáhly i pánské obleky a všechny, kdo je potřebovali k výkonu své profese jako například manažeři či podnikatelé. Oproti socialismu, kde se obleky objevovaly pouze v tmavých barvách jako šedá či černá, obleky poslední dekády 20. století připomínaly svou pestrobarevností exotické ptactvo.³⁶⁷

Velmi často se na saku vyskytovala fialová a vínová barva, k nim se nosily černé nebo světlé kalhoty, stejně tak košile často disponovaly tmavou barvou. Ovšem objevily se i takové, které na sobě měly výrazné proužky nebo puntíky.³⁶⁸ Vše rozstřelila kravata, která v sobě kombinovala několik barev dohromady.³⁶⁹ Barvy měly velký úspěch i u moderátorů v televizi, kteří často udávali módní trendy. Televize z počátku devadesátých let ještě nedisponovaly kostymérkami, takže oblečení, které diváci viděli v televizi, bylo autentické a vybrané podle vkusu jednotlivých televizních tváří.³⁷⁰ Čím více barev se na jednom outfitu

³⁶⁴ Archiv Česká televize: Televizní noviny 1996 – [online]. 1996 [vid. 2023-02-07]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/15732321974-archiv-dne/224938000140315/>.

³⁶⁵ Archiv Česká televize: Televizní noviny 1990 – [online]. 1990 [vid. 2023-02-07]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/15732321974-archiv-dne/224938000140308/>.

³⁶⁶ *Žena a móda*, 1995, č. 1.

³⁶⁷ PATOČKOVÁ, Jana, pozn. 19., s. 21-41.

³⁶⁸ *Žena a móda*, 1993, č. 2.

³⁶⁹ Archiv Česká televize: Pořad VIZITKA, pozn. 49.

³⁷⁰ Česká televize: Pořad Retro – móda 90. let [online]. 2010 [vid. 2023-02-07]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10176269182-retro/210411000360013/>.

objevilo, tím lépe, protože to značilo novou, ničím neomezovanou dobu.³⁷¹ Divoká barevnost a mnohdy šílené kombinace se znovu uklidnily až v roce 2000.³⁷²

6. 3. NÁVRAT HIPPIES?

Dalším zajímavým fenoménem této doby, jež rovněž dodržel širokou barevnou škálu, byl retro styl. S navracením některých modelů z předešlých let přišla mladá generace, která si jej velmi oblíbila a také uzpůsobila nové době. Krátce po revoluci se mezi mladými například šířil módní styl inspirovaný hnutím hippies. Nejen děvčata, ale i chlapci si nechávali narůst dlouhé vlasy, které celý outfit doplňovaly. Velmi oblíbenými se staly květinové vzory a to na košilích, zvonových kalhotách nebo košilích. Kromě květin se hojně objevovaly batikované vzory anebo oblečení ze semišové kůže. Z té se nejčastěji vyráběly vesty s třásněmi nebo čelenky.³⁷³ Z umělých květin se vyráběly čelenky či sponky a rovněž se květiny objevovaly na doplňcích, jako byly sluneční brýle nebo tkaničky do tenisek.

Nová doba retro stylu často přinesla odlišný často až komický vzhled. U některých outfitů se provázaly prvky, retro a současné módy často zkombinované s různými prvky subkultur (punk, rock, metal). Jako příklad lze uvést dívky, které nosily jemné květinové šaty, které dosahovaly ke kolenům a slečny je doplnily těžkopádnými šněrovacími koženými boty s tlustou podrážkou a koženou bundou stejné barvy nebo naopak chlapce, kteří k dlouhým vlasům a zvonáčům přidali piercingy v obličejí a potetované ruce.³⁷⁴ Vzniklý fenomén se svými neobvyklými kombinacemi stal pouze jednou z mnoha možností, jak vynikat, než že by v sobě nesl poselství návratu hnutí hippies jako takového.³⁷⁵

6. 4. DŽÍNOVÝ FENOMÉN

Před vstupem do oblasti účesů a doplňků, je důležité zmínit další módní fenomén a to ten džínový, který možná dnes nepůsobí tak kontroverzně jako ty předchozí, ale rozhodně se stal základním prvkem šatníku téměř každého jednotlivce v daném období, a proto je třeba jej zmínit.

V první kapitole jsme džíny a jejich vývoj opustili na konci 80. let, kdy Československo disponovalo poměrně slušnou základnou podniků, zaměřujících se na výrobu

371 Archiv Česká televize: Pořad Volby 1990 – [online]. 1990 [vid. 2023-02-07]. Dostupné z: https://www.ceskatelevize.cz/porady/12506795844-volby-1990/?fbclid=IwAR2OHYUbwBO2jptyjEXRbolccWnMbspuz-j0f52gQ9B8Mczzy80uHlx7v-o_aem_AXRPZC6veKyQp1_C7ogrFaJJ74Ts8QLZSaVSnrGOS-oRE8J5wboAxH6GNauzrqP7j_0gCuSGhcG8SfyRr3omo3_2

372 Česká televize: Pořad Retro – móda 90. let, pozn. 370.

373 BRAVO, 1994, roč. 4, č. 17.

374 BRAVO, 1999, roč. 9, č. 6.

375 SMOLÍK, Josef., pozn. 24., s. 107-122.

oblíbených kalhot nebo alespoň na něco, co se jim trochu podobalo. Porevoluční doba pak odzvonila tuzexům a podpultovému zboží a v Praze se objevil první značkový obchod, specializující se na prodej legendárních levisek. Značkový obchod a další výrobci nenabízeli jen džínové kalhoty sahající od pasu ke kotníkům, ale i košile, vesty, šaty, sukně, blejzry, saka, korzetové živůtky, tenisky nebo čelenky, gumičky nebo nápisy, které pak zdobily různé barevná trička.³⁷⁶ Stranou nestály ani bundy a rovněž v té době velmi populární lacláče.³⁷⁷ Džínový hit pokračující od pasu dál nahoru spojený kšandami proslavili slavní herci a zpěváci a díky nim se trend nových kalhot rozšířil mezi všechny generace.³⁷⁸

Jejich historie sahá 20. let minulého století a původně se jednalo o kalhoty čistě pracovní. Nosívali je farmáři, dělníci v továrnách, stavaři, proto vepředu nesměla chybět kapsa na drobné nářadí a poutko na kladivo.³⁷⁹ Zmíněné prvky u lacláčů zůstaly i později, kdy se kalhoty používaly k běžnému nošení. Kapsa mohla sloužit k nošení drobností ve formě peněženky či klíčů nebo velmi často tvořila jen falešný doplněk, který kalhoty ozvláštnil. K postrannímu poutku naopak přibýly další, aby kalhoty působily symetricky. Nemělo však dojít k vložení pásku do poutek, vyvolalo by to naprosté společenské znemožnění.³⁸⁰

Jelikož se lacláče vyráběly v různých podobách - s úzkými nohavicemi, v kratšasovém nebo zvonáčovém střihu, daly se z nich tvořit nápadité outfity.³⁸¹ Slečny pod ně nosily tílka s úzkými ramínky, ale rovněž se objevovala trička s krátkým nebo dlouhým rukávem, flanelové košile nebo mikiny. Lacláče nejen u mladých dívek doplňovaly bílé ponožky a tenisky.³⁸² Jednalo se o naprosto unikátní kus oděvu, který nosily mladé slečny a mladí pánové, ale i děti a oblíbené byly též mezi dospělými.

Lacláče, džínové kalhoty, bundy a další kusy oděvů vyrobené z denimu se staly absolutním fenoménem, který ovládl celý svět. Samotné džíny se staly základním prvkem každého šatníku a moc nezáleželo na tom, jestli je dotyčný úředník, policista, punkrocker, raper nebo obyčejný člověk bez příslušnosti k jakékoli subkultuře a je tomu tak i dnes, což potvrzuje výrok Jamese Sullivana: ” *Džíny jsou vlajka, kterou Amerika vztyčila nad celým světem* ”³⁸³

376 BRAVO, 1993, roč. 3, č. 13.

377 PETROV, Michal., pozn. 41, s. 306.

378 Archiv Česká televize: CO SE DĚLO V DEVADESÁTKÁCH 2022 – [online]. 2022 [vid. 2023-02-07]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/14809891917-co-se-delo-v-devadesatkach/222254003390001/>.

379 Vlasta, 1995, roč. 49, č. 19.

380 FUNDOVÁ, Johana., pozn. 18, s. 155.

381 HLAVÁČKOVÁ, Konstantina, pozn. 3, s. 130.

382 BRAVO, 1998, roč. 8, č. 11.

383 PETROV, Michal., pozn. 41.

6. 5. DOPLŇKY

V poslední kategorii československých módních perel se zaměříme na módní doplňky, jež podobně jako výše zmiňované výstřelky vyčnívají z řady svou nezvyklostí a nekonvenčností. I zde se nám ukáže, že móda představuje mnohem více než pouhé elegantní kousky, nýbrž zrcadlí také odvalu a inovativnost. Tato podkapitola představuje nejpoblárnější módní kousky z řad účesů, bot a dalších oblíbených doplňků té doby. Tyto prvky nejenže zdůrazňují osobitost, ale též přinášejí svéráznost každému outfitu, díky čemuž se staly nezapomenutelnými.

První skupina doplňků, které kapitola věnuje pozornost, jsou účesy. Představovaly a stále tak činí zásadní a výraznou část celkového módního vyjádření. Účesy nejenže formovaly a zdůrazňovaly osobnost nositele, což se velmi projevilo v různých subkulturách, ale rovněž měly schopnost podtrhnout estetické a stylistické prvky daného modelu nebo outfitu a často jako první upoutaly pozornost. Inspiraci lidé čerpali jednak od svých idolů, kterými byli zahraniční i místní filmoví a seriáloví herci, zpěváci, ale i oblíbení sportovci. Právě poslední zmíněná skupina dala vzniknout legendě mezi účesy.

Jednalo se o tzv. Jágrovu deku, jejímž protagonistou se stal Jaromír Jágr. Hokejový talent pocházející z Kladna se již v roce 1990 dostal do NHL, pomohl získat vítězství a v pouhých 19 letech se také stal nejmladším hráčem, který skóroval ve Stanley Cupu.³⁸⁴ Podařilo se mu pětkrát získat trofej pro nejproduktivnějšího hráče NHL nebo bronzovou medaili na MS v hokeji v roce 1990.³⁸⁵ Největší událostí 90. let, ve které Jágr zahrál svou roli, byly Olympijské hry v japonském Naganu v roce 1998. Her se zúčastnili nejlepší hokejisté světa a čeští fanoušci vstávali za tmy, aby sledovali úspěšnou cestu českého hokejového týmu.³⁸⁶ Finále s Ruskem nakonec českému týmu přineslo zlatou olympijskou medaili.³⁸⁷

Jágr se stal oblíbeným nejen pro své hokejové umění, ale pro svůj vzhled. Ikonický účes zvaný též jako „koberec“, „deka“ či „mulet“ se charakterizoval jako společensko – ležérní.³⁸⁸ Vlasy byly po stranách a na temeni odstříhány nakrátko, zatímco vzadu zůstaly

³⁸⁴ Archiv Česká televize: Jaromír Jágr, pozn. 52.

³⁸⁵ Archiv D (Česká televize): Srdce v hokeji – [online]. 2024 [vid. 2024-05-08]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/12387474945-archiv-d/224471294071019/>.

³⁸⁶ *Vlasta*, 1998, roč. 52, č. 7, 11, 12.

³⁸⁷ Archiv Česká televize: Nagano hokejový turnaj snů, pozn. 53.

³⁸⁸ *BRAVO*, 1998, roč. 8, č. 10.

dlouhé, proto si sestřih získal všeobecnou oblibu nejen mezi muži, ale i mezi ženskou populací i dospívající mládeží, což poukazuje na jeho všestrannost a rovněž vysokou popularitu jeho protagonisty.³⁸⁹ Ačkoli se Jágrovi povedlo na několik let ovládnout účesový trend většinové československé populace, prvenství v nošení „deky“ si však nepřipsal. Muletí sestřih prosadili v zahraničí o několik desítek let dříve slavní muzikanti jako David Bowie, Paul McCartney či herec David Hassenholf, což poukazuje na fakt, že „deka“ nebyla ryze českým módním výstřelkem, i když to tak na první pohled může vypadat.³⁹⁰

Jágrova deka však v populárních účesech nestála sama. Na scéně se objevily i další sestřihy. Jejich historický kontext sice není natolik rozsáhlý a bohatý, ale určitě stojí za to je zmínit. Jedná se například o genderově neutrální sestřih se zajímavým názvem „na hrnec“. Jeho název je odvozen nejen podle výsledného vzhledu nositele, ale rovněž podle pomůcky využívané ke stříhání. Šlo o nesmírně praktický, ale i levný účes, neboť jej za pár korun vytvořila kadeřnice v každém salónu, anebo matka či babička pomocí kuchyňského hrnce doma.³⁹¹

Další perlička, jež stojí za zmínku a která se objevovala již jako výhradně chlapecký účes, nesl název ocásek. Dlouhý pramen vlasů doplňoval jinak nakrátko ostříhané vlasy, které často disponovaly ofinou, jež vlasy ozvláštnila.³⁹² Ocásek nosili zejména mladí chlapci, kteří se při dospívání velmi často vzhledli v bohaté škále hudebních kapel. S tím přišla i transformace jejich sestřihu. Jednalo se o dlouhé vlasy, kterými tehdy disponovaly kapely a zpěváci zvučných jmen jako například GUNS N' ROSES, Metallica, Nirvana, DM, z tuzemských kapel pak Wanastowi Vjegy nebo Kabát.³⁹³ Účesová přeměna dospívajících chlapců měla i další důvod, než zalíbení v hudebním žánru. Populární kapely a jejich členové lámali nejedno dívčí srdce a právě proto se jim mladí muži snažili přiblížit.

I mladé slečny nacházely inspiraci u slavných hereček a zpěvaček. Účesovou ikonou se stala herečka Jennifer Aniston, ze seriálu Přátelé, která mezi své fanyanky rozšířila trend melíru a krátkého rovného mikáda na koncích mírně stočeného do obličeje. Její účes byl velmi elegantní a jednoduchý, takže si jej brzy oblíbily i postarší dámy a často se mezi nimi objevuje dodnes.³⁹⁴ Krátké vlasy byly v tu dobu velmi populární, neboť po hustých hřívách předešlé dekády musela nutně přijít svěží, možná neobvykle skromná, změna. Oblečení, jak

389 *Vlasta*, 1996, roč. 50, č. 29.

390 RADOVANOVIČ, Dušan., pozn. 16., s. 40.

391 FUNDOVÁ, Johana., pozn. 18., s. 153.

392 FUNDOVÁ, Johana., pozn. 18., s. 153.

393 *BRAVO*, 1993, roč. 3, č. 1, 2, 10, 15.

394 Český rozhlas: Přátelé – [online]. 2024[vid. 2024-05-11]. Dostupné z: <https://dvojka.rozhlas.cz/serial-pratele-herci-tancili-ve-fontane-v-pet-hodin-rano-9229240>.

již bylo řečeno, kombinovalo různé barvy a doplňky tudíž krátké vlasy ještě více podtrhly výstřednost, originalitu a hlavně svobodu v oblasti oblékání. Další ozvláštňení pak přinesly vlasové doplňky v podobě velkých sponek, pro malé holčičky často ve tvaru berušek či motýlů, čelenky, skřípce a mašle.³⁹⁵ Ovšem nesměly chybět ani různé druhy malých či velkých culíků, drobných drdolů nebo vyčesané vlasy do vysokého culíku.³⁹⁶ Tyto kombinace proslavila americká zpěvačka Britney Spears³⁹⁷ a dámské seskupení Spice Girls, jejíž představitelky byly nositelkami všech ýše vyjmenovaných dámských účesů.³⁹⁸

Svobodná doba ovšem přinesla nespočet dalších možností, jak vlasy ozvláštňit a tak si dámy či dívky mohly vybrat, která jim sedne nejvíc. Mezi další oblíbené účesy patřila asymetrická mikáda, která měla pěšinku posunutou více nalevo nebo napravo³⁹⁹, vlasy ostříhané téměř na ježka⁴⁰⁰, polodlouhé kudrnaté vlasy,⁴⁰¹ ale nechyběly ani vlasy dlouhé s ofinou. Nutno podotknout, že ani bary nezůstávaly pozadu a to nejen v podobně lehkého melíru, ale často se ve vlasech objevovaly všechny barvy duhy jako modrá, žlutá, zelená nebo červená a to u dívek i chlapců.⁴⁰²

6. 5. 1. BRÝLE

Po vlasových doplňcích přicházejí na řadu další zajímavé výstřelky z řad doplňků. Jedním se zásadních kousků, který doplňoval módní styl, byly brýle. Ačkoli se mnohdy jednalo o kompenzační pomůcku, devadesátky z nich udělaly zásadní módní prvek. Pro brýle této doby se staly typické velké často i barevné obroučky, doplněné silnými skly. Revoluční novinku přinesly brýle se samozatmavovacími skly, které sloužily jako alternativa ke slunečným brýlím. Skla se sama zabarvila podle venkovního počasí a chránila tak lidské oko. Za nevýhodu těchto skel lze považovat jejich reagování i na umělé osvětlení, takže se jejich nositelé často dostali do situace, kdy se jejich brýle zabarvily i uvnitř místnosti.⁴⁰³ Brýle se vyráběly ve všech možných velikostech, vedle sebe se tak objevovaly kontrasty jako lenonky – malé kulaté brýle, které proslavil John Lenon a jež se později staly symbolem hnutí hippies nebo naopak velké brýle, které zakrývaly půl obličeje. Důležité bylo, aby obroučky ladily k celkovému outfitu.

395 BRAVO, 1991-1999, roč. 1-9.

396 BRAVO, 1997, roč. 7. č. 7.

397 BRAVO, 1999, roč. 9. č. 15.

398 BRAVO, 1998, roč. 8. č. 14.

399 Vlasta, 1991, roč. 45, č. 3, 23, 24.

400 Vlasta, 1992, roč. 46, č. 50.

401 Vlasta, 1994, roč. 48, č. 15, 33.

402 BRAVO, 1998, roč. 8. Č. 2.

403 FUNDOVÁ, Johana., pozn. 18, s. 154.

6. 5. 2. BOTY

Od brýlí, které poskytovaly výrazný doplněk zejména pro horní část těla, přecházíme k dalšímu segmentu módních doplňků, jenž se zaměřuje na obuv, která zastávala zásadní pozici v celkovém výrazu outfitu. Obuv nejenže dokreslovala estetický vzhled, ale měla též klíčový vliv na celkový dojem a pohodlí nositele. Boty devadesátek vykazovaly širokou paletu designů a stylů, avšak většina z nich sdílela společný prvek, a to platformovou podrážku.⁴⁰⁴ Platforma neboli vyvýšená podrážka se nacházela u všech druhů bot přes kozačky, sandále, lodičky až po tenisky.⁴⁰⁵ Menším dámám a slečnám dodávala potřebnou výšku, pánové se díky ní cítili mocně a neohroženě.

Kromě bot na platformě všeho druhu patřily mezi velké favority tenisky různých západních značek jako Nike, Converse, Adidas, Puma či dokonce ryze české Prestige. První české tenisky skvěle doplňovaly sportovní vzhled, který nositelům dávaly šustřákové soupravy. Jejich historie sahá do 80. let, kdy v Československu sílila poptávka po sportovní obuvi. Začaly se vyrábět v národním podniku Svit ve Zlíně, který v dobu disponoval nejlepším vybavením.⁴⁰⁶ Na návrhu se podílel Svit společně se zahraniční firmou Killtec. První modely české sportovní obuvi tak nebyly určeny přímo československým uživatelům, ale pro vývoz do zahraničí, neboť i většinu strojů pro výrobu prestižek, vlastnila již zmiňovaná firma Killtec.⁴⁰⁷ V samotném Československu si je mohla pořídit jen hrstka privilegovaných.

Zásadní změna nastala po roce 1989, kdy v zahraniční zájem o Prestige klesl a firma Killtec ukončila spolupráci.⁴⁰⁸ Tím se výroba bot začala soustředit na domácí odběratele a dala jim i nový design. Modrobílé boty na platformě právě v této době získaly svůj vzhled, který se s drobnými změnami drží až dodnes. Legendární obuv se stala součástí téměř všech činností, které uživatel dělal. Vyráběly se ve všech velikostech a později i ve více barvách. Nejpraktičtější byla barva černá, neboť bílé boty, vydržely bílé jen pár nošení.

Po sportovní obuvi nelze opomenout ani kategorii výhradně elegantních modelů, které mají v dámském šatníku významné postavení. Mezi oblíbené dámské boty tohoto rázu patří zejména ty na vysokém, pevném podpatku, které byly nošeny dámami jak k formálním, tak i

404 BRAVO, roč. 8, č. 18,

405 Vlasta, 1997, roč. 51, č. 33.

406 TRČÁLKOVÁ, Magdaléna. *Design obuvi v Československu po roce 1945. Model obuvi Prestige jako námět výstavy o historii a designu pro Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně*. Brno, 2019. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Mgr. Lucie Jagošová, DiS.

407 TRČÁLKOVÁ, Magdaléna., pozn. 406.

408 MOTÝL, Ivan, pozn. 15.

neformálním outfitům. Tyto boty často sloužily jako volnočasová obuv pro koncerty, rande či společenské akce. K dispozici byly varianty s otevřenou špičkou a uzavřenou patou, stejně jako modely se šněrováním či zapínáním na zip. Materiálová paleta byla rovněž rozmanitá, s populárními variantami z lesklého či semišového povrchu, dostupnými v široké škále barevných odstínů, často doplněných zaoblenou špičkou. Tímto způsobem elegantní obuv nejen doplňovala módní výraz, ale též vyjadřovala individualitu a vkus své nositelky při různých příležitostech.⁴⁰⁹

Ikonickým fenoménem devadesátých let, který nelze nezmínit a úzce souvisel s obuví této doby, byly bílé ponožky. Spodní prádlo, které velmi často dodávalo modelům eleganci a šmrnc doplňovalo vzhled začínajícím podnikatelům, kteří je nosili v černých mokasínách, rockerům, kterým vyčnívalo zpod krátkých džín, ale i teenagerům, kteří měli vysoké ponožky v kotníkových teniskách.⁴¹⁰ Na druhou stranu se rovněž staly módním strašákem a to v době, kdy se nosily v sandálech nebo v pantoflích. Věc velmi praktická, zejména v nevyzpytatelném jarním počasí, ale později naprosto nevhodná.⁴¹¹ Ačkoli se jednalo o oblíbenou kombinaci, později se tento trend začal považovat za módní faux paux, který ovšem vstoupil do síně slávy módy devadesátých let.

6. 5. 3. LEDVINKY

Předposledním ikonickým módním doplňkem, který si v této době získal popularitu, byla praktická taštička s dlouhým zapínacím páskem. Tento doplněk se stal neodmyslitelnou součástí sportovního stylu obyvatel tehdejšího Československa. S absencí kapes u šustřákových bund a kalhot a nevhodností velkých kabelek pro sportovní účely se taštička umístěná těsně nad pasem stala ideálním úložným prostorem pro klíče, peněženku a další drobnosti. Postupně se začaly vyrábět taštičky v různých velikostech a barevných variantách, aby vyhovely různým preferencím a potřebám.⁴¹²

Ačkoli by se mohlo zdát, že éra ledvinek již uplynula, opak je pravdou. V dnešní době se totiž tento módní doplněk vrací do popředí běžné módní scény, a to pod značkami jako Calvin Klein, Tommy Hilfiger nebo Karl Lagerfeld. Oproti devadesátým letům je však nově nosítka přes rameno a opřeno o hrudník, což svědčí o jeho přizpůsobení současným trendům a potřebám módního průmyslu.⁴¹³

409 *Žena a móda*, 1993, č. 3.

410 *BRAVO*, 1995, roč. 5, č. 13.

411 *FUNDOVÁ*, Johana., pozn. 18, s. 156.

412 *Žena a móda*, 1993, č. 7.

413 *Móda: obrazové dějiny oblékání a stylu.*, pozn. 9., s. 416-417.

6. 5. 4. TETOVÁNÍ A PIERCINGY

Posledním doplňkem této éry, který již není výhradně českým výtvozem, ale získal si zde silnou popularitu po sametové revoluci, byl úzce spojen s rozvojem různých subkultur a hudebních žánrů. Zmíněné subkultury často ztělesňovaly extravaganci nejen v oblečení a účesech, ale také v doplňcích, jako jsou právě tetování, nosní kroužky či piercingy. Tento původně alternativní životní styl vytvářel příznivé prostředí pro drobné podnikatele. Tetovací studia a specializované kadeřnické salony zažívaly rapidní nárůst popularity, kdy se staly centry pro mladé jedince hledající individuální projev skrze tetování, extravagantní účesy či piercingy, které je odlišovaly od konvenční společnosti.⁴¹⁴

Ačkoli se tyto projevy braly jako recese či způsob odlišení, nelze například tetování upřít hlubokou významovou historií. Na základě historických a etnografických poznatků je dokladováno, že zdobení těla, a to jakýmkoli způsobem probíhalo v mnoha kulturách po celém světě a mělo hluboký duchovní rozměr.⁴¹⁵ Tetování pochází z Nové Zélandu, postupně se rozšířilo po celé Asii a nakonec bylo anglickými námořníky přivezeno do Velké Británie a teprve odtud se začalo šířit po celém světě.⁴¹⁶ Dříve fungovaly jako amulety, symboly postavení, vyznání lásky, ale i náboženské víry. I první křesťané si pořizovali tetování, a to na památku poutí nebo na znamení víry, dokud jej nezakázal papež Hadrian v roce 737, čímž u křesťanů vymizelo a stalo se nežádoucím.⁴¹⁷ V historii pak existuje několik dalších případů, které potvrzují, že tetování nebylo znakem kriminálníka a vyvrhelů, jak si mnozí i dnes myslí. Během viktoriánské doby se tetování stalo módní záležitostí různých vrstev obyvatel.⁴¹⁸ Na tomto místě je nutné zmínit i temnou minulost tohoto symbolu, neboť právě tetování byla použita ve 20. století při identifikaci lidí, vězněných v nacisty zřízených koncentračních táborech.⁴¹⁹

V Československu před rokem 1989 bylo tetování či piercing považováno jako projev delikvence a velmi často se tyto ozdoby spojovaly zejména s československým undergroundem.⁴²⁰ Západní svět však otevřel široké možnosti a to, co se za hranicemi běžně odehrávalo již nějakých pár let, se teprve teď začalo v Československu prosazovat. Ačkoli zpočátku toto zdobení těla prezentovali zejména příslušníci různých subkultur, brzy se

414 Česká televize: Pořad Retro – alternativa [online]. 2010 [vid. 2023-02-14]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10176269182-retro/210411000360013/>.

415 SMOLÍK, Josef., pozn. 24., s. 29-32.

416 Rychlík Martin., pozn. 47., s. 168.

417 Rychlík Martin., pozn. 47., s. 168.

418 SMOLÍK, Josef., pozn. 24., s. 29-32.

419 Česká televize: Pořad Retro, pozn. 414.

420 Rychlík Martin., pozn. 47., s. 168.

tetování a piercingy rapidně rozšířily mezi všemožné společenské vrstvy a postupem času se stávaly běžnou součástí života. Vliv na šíření měli i slavní zahraniční herci a zpěváci, kteří své ozdoby dávali na obdiv všem fanynkám a fanouškům, kterým se to líbilo a chtěli mít stejné tetování nebo stejný obrázek na těle jako jejich idol.

Ne všichni však byli natolik odvážní, aby si nechali porušit kůži natrvalo anebo prostě neměli dostatek finanční prostředků pro tento razantní krok. Časopis BRAVO byl na tento typ lidí připravený a pravidelně přinášel články, ve kterých propagoval tzv. fake kroužky a piercingy, kterými si uživatel mohl ozdobit nos, pusu, obočí nebo ucho, aniž by se kůže natrvalo poškodila.⁴²¹ Stejně tak se tomu dělo u tetování, kdy součástí některých čísel BRAVIČKA byly falešné tetování, které se nalepili na kůži a nějaký čas na ní setrvali. Motivы falešného tetování často korespondovaly s aktuálními trendy.⁴²² Objevovaly se na nich různé obrázky srdcí, lebek, holubic doplněné nápisy *Kiss me, Love* a často také jména aktuálně oblíbených zpěváků či zpěvaček.

Tetování a piercingy se dají jednoznačně označit jako další významný fenomén devadesátých let, který zásadním způsobem zasáhl i do módního odvětví. Ačkoli se postupem času staly tyto ozdoby běžnou součástí života, která se v hojné míře objevuje i v dnešní době, někteří lidé se s tímto stylem nesmířili a dodnes považují piercingy a tetování za ozdoby pro delikventy a kriminálníky.

421 BRAVO, roč. 5,6, č. 12, 13.

422 BRAVO, roč. 3, 4, 5, č. 19, 11, 25, 3.

7. ÚPADEK TEXTILNÍHO PRŮMYSLU

Z předchozích kapitol je naprosto zřejmé, že módní průmysl po sametové revoluci prošel obrovskou transformací, jež se projevila nepřeborným množstvím stylů a kombinací, které k nám proudily ze zahraničí a který měl rovněž negativní vliv na ryze český průmysl.

Český textilní průmysl se vyznačoval svou silou již od 19. století. První rána se objevila na počátku roku 1949, kdy se soukromí podnikatelé museli, na základě přesvědčovací kampaně, zařadit do státního nebo družstevního sektoru a postupně tak vzniklo několik významných národních podniků.⁴²³ Za pozitivní aspekt socialistické doby lze považovat vznik obchodních domů, nabízející různé zboží, pro prodej oblečení se však mnohem významnějším stal Dům módy v Praze. Ten se měl soustředit na prodej výběrového zboží nebo toho oceněného na výstavních trzích v Liberci, čemuž odpovídala i vysoká pořizovací cena oblečení. Původně exkluzivní zboží se v průběhu času nahradilo běžným obchodem s oblečením, jehož rozmanitost druhů a barev ani zdaleka neuspokojovala širokou poptávku.⁴²⁴ Módnímu průmyslu neprospělo ani celkové směřování státu, který se soustředil na strojírenský a těžký průmysl. Textilní výroba se však nezastavila, ale veškeré opravy a inovativní prvky proudily do továren vyrábějící zbraně, než do textilk, jejichž výrobní základna přirozeně zastarávala.⁴²⁵

Lépe na tom nebyly ani po roce 1989. Po otevření hranic do Československa proudily levné látky i samotné oblečení z východní Asie, které svou dostupností a nízkou cenou, pomalu začalo vytlačovat tradiční český textilní průmysl.⁴²⁶ Domácí výrobci začali své výrobky prodávat pod cenou, neboť jim nic jiného nezbylo, stále se ještě držely na hranici výrobních nákladů, ovšem finance, které by se mohly investovat do renovace strojů, stále chyběly.⁴²⁷ Tuzemským podnikatelům začali zákazníci přebírat řetězce takzvané. fast fashion módy, které oblečení vyráběly, jak na běžícím páse, nabízely širokou nabídku barev a velikostí a ještě ke všemu střídaly různé trendy buď v reakci na roční období, nebo nějakou událost.

423 HLAVÁČKOVÁ, Konstantina, pozn. 3, s. 94-115.

424 PATOČKOVÁ, Jana., pozn. 19., s. 95-100.

425 RADOVANOVIČ, Dušan, pozn. 16., s. 138.

426 Česká televize: Historie CS, pozn. 50.

427 *Vlasta*, 1998, roč. 52, č. 31.

Postupně tak zanikala řada továren, které svou tradici udržely přes 200 let. Při životě se udrželi jen ti podnikatelé, kteří přišli s nabídkou specifického sortimentu. Pro příklad lze uvést broumovskou Vebu, která začala vyrábět africké brokáty, tedy látky, ze kterých se šily tradiční africké oděvy.⁴²⁸ Většina zaniklých textilek pocházela ze severních a východních Čech naopak v jižních Čechách zůstaly továrny zásadním a důležitým zaměstnavatelem.⁴²⁹ I přesto se od počátku 90. let snížil počet zaměstnanců o polovinu a celkový úpadek průmyslu pokračuje až do dnes.⁴³⁰

7. 1. SECOND HANDY

S úpadkem textilního průmyslu jistě souvisí i rozšíření secondhandů. Síť obchodů s oděvy “z druhé ruky”, z anglického second hand, počestěle sekáč nabízela lákavé módní trendy a vůbec nezáleželo na tom, že na Západě už dávno nebyly v kurzu.⁴³¹ V second handech mohl nakupovat každý. Sekáče disponovaly opravdu širokým sortimentem, které zahraniční obchody vyřadily ze svých kolekcí anebo jej sbíraly od lidí, kteří si nějaký kousek zakoupili, ale téměř jej nenosili. Majitelé československých second handů oblečení získali buď v tuzemském obchodu, nebo si jej sami přiváželi ze zahraničí.⁴³²

Reklamy na nově otevřené obchody se zbožím z druhé ruky se začaly objevovat již od roku 1990 v časopisech *Vlasta* a *Žena a móda* často i s adresou a otevírací dobou, a tak měli dámy a pánové možnost zjistit, jak to uvnitř funguje.⁴³³ Mnozí zákazníci na těchto obchodech oceňovaly zejména levnou dostupnost zboží, které nejevilo známky opotřebení. Někteří však nemohli přenést přes srdce, že se najednou objevily obchody, které vydělávají na oblečení, které již někdo před ním nosil. Právě s pocitem nošení „obnošeného“ zboží bojovala většina zákazníků zpočátku působení second handů v Československu.⁴³⁴

Československý zákazník si musel zvyknout na neobvyklý způsob prodeje a nákupu zboží, který byl v zahraničí zavedený už dlouhá léta a rovněž se těšil velké oblibě. I v Československu se přes počáteční nedůvěru či stud nakonec dostaly do kurzu a získaly si širokou škálu stálých zákazníků.⁴³⁵ Rovněž časopis *Vlasta* pravidelně informoval své čtenáře

428 MÁCHALOVÁ, Jana., pozn. 4., , str. 78.

429 MOTÝL, Ivan., pozn. 15., s. 83.

430 RADOVANOVIČ, Dušan, pozn. 16., s. 35.

431 RADOVANOVIČ, Dušan, pozn. 16., s. 35.

432 *Vlasta*, 1991, roč. 45, č. 34.

433 *Vlasta*, 1990, roč. 44, č. 35.

434 *Vlasta*, 1991, roč. 45, č. 34.

435 *Žena a móda*, 1993, č. 2.

o nově otevřených obchodech a šířil osvětu v nakupování z druhé ruky, anebo představoval různorodé outfity vytvořené nákupem ze second handů.⁴³⁶

Second handy měly různé provedení. Zákazníci mohli procházet obchodem a vybírat si oblečení podle kategorie, velikosti či události, pro které bylo určené, jindy se oblečení nacházelo na velkých hromadách, jimiž se zákazníci museli doslova prohrabat.⁴³⁷ Tyto hromady ovšem mnohdy skrývaly opravdové poklady. V některých obchůdcích bylo oblečení pečlivě označeno cenovkou, jindy zákazníci platili podle váhy. Každý si mohl vybrat způsob, který mu vyhovuje nejvíc, neboť second handů, existovalo po revoluci nepřehledné množství.

436 *Vlasta*, 1993, roč. 47, č. 7, č. 23, č. 28, č. 29.

437 RADOVANOVIČ, Dušan, pozn. 16, s. 35.

8. NAHOTA

Poslední kapitola neodmyslitelně patří ke svobodné době „devadesátek“. Ačkoli se práce doposud věnovala především vlivu západních zemí na módu 90. let, určitě nelze vynechat fenomén, který oblečení nezahrnuje, ale rozhodně k této době patří. Nahota byla v západních zemích naprosto běžná. Objevovala se na ulicích, ve filmech či seriálech a nevynechala ani hudební sféru. Za průkopnici tabu témat v hudbě, nahotu a sex nevyjímáme, považujeme popovou královnu Madonnu. Zpěvačka, jejíž jméno je dnes známé po celém světě se proslavila pomocí hudební televize MTV. Její tvorba by se dala charakterizovat jako šokující. Madonna totiž vždy přišla s něčím, co šokovalo společnost nebo vneslo jakousi odbočku od běžných témat. Její tvorba ovšem nebyla jen o chytlavých tanečních písničkách, ale vždy se v nich snažila poukázat na něco víc.⁴³⁸ V její tvorbě se často setkáváme s tématy, jako je feminismus, genderové stereotypy, homosexualita či rasové problémy.⁴³⁹

Svou popularitu postavila nejen na svých, dnes již ikonických písních, ale rovněž si zvládla najít šikovné spolupracovníky nebo šokovat a vyvolávat skandály prostřednictvím umělecké tvorby a nejrůznějších afér, které se jí životem prohnaly. Pro zmínku lze uvést některé její videoklipy, které byly nazvány skandálními.⁴⁴⁰ Například její první videoklip, odvysílaný na stanici MTV z počátku 80. let, *Like a Prayer*, ve kterém je zobrazen Ježíš jako černoch a rovněž lze zahlédnout hořící kříže. Další skandální počín můžeme vidět ve videoklipu *Justify My Love*, kde je poměrně explicitně naznačena soulož, což na dobu její tvorby bylo naprosto nevídané.⁴⁴¹ A nevídané byly bezpochyby i její koncerty, které velmi často připomínaly erotickou show. Vystupovali na nich polonazí tanečníci a tanečnice, nechyběly bičíky, náznaky soulože či hrané projevy orgasmu.⁴⁴² Madonna se kromě pěvecké kariéry věnovala i herectví, kde se opět nebála ukázat svou nahotu. Pro příklad lze uvést snímek *Body of evidence*, kde si zahrála po boku Willema Dafoa.⁴⁴³

Za skandální se označovalo i její oblečení, které často ukazovalo ty nejintimnější části těla. Madonnu lze tímto jednoznačně považovat nejen za královnu popové hudby, ale rovněž

438 FRECCERO, C., pozn. 39., s. 163-183.

439 FRECCERO, C., pozn. 39., s. 163-183.

440 Hudební videoklipy Madonna [online]. [vid. 2022-12-28]. Dostupné z: https://www.youtube.com/channel/UC81VD6eeuLLSfyY_D-N8sVw.

441 Hudební videoklipy Madonna [online]. [vid. 2022-12-28]. Dostupné z: https://www.youtube.com/channel/UC81VD6eeuLLSfyY_D-N8sVw.

442 BRAVO, 1993, roč. 3, č. 24.

443 BRAVO, 1993, roč. 3, č. 2.

za královnu propagující nahotu v hudebním světě. Což ji ovšem velmi pomohlo zapsat se do povědomí diváků, u kterých stoupl zájem o její tvorbu a témata, kterým se ve svých písních věnovala, a to po celém světě a po celá desetiletí. Stala se nezapomenutelnou ikonou, kterou se po mnohá desetiletí snažili napodobit zpěváci i zpěvačky po celém světě.

Československo se k tématu nahoty v hudbě dostali až po roce 1989. Před ním zde patřila nahota k naprosto tabuizovanému tématu. Ženský akt šlo občas zachytit na stránkách odborných, uměleckých časopisů, a i tak musel splnit přísná pravidla, pokud snímek nevyhovoval, byl označený za pornografický a nespátril světlo světa.⁴⁴⁴

Listopad, tak odstartoval nejen politickou, ale i sexuální revoluci. V jejímž čele stály první erotické časopisy až s půlmilionovým nákladem a v nich známé tváře showbyznysu, které se nechaly přemluvit k pózování při pořizování odvážných aktů, za což jim náležela patřičná a vysoká odměna.⁴⁴⁵ Erotické pomůcky všeho druhu zaplnily trh, a dokonce vznikla Nezávislá erotická strana (NEI), která chtěla dobýt parlament, což se jí nikdy nepovedlo.

Vznik neobvyklé politické strany spadá hned do počátku devadesátých let konkrétně do roku 1990. Hned od jejího založení, začala strana vydávat týdeník, který informoval o veškeré činnosti strany, z velké části však obsahoval nahé fotografie nebo erotické povídky.⁴⁴⁶ Ačkoli se strana politicky neuplatnila, přinesla do společnosti důležitá témata k diskuzi a otevřena mluvila o gayích, lesbách, sexuálních deviacích. Sama započala boj za bezpečný sex, prosazovala uznání prostitutek jako živnostnic, které už by se nemuseli spoléhat na třetí stranu, rovněž pořádala přednášky, na kterých vystupovala řada uznávaných sexuologů.⁴⁴⁷

Povolená nahota ovšem velmi významně zasáhla umělecké odvětví. Umělci ji velmi často využívali ve svůj prospěch, a tak se nahota stala uznávaným uměleckým prostředkem. Studenti na uměleckých školách mohli zblízka pozorovat anatomicky tvarované křivky dámských či pánských těl a nemuseli se za svá díla stydět, divadelníci a filmaři ji využívali při erotických scénách, při vyjádření určitých vnitřních pocitů jednotlivých postav nebo alespoň pro vzbuzení zájmu o novodobé divadlo.⁴⁴⁸ Pro příklad lze uvést kontroverzní divadelní hru Bílého divadla z Ostravy, ve které se objevila šestice nahých lyžařů. Ačkoli se hra dočkala

444 MOTÝL, Ivan., pozn. 15, s. 295.

445 PATOČKOVÁ, Jana., pozn. 19., s. 159-170.

446 RADOVANOVIČ, Dušan, pozn. 16, s. 90.

447 GJURIČOVÁ, Adéla., pozn. 38., s. 40-43.

448 RADOVANOVIČ, Dušan, pozn. 16, s. 90.

obhajoby ze stran mnohých kritiků, kteří poukazovali pouze na umělecké vyjádření, u diváků úspěch neměla.⁴⁴⁹

Na druhou stranu dokázala nahota ukázat i svou trapnou stránku. V mnohých pražských hospodách a barech se postupně začaly objevovat barmanky nahoře bez. Tento fenomén podpořilo Rudé právo, kdy v roce 1992 otisklo článek, ve kterém informovalo o Jižní Austrálii, kde byl vydán zákaz na nahou obsluhu a kvůli tomu velmi výrazně klesla spotřeba piva.⁴⁵⁰ Je celkem podivuhodné, že se na tuto pozici hlásilo nepřeborné množství kandidátek přes mladé studentky, ženy bez práce až k maminkám na mateřské. Dokonce vznikaly agentury, které polonahé obsluhy zajišťovaly.⁴⁵¹ Nahé ženské tělo se objevilo i v tehdejších reklamách, či v lechtivých kalendářích firem, specializujících se na cokoli.

Na své si přišla i mladá generace dospívajících. Jak již bylo řečeno v roce 1991, u nás začal vycházet časopis *Bravo*, jež se stal vůbec prvním časopisem, který získal licenci zahraničního vydavatele. Bravičko bylo tehdy pro mladé čtenáře často jediným zdrojem, kde se mohl dozvědět nejžhavější informace o svých idolech, ale kromě toho časopis nabízel i doposud nevídaný vzhled do intimního života mladých lidí a odkrýval do teď tabuizovaná témata. Oblíbenou rubrikou byla *Láska sex a něžnosti*, která poskytovala teenagerům rady odborníků z oblasti milostného či sexuálního života a odpovídala na otázky čtenářů.⁴⁵² Pravidelně se objevovaly články na různé typy ochran pro bezpečný sex, nechyběl popis první návštěvy u gynekologa, vysvětlování pojmů jako petting nebo články o tom, kdy je nejlepší čas začít se sexem. Tento doposud nevídaný druh článků vzbudil mezi čtenáři velký zájem a to nejen díky tématům, která si každý teenager prožíval, ale i díky velmi rozmanité škále realistických obrázků a fotografií.⁴⁵³ Ke konci 90. let se začaly v časopise objevovat rubriky o dospívání, v nich časopis popisoval veškeré vnější i vnitřní znaky puberty chlapců a dívek a na konkrétních osobách, které článek doplňovaly svými zkušenostmi, pocity a názory.

Po revoluční boom informací, které mezi dospívající pronikaly, se z hlediska dnešní doby mohou zdát poněkud rychlé, zbrklé a děsivé, vzhledem k tehdejším okolnostem tomu, tak bez pochyby u některých mohlo být.⁴⁵⁴ Bravičku však nelze odepřít edukativní charakter

449 MOTÝL, Ivan., pozn. 15., s. 304.

450 MOTÝL, Ivan., pozn. 15., s. 300.

451 FUNDOVÁ, Johana., pozn. 18., s. 191-204.

452 PATOČKOVÁ, Jana., pozn. 19., s. 61-80.

453 BRAVO, 1993, roč. 3, č. 14.

454 GJURIČOVÁ, Adéla., pozn. 38., s. 40-43.

v oblasti sexuálního života a zodpovědného chování, které v tomto případě bylo podáno velmi zajímavou a chytlavou formou, tudíž články měly možnost na čtenáře zapůsobit. Kromě výše zmíněných návodů se samozřejmě objevovaly články, které varovaly před nechtěným těhotenstvím, šířením pohlavních chorob, ale též se věnovaly tématům jako znásilnění, bulimie, anorexie, drogám, zkrátka všem rizikovým faktorům, které dospívající mohly potkat.

Svůj edukativní, inspirativní a informační charakter šířil časopis přes celá devadesátá léta a ještě dlouho po nich a v mnohých čtenářích zanechal minimálně vzpomínky na léta jejich dospívání. I legendární Bravičko, které se svého prvního čísla dočkalo v Německu roku 1956, začalo vlivem internetu upadat a v roce 2015 vyšlo naposledy.⁴⁵⁵

Se svobodou a odtabuizováním erotických témat, přišla i řada negativních aspektů. Jednalo se například o zvýšený výskyt prostituce v některých městech nově vzniklého státu. Například pohraniční městečko Dubí a silnice E55 prosluly zvýšenou koncentrací mladých prostitutek, které s vidinou finančního zisku odchyťovaly německé zákazníky. Bez povšimnutí nelze nechat ani enormní nárůst nevěstinců.⁴⁵⁶ Mnohé mladé dívky lákala vidina poměrně snadno vydělaných peněz, a tak začaly provozovat poněkud nestandardní služby. Často se dostaly do sporů se svými zprostředkovateli, kteří jim neposkytovali slibované peníze. Po tvrdé realitě přišla myšlenka vzít vše zpět, což již mnohdy nebylo možné, a to z různých důvodů.⁴⁵⁷

8. 1. DISCOLAND SYLVIE

Příkladem odvrácené strany nahoty a zdrojem nejrůznějších lidských příběhů je jednoznačně Discoland Sylvie v čele s jejím majitelem Ivanem Jonákem. Největší ikonou 90. let a hvězda československého podsvětí. Původně vekslák a taxikář se po revoluci rychle uchýlil a začal podnikat.⁴⁵⁸

Své podnikání vložil do tehdy velmi žádoucího oboru. Jonák založil noční podnik Discoland Sylvie, který bořil hranice zejména ohledně sexuálního života a nahoty. Název podniku nesl jméno jedné z Jonákových dcer a jeho slavnostní otevření proběhlo v roce 1992. Discoland nabízel večery plné hudby, tance, české kuchyně a drahých drinků a těšil se velké

⁴⁵⁵ Bravo. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Bravo>.

⁴⁵⁶ *Vlasta*, 1991, roč. 45, č. 45.

⁴⁵⁷ GJURIČOVÁ, Adéla., pozn. 38., s. 40-43.

⁴⁵⁸ Archiv Česká televize: VIZITKA, pozn. 49.

oblíbě nejen mezi veřejností, ale i mezi hvězdami showbyznysu.⁴⁵⁹ Ti sem zavítali buď jako hosté nebo jako účinkující.

Popularita podniku trvala až do roku 1994, neboť do té doby si udržoval naprosto výsadní pozici. Byl do té doby jediným podnikem svého druhu. Diskotéka disponovala kvalitní zvukovou technikou a rovněž měla dlouhou otevírací dobu a ani samotný Jonák nenechal svůj klub ničím zahanbit.⁴⁶⁰ Dělal mu reklamu, a to okázalými a šokujícími gesty. Procházel se po Praze s ochočeným medvědem nebo se proháněl v autě s otevřenou střechou, které bylo plné nahých dívek.⁴⁶¹

Jonák bývá také pokládán za ikonu z hlediska svého vzhledu. Jeho obtloustlou postavu s typickým sestřihem „deka“ doplňovala často výrazně barevné nebo čistě bílá saka, nesměly chybět ani zlaté řezy, řetízky, náramky a prsteny.⁴⁶² Přesně tak si lidé v té době představovali mafiána. Sám Jonák sebe za mafiána nepovažoval nebo se k tomu alespoň veřejně nepřiznal a často tento výrok vyvracel.⁴⁶³ Jeho tvrzení mu však nikdo nevěřil, zvláště v roce 1994, kdy si kvůli sporům o majetek najmul vraha na zavraždění jeho manželky Ludviky a jejího milence.⁴⁶⁴

Ani samotný Discoland nebyl tak čistý, jak Jonák tvrdil. Stal se centrem pražského podsvětí a později vyplulo na povrch, že právě zde vznikly plány Berdichova gangu, do jejichž praktik bylo zasvěceno i několik vlivných lidí z řad policie.⁴⁶⁵ Ačkoli se Jonák na jejich kauzách přímo nepodílel, nelze mu odepřít, že znal mnoho lidí, jejichž činnost je minimálně kontroverzní, ne-li přímo nelegální.

Postupem let přibývala konkurence a služby, které nabízel Discoland Sylvie, postupně poskytovaly obdobné podniky. Ani Jonákova osoba se na výsluní neudržela příliš dlouho, a dokonce unikl dvěma pokusům o vraždu.⁴⁶⁶ Nakonec ho soud odsoudil k 18 letům vězení za vraždu své manželky a propuštěn byl až v roce 2014. Sám se k činu nikdy nepřiznal, dokonce

459 REFRESHER: *Ivan Jonák* [online]. Praha: REFRESHER Media, 2019 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://refresher.cz/63291-ivan-jonak-byl-kralem-ceskych-mafianu-vlastnil-klub-kam-chodil-karel-gott-i-prazske-podsveti-za-noc-dokazal-vydelat-milion>.

460 Archiv Česká televize: VIZITKA, pozn. 49..

461 RADOVANOVIČ, Dušan, pozn. 16., s. 60.

462 MOTÝL, Ivan., pozn. 15., s. 171.

463 Česká televize: Z metropole: [online]. 2023 [vid. 2024-02-22]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10116288835-z-metropole/223411058230023/>.

464 RADOVANOVIČ, Dušan, pozn. 16., s. 60.

465 MOTÝL, Ivan., pozn. 15., 171.

466 RADOVANOVIČ, Dušan, pozn. 16., s. 60.

tvrdil, že měli s manželkou hezký vztah. Po propuštění z vazby se ještě pokusil navrátit slávu svému klubu, ale neměl na to peníze. Zemřel sám, opuštěný a bez peněz v roce 2016.⁴⁶⁷

⁴⁶⁷ MOTÝL, Ivan., pozn. 15., s. 172.

9. NÁVRH DIDAKTICKÉ HODINY

Téma hodiny: MÓDNÍ STYL 90. LET Z POHLEDU SUBKULTUR

Tematický celek (RVP)

Očekávané výstupy:

ZAŘAZENÍ TÉMATU

Časová dotace: 90 minut

Cíle hodiny:

Žáci popíší módní styly jednotlivých subkultur

Žáci analyzují audiovizuální prameny a texty kapel reprezentující danou subkulturu

Žáci na základě analýzy, vytvoří reklamní plakát na módní styl dané subkultury

Žáci porovnají

Průběh hodiny:

1. Úvod: Brainstroming na téma 90. let. Každý žák během 5 minut napíše, co nejvíce slov, která je napadnou k tématu 90. let. Následuje společné shrnutí pojmů, které zároveň slouží jako opakování předešlých hodin.

2. Následuje představení tématu hodiny, ve kterém se žáci seznámí s výstřední módou 90. let.

3. V další části hodiny proběhne rozdělení žáků do čtyř skupin. Každá skupina dostane ke zpracování jednu hudební subkulturu – grunge, punk, rap, metal. Každá skupina rovněž obdrží definici subkultury, příklady kapel a písní, které danou subkulturu prezentují a také vybrané úryvky písní.

4. Následuje analýza dostupných materiálů, ve které skupina popíše oblečení dané kapely, zamyslí se nad tím, jaké outfity mohli nosit fanoušci těchto kapel. Pomocí hudebních videoklipů a písní žáci pojmenují 5 témat, o kterých kapely daného stylu zpívaly.

5. Po analýze materiálů, žáci vytvoří reklamní plakát na módní styl dané subkultury. Do reklamy zahrnou slavné kapely a jejich písně, kterými se potencionální fanoušci módy mohou

inspirovat a rovněž použijí témata písní, která mohou evokovat určitý styl či barvy. Plakát by měl být ve formátu A2, měl by obsahovat obrázky a krátké úderné popisky.

6. Po společné prezentaci se jednotlivé skupiny zamyslí nad tím, co na daném stylu mohlo vadit komunistickému režimu v Československu před rokem 1989. Každá skupina vymyslí minimálně 5 důvodů, které argumentačně podloží.

Závěr:

Na závěr dvouhodinové práce, žáci odprezentují své plakáty. Poté následuje společná diskuze, nad otázkou, co mohlo vadit komunistickému režimu na módě daných subkultur.

1. GRUNGE

DEFINICE: Rockový styl zrozen v americkém Seattlu v polovině 80. let se poznal zejména díky řezavému zvuku kytar. Mísil v sobě prvky hard rocku a punk rocku s častou příměsí hardcore. Texty těchto kapel v sobě míchaly vztek, desiluze, obavy, beznaděj, pocity odcizení, společenské kritiky, ale často i cynický humor. Na pozadí vzniku nového hudebního stylu stála nová generace, která měla potřebu vymezit se vůči společnosti a sdělit svou našťvanost z dosavadního nastavení společenských pravidel.⁴⁶⁸

KAPELY A PÍSNĚ:

- Nirvana – Smells Like Teen Spirit
- Pearl Jam – Even Flow
- Alice in Chains – Man in the Box

2. METAL

DEFINICE: Metal své základy našel v hardrockových kapelách míchající v sobě prvky bluesu a rocku. Metal charakterizovaly hudební prvky elektrických kytar a bicích doplněné hlasitým křikem zpěváků, jejichž hlas se často upravoval. Kapely a jejich hity se držely na prvních příčkách všech různých hitparád a příznivci se snažili svým oblíbencům přiblížit, jak to jen šlo. Zejména prostřednictvím účasti na jejich koncertech a kopírováním stylu oblékání. Celková vizuální stránka byla pro jednotlivé kapely velmi důležitá. Ladit musely přebaly vydaných alb, vzhled jednotlivých členů kapely při koncertech, ale i videoklipy. Všechny tyto prvky se jevily stejně důležité jako hudba samotná. Vizuální stránka často přinesla kapelám kýženou popularitu, neboť svým výstupem šokovali.⁴⁶⁹

KAPELY A PÍSNĚ:

- Kiss – I Was Made For Lovin' You
- Metallica – Nothing Else Matters
- Led Zeppelin- Whole Lotta Love

3. RAP

⁴⁶⁸ Česká televize: *Bigbít*, pozn. 292.

⁴⁶⁹ 518, Vladimír., pozn. 17., s. 544-575.

DEFINICE:

Jedná se o další subkulturu, která se jako první objevila v Americe konkrétně v newyorském Bronxu. Rap se stal jazykem černošské komunity a vyznačoval se rychlým odříkáním, co nejvíce zveršovaných nebo volně psaných textů. Původně se rytmicky odříkávané texty doplnily muzikou z jiných, již existujících písní, což často vedlo ke konfliktu s původními autory muziky. Rapeři si tak museli vymyslet jiný způsob, kterým by svůj projev ozvláštnili. Rapovou recitaci oživilo rytmičtými zvuky tleskání, zakrýváním mikrofonu nebo *human beatboxem* - rytmickým hraním na pusu. Postupně se přicházelo na hudbu vlastní, která vznikala experimentováním s vinyly s mixážním pultem. Není divu, že se brzy na to objevil taneční styl, který novou rytmickou muziku doprovázel. Jednalo se o tanec ulice nazývaný též street dance či hip hop a pocházel přímo od tvůrců hip hopové hudby.⁴⁷⁰

KAPELY A PÍSNĚ:

- Dr. Dre – Nuthin' But a 'G' Thang
- Eminem – The Slim Shady
- Jungle Brothers- Straight out the Jungle

4. PUNK

DEFINICE: Punk se již od počátku svého vzniku definoval jako hnutí za autenticitu a přirozenost citění a projevu. Distancoval se od konzumního života, kariérismu a řady dalších, podle něj nepodstatných hodnot, ovšem nejvíce se interpretoval podle hudby, proto se punk považuje za hudební, spíše než za společenský, styl. Své postoje punkeři jasně dávali najevo tím, co měli na sobě. Nosilo se vše, co bylo výstřední, neotřelé a šokující.⁴⁷¹

KAPELY A PÍSNĚ:

- BLINK 182 – I Miss You
- Green Day – American Idiot
- Sex Pistols – Holidays in the Sun

⁴⁷⁰ Česká televize: *Bigbít*, pozn. 206.

⁴⁷¹ *SOCIOLOGICKÁ ENCYKLOPEDIE: Punk*, pozn. 225.

ZÁVĚR

Diplomová práce se věnovala rozboru módních trendů v československém a globálním kontextu od poloviny 20. století až po devadesátá léta, s důrazem na vliv Spojených států na československou a českou módu po roce 1989. Na základě analýzy historických a politických souvislostí bylo zjištěno, že móda jako výrazná součást kultury vždy odrážela širší společenské proměny a byla citlivým indikátorem změn ve společnosti.

Hned v úvodu jsou analyzováno období dvacátých až osmdesátých let 20. století, s jejich specifickými módními trendy ovlivněnými historickými událostmi. Móda ve dvacátých letech se vyznačovala emancipační elegancí, jak ženy usilovaly o etablaci svého postavení ve společnosti po první světové válce. Třicátá léta přinesla jednoduchost, zatímco čtyřicátá léta poznamenaná válkou vedla k proměně ženské módní linie v duchu pracovní elegance. Poválečná éra padesátých let nesla nový rozměr módy s vlivem kolekce "New Look" Christiana Diora, která představovala návrat k opulentnosti a ženskosti.

Šedesátá a sedmdesátá léta přinesla další uvolnění módních pravidel především díky kulturní revoluci hippies. V osmdesátých letech se móda diverzifikovala a začaly se prosazovat výrazné hudební a módní subkultury. Tato období připravila půdu pro dramatický vstup Spojených států na československou módní scénu po roce 1989, kdy politické změny umožnily volný přístup k západním kulturním vlivům.

Následně se práce zaměřila na devadesátá léta, kdy se po pádu komunistického režimu otevřely hranice západním vlivům, což mělo zásadní dopad na módu v Československu a později v České republice. Byla to právě devadesátá léta, ve nichž se projevil masivní šíření globálních kulturních produktů prostřednictvím nových médií, jako byly zahraniční časopisy, hudební televize MTV a americké seriály. Spojené státy se staly hlavním zdrojem módních inspirací, což vedlo k radikální transformaci a modernizaci domácího módního vkusu.

Zvláštní pozornost byla věnována subkulturám, které hrály klíčovou roli v utváření módních trendů. Hudební subkultury jako punk, rap, metal, techno a taneční scény ovlivnily především mladou generaci. Pro tyto subkultury byly charakteristické specifické módní prvky, které vyjadřovaly jejich postoje ke společnosti a kulturní identitu. Podobný vliv měly

nehudební subkultury jako skinheads a graffiti, které se rovněž výrazně podílely na formování vizuální kultury devadesátých let.

Devadesátá léta také znamenala rozpad tradičního československého textilního průmyslu. Vlivem otevření trhu a konkurence levného zahraničního zboží došlo k úpadku mnoha tradičních československých textilních podniků. Nové trendy v rychlé módě (fast fashion) byly nejen dostupnější, ale také více reflektovaly globální módní směry.

Na základě tohoto výzkumu lze konstatovat, že módní trendy v Československu a České republice po roce 1989 byly výsledkem dynamické interakce mezi globálními vlivy a místními kulturními, politickými a ekonomickými podmínkami. Móda jako taková se projevila jako zrcadlo společenských změn, odrážející jak euforii z nově nabyté svobody, tak i konfliktní a často paradoxní aspekty transformace.

Práce ukazuje, jak zásadní je role Spojených států, jejichž vliv zasahuje hluboko do rozměru každodenního života českých obyvatel. Zároveň poukazuje na význam subkultur jako nositelů alternativních hodnot a identit, které často mají hluboký vliv na širší společenské postoje a módu. Přestože devadesátá léta představují období dramatických změn a někdy i módního chaosu, lze je vnímat také jako období intenzivní kreativity a svobody vyjádření, které mělo trvalý dopad na českou módní scénu.

Na základě této analýzy je zřejmé, že móda není jen povrchním aspektem kultury, ale hraje klíčovou roli v utváření kolektivní identity, sociálních norem a osobního vyjádření. Devadesátá léta v Československu a České republice tak představují případovou studii, která nabízí vhled do toho, jak sociální a politické změny formují kulturní produkty a jak tyto produkty zpětně ovlivňují společnost.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Literatura

518, Vladimír. *Kmeny 90: městské subkultury a nezávislé společenské proudy v letech 1989-2000*. V Praze: BiggBoss, 2016. ISBN 978-80-906019-9-4.

ALONSO, Guillermo. *Michael Jackson: Ilustrovaný životopis*. Albatros Media, 2020. ISBN 9788026434436.

AZERRA, Michael. *Come As You Are: The Story of Nirvana. Spojené státy americké, Crown, 2013*. ISBN 9780307833730.

BAKER, Mark. *Čas proměn*. CPress, 2021. ISBN 978-80-264-3685-0.

BEDNAŘÍK, Petr, et al. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti, 2., upravené a doplněné vydání*. Česko, Grada, 2019. ISBN 9788027105533.

EMMERT, František. *Sametová revoluce*. CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2834-3.

FIKAROVÁ, Lucie. *Plzeň punková a metalová: punková a metalová alternativní hudební scéna v Plzni (1983-1995)*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2022. ISBN 978-802-4654-010.

FOGG, Marnie, ed. *Móda: úžasný příběh fenoménu: historický vývoj, detailní vyobrazení i příběhy slavných návrhářů*. Přeložil Zuzana PAVLOVÁ, přeložil Runka ŽALUDOVÁ. V Praze: Slovart, 2015. ISBN 9788073912246., s. 464-490.

FRECCERO, Carl. *Our Lady of MTV: Madonna's "Like a Prayer"*. *Feminism and Postmodernism*, 1992, s. 163-183.

FUNDOVÁ, Johana. *Devadesátky!: roky nespoutané svobody*. Brno: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2794-0

GARTON ASH, Timothy. *Rok zázraků: svědectví o revoluci roku 1989 ve Varšavě, Budapešti, Berlíně a Praze*. Vyd. 2., rev. a dopl. Přeložil Miroslav DROZD. Praha: Paseka, 2009. ISBN 9788074320095.

GJURIČOVÁ, Adéla. *Revoluce odkládá sametový háv. DĚJINY A SOUČASNOST*. 2011, roč. 2011, č. 11, s. 40-43.

GOODWIN, A. *Dancing in the Distraction Factory: Music Television and Popular Culture*. University of Minnesota Press, 1992, ISBN 0- 8166-2063-6.

HEIMANN, Jim. *50 s FASHION: Vintage fashion and beauty ads*. Kolín nad Rýnem: TASCHEN, 2007. ISBN 9783822849330.

- HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. *Česká móda 1940-1970: zrcadlo doby*. Praha: Olympia, c2000. ISBN 80-703-3017-1.45-60.
- HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. *Kytky v popelnici: Společnost a móda v sedmdesátých letech v Československu*. Praha: Uměleckoprůmyslové museum, Naga, 2007. ISBN 9788071010722.
- HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. *Móda za železnou oponou: společnost, oděvy a lidé v Československu 1948-1989*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-802-4758-336.
- HOMER, Karen. *Móda: kompletní obrazový průvodce světem stylu*. Přeložil Blanka CHOCOVÁ. Praha: Dobrovský, 2018. Knihy Omega. ISBN 9788073909437.
- HOWELL, Geraldine. *Wartime fashion: from haute couture to homemade, 1939-1945*. New York: Berg, 2012. ISBN 978-085-7850-713.
- JACKSON, Lesley. *The New Look: Design in the Fifties*. London: Thames and Hudson, 1991. ISBN 0500276447.
- JEŽEK, Martin. *Osmdesátky!*. N.p., Albatros Media a.s., 2023. ISBN 9788026450245.
- JIRÁK, Jan. *10 let v českých médiích*. Vyd. 1. Praha: Portál pro Newton Information Technology, 2005, ISBN 80-717-8925-9.
- JURKOVÁ, Zuzana. *Pražské hudební světy*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-802-4624-846.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky 1918 - 1938, Díl I. – Vznik, budování a zlatá léta republiky 1918 – 1929*, Praha: Libri, 2000.
- KONČELÍK, Jakub, et al. *Dějiny českých médií 20. století*. Česko, Portál, 2010. ISBN 9788073676988.
- KORINE, Harmony, CLARK, Larry. *Kids: A Film by Larry Clark*. Velká Británie, Grove Press, 1995. ISBN 9780802134387.
- KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých" po Diora*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Dějiny odívání. ISBN 978-80-7106-149-6.
- LEŽÁK, Zdeněk. *Sametová revoluce*. Albatros Media, 2019. ISBN 9788026614722.
- MÁCHALOVÁ, Jana. *Budiž móda: průvodce dějinami módy 20. století*. Praha: Brána, 2012. ISBN 978-80-7243-608-8.
- MÁCHALOVÁ, Jana. *Móda 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. Dějiny odívání. ISBN 80-710-6587-0.
- MÁCHALOVÁ, Jana. *Módou posedlí: [čtení o módě 20. století]*. Břeclav: Moraviapress, 2002. ISBN 80-86181-47-2.

MOTÝL, Ivan. *Taková byla 90. léta: obrazy z poslední dekády 20. století*. Praha: Empresa Media, 2016. ISBN 978-80-88207-02-3.

Móda: obrazové dějiny oblékání a stylu. Praha: Knižní klub, 2013. ISBN 9788024241708.

PATOČKOVÁ, Jana; RYCHLÍKOVÁ, Apolena; PEHE, Veronika; LEHEČKA, Michal; DANIEL, Ondřej et al. *Věčná devadesátá*. CPRESS, 2023. ISBN 9788026450726.

PETROV, Michal. *Jeans story: retro blue*. V Brně: Jota, 2019. ISBN 978-80-7565-547-9.

POWELL, Polly a Lucy PEEL. *Styly 50. a 60. let*. Praha: V. Svojtka, 1998, ISBN 80-7237-018-9.

UCHALOVÁ, Eva. *Česká móda 1918-1939*, Olympia a.s., Praha, 1996.

RADOVANOVIČ, Dušan, ed. *Svobodná a divoká 90. léta: příběhy z doby, kdy bylo možné téměř vše*. Praha: Radioservis, 2017. ISBN 978-80-87530-15-3.

RYCHLÍK, Jan. *Československo v období socialismu 1945-1989*. Albatros Media, 2020. ISBN 9788076013919.

RYCHLÍK, Jan a Vladimír Georgiev PENČEV. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-387-0.

RYCHLÍK, Jan. *Rozdělení Československa 1989-1992*. Vyšehrad, 2022. ISBN 9788076016033.

Rychlík Martin., *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, ISBN: 978-80-204-3286-5.

SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže: uvedení do problematiky*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-802-4729-077.

SPOUSTA, Vladimír. *Hudebně-literární slovník. Hudební díla inspirovaná slovesným uměním*. Masarykova univerzita, 2014. ISBN 9788021077157.

ŠAROCHOVÁ, Gabriela V.; BĚLINA, Pavel; KAŠE, Jiří; KUČERA, Jan Pavel a CUHRA, Jaroslav. *České země v evropských dějinách, 4. díl*. Praha: Paseka, 2006. ISBN 80-7185-795-5.

TRČÁLKOVÁ, Magdaléna. *Design obuvi v Československu po roce 1945. Model obuvi Prestige jako námět výstavy o historii a designu pro Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně*. Brno, 2019. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Mgr. Lucie Jagošová, DiS.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Česká čtenářská republika*. Host, 2017. ISBN 9788075772541.

VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody: kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*. Praha: Votobia, 2002. ISBN 80-7220-124-7.

VANĚK, Miroslav. *Byl to jenom rock'n'roll?: hudební alternativa v komunistickém Československu 1956-1989*. Praha: Academia, 2010. Šťastné zítřky (Academia). ISBN 9788020018700.

Prameny

Časopis *BRAVO*:

BRAVO. roč. 1, č. 11, 24, 26. Nová móda service s.r.o., 1991.

BRAVO. roč. 2, č. 4, 6, 9, 26. Nová móda service s.r.o., 1992.

BRAVO. roč. 3, č. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 18, 19, 24. Nová móda service s.r.o., 1993.

BRAVO. roč. 4, č. 1, 3, 10, 11, 17, 19. Nová móda service s.r.o., 1994.

BRAVO. roč. 5, č. 12, 13. Nová móda service s.r.o., 1995.

BRAVO. roč. 6, č. 6, 9, 10, 13. Nová móda service s.r.o., 1996.

BRAVO. roč. 7, č. 7. Nová móda service s.r.o., 1997.

BRAVO. roč. 8, č. 2, 7, 10, 11, 15, 14, 18. Nová móda service s.r.o., 1998.

BRAVO. roč. 9, č. 6, 15. Nová móda service s.r.o., 1999.

Časopis *Life*:

Life. [online] Time Inc, 4. říjen 1948. ISSN 0024-3019. [10. 3. 2023]. Dostupné z:
[https://books.google.cz/books?
id=_EEEAAAAMBAJ&dq=life&hl=cs&source=gbs_navlinks_s](https://books.google.cz/books?id=_EEEAAAAMBAJ&dq=life&hl=cs&source=gbs_navlinks_s).

Life. [online] Time Inc, 15. únor 1960. ISSN 0024-3019. [12. 3. 2023]. Dostupné z:
[https://books.google.cz/books?
id=_EEEAAAAMBAJ&dq=life&hl=cs&source=gbs_navlinks_s](https://books.google.cz/books?id=_EEEAAAAMBAJ&dq=life&hl=cs&source=gbs_navlinks_s)

Life. [online] Time Inc, 11. dubna 1960. ISSN 0024-3019. [12. 3. 2023]. Dostupné z:
[https://books.google.cz/books?
id=_EEEAAAAMBAJ&dq=life&hl=cs&source=gbs_navlinks_s](https://books.google.cz/books?id=_EEEAAAAMBAJ&dq=life&hl=cs&source=gbs_navlinks_s)

Life. [online] Time Inc, 29. květen 1966. ISSN 0024-3019. [12. 3. 2023]. Dostupné z:
[https://books.google.cz/books?
id=_EEEAAAAMBAJ&dq=life&hl=cs&source=gbs_navlinks_s](https://books.google.cz/books?id=_EEEAAAAMBAJ&dq=life&hl=cs&source=gbs_navlinks_s)

Life. [online] Time Inc, 10. duben 1970. ISSN 0024-3019. [12. 3. 2023]. Dostupné z:
[https://books.google.cz/books?
id=_EEEAAAAMBAJ&dq=life&hl=cs&source=gbs_navlinks_s](https://books.google.cz/books?id=_EEEAAAAMBAJ&dq=life&hl=cs&source=gbs_navlinks_s)

Life. [online] Time Inc, 25. červen 1974. ISSN 0024-3019. [12. 3. 2023]. Dostupné z:
[https://books.google.cz/books?
id=_EEEAAAAMBAJ&dq=life&hl=cs&source=gbs_navlinks_s](https://books.google.cz/books?id=_EEEAAAAMBAJ&dq=life&hl=cs&source=gbs_navlinks_s)

Časopis *Vlasta*:

- VLASTA*. Roč. 1, č. 1 - 51. Československý svaz žen, 1947.
- VLASTA*. Roč. 2, č. 9. Československý svaz žen, 1948.
- VLASTA*. Roč. 5, č. 23. Československý svaz žen, 1951.
- VLASTA*. Roč. 7, č. 3, 7, 16, 28, 45. Československý svaz žen, 1954.
- VLASTA*. Roč. 9, č. 5, 6, 10, 36, 50. Československý svaz žen, 1956.
- VLASTA*. Roč. 14, č. 5, 20, 39. Československý svaz žen, 1960.
- VLASTA*. Roč. 20, č. 9. Československý svaz žen, 1966.
- VLASTA*. Roč. 23, č. 18. Československý svaz žen, 1969.
- VLASTA*. Roč. 32, č. 3, 15. Československý svaz žen, 1978.
- VLASTA*. Roč. 34, č. 7. Československý svaz žen, 1980.
- VLASTA*. Roč. 35, č. 4, 6, 15, 23. Československý svaz žen, 1981.
- VLASTA*. Roč. 36, č. 2, 5, 13, 22. Československý svaz žen, 1982.
- VLASTA*. Roč. 41, č. 37, 49. Československý svaz žen, 1987.
- VLASTA*. Roč. 44, č. 25, 35. MONA, 1990.
- VLASTA*. Roč. 45, č. 3, 12, 23, 24, 34, 41, 45. MONA, 1991.
- VLASTA*. Roč. 46, č. 19, 50. MONA, 1992.
- VLASTA*. Roč. 47, č. 7, 18, 23, 28, 29. MONA, 1993.
- VLASTA*. Roč. 48, č. 15, 33, 40, 52. MONA, 1994.
- VLASTA*. Roč. 49, č. 18, 19, 20, 25. MONA, 1995.
- VLASTA*. Roč. 50, č. 29. MONA, 1996.
- VLASTA*. Roč. 51, č. 33, 39. MONA, 1997.
- VLASTA*. Roč. 52, č. 7, 11, 12, 31. MONA, 1998.
- VLASTA*. Roč. 53, č. 43. MONA, 1999.
- VLASTA*. Roč. 54, č. 26. MONA, 2000.
- VLASTA*. Roč. 55, č. 39. MONA, 2001.

Časopis *Žena a móda*:

Žena a móda. Roč. XIV, č. 3, Československý svaz žen, 1956.

Žena a móda. Roč. XIV, č. 5, č. 9, Československý svaz žen, 1959.

Žena a móda, Roč. XV, č. 2, Československý svaz žen, 1963.

Žena a móda, Roč. XV, č. 3, č. 5, č. 10. Československý svaz žen, 1965.

Žena a móda, Roč. 1993, č. 2, 3, 7. Československý svaz žen, 1993.

Žena a móda, Roč. 1995, č. 1. Československý svaz žen, 1995.

Elektronické zdroje

Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS), Fondy centrálních útvarů ministerstva vnitra (MV, FMV) a ministerstva vnitra České socialistické republiky (MV ČSR), sign. AKR 36 i.j. 1514, **Plastic People of the Universe - zrušení zřizovatelské smlouvy** [online], [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://ebadatelna.cz/?id=f114213>.

ABS, MV, FMV a MV ČSR, sign. A 6/2 i.j. 815, **Prodej poukazů PZO Tuzex devizovými cizinci - trestná činnost** [online], [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://ebadatelna.cz/?id=f30893>.

ABS, Fondy MV, FMV a MV ČSR, sign. A 9 i.j. 325, **Opatření VB proti vlasatcům - souhrnná zpráva** [online], [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://ebadatelna.cz/?id=f17628>.

ABS, Fondy MV, FMV a MV ČSR, sign. sign. AKR 36 i.j. 1514, **Plastic People of the Universe - zrušení zřizovatelské smlouvy** [online]. Dostupné z: <https://ebadatelna.cz/?id=f114213>.

ABS, Fondy MV, FMV a MV ČSR, sign. AKR 36 i.j. 1539, **Volná mládež - underground, koncerty nelegálních skupin v obci Služetín, okr. Karlovy Vary - „Patologický orchestr Mariánských Lázní“, „Psí vojáci“, „Přejděte na druhou stranu“ z Karlových Varů, „Fuga band Miroslava Jírce“; dále v obci Obědné, okr. Šumperk- „Povinná slepota“ z Uničova, „Hali Belí“ z Prahy, „Duševní deprese - Otřes“, „Hurvínkova koloběžka“, „Stará dobrá ruční práce“ z Přerova, „Otřes“ z Rožnova pod Radhoštěm** [online], [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://ebadatelna.cz/?id=f114238>.

ABS, Fondy MV, FMV a MV ČSR, sign. KR-17178 VKR, **Doležálek Luboš** [online]. Dostupné z: <https://ebadatelna.cz/?id=x218262>.

ABS, Fondy MV, FMV a MV ČSR, sign. KR-20164 VKR, **Petrův Martin** [online]. Dostupné z: <https://ebadatelna.cz/?id=f128851#>.

Archiv D (Česká televize): Srdce v hokeji – [online]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/12387474945-archiv-d/224471294071019/>.

Archiv Česká televize: CO SE DĚLO V DEVADESÁTKÁCH 2022 – [online]. 2022 Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/14809891917-co-se-delo-v-devadesatkach/222254003390001/>.

Archiv České televize: Elvis Presley!: [online]. 1987. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10151852399-elvis-presley/>.

Archiv Česká televize: Jaromír Jágr: stále na vrcholu – [online]. 2012. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10400446880-jaromir-jagr-stale-na-vrcholu/>.

Archiv Česká televize: Nagano hokejový turnaj snů– [online] 1999. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1023716279-nagano-hokejovy-turnaj-snu/>.

Archiv Česká televize: Pořad VIZITKA [online]. 5. 8. 1994. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/879394-vizitka/29436313624/>.

Archiv České televize: PŘÍLOHA TELEVIZNÍCH NOVIN: Punk a Skinheads v Praze[online]. 1990. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/12030196645-priloha-televiznich-novin/290480710010030/>.

Archiv Česká televize: Televizní noviny 1990 – [online]. 1990. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/15732321974-archiv-dne/224938000140308/>.

Archiv Česká televize: Televizní noviny 1996 – [online]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/15732321974-archiv-dne/224938000140315/>.

Bravo. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Bravo>.

Časová osa. *Jazzová sekce* [online]. Praha. Dostupné z: <https://jazz.ustrcr.cz/timeline.html>.

Český rozhlas: Jak se rodil bulvár aneb Co ještě snesete? [online]. Praha, 2020. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/jak-se-rodil-bulvar-aneb-co-jeste-snesete-6508833>.

Český rozhlas: Přátelé – [online]. 2024. Dostupné z: <https://dvojka.rozhlas.cz/serial-pratele-herci-tancili-ve-fontane-v-pet-hodin-rano-9229240>.

Český rozhlas: Život po sametu [online]. Praha, 2019. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/mlcici-vetsina-i-nadseni-pro-volny-trh-jak-hodnotit-ceskou-demokracii-od-roku-8098140>.

Česká televize: Bigbít: Grunge[online]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/clanky/137-grunge-a-post-grunge-prelomu-80-90-let-a-dale-v-90-letech/>.

Česká televize: *Bigbít: Internetová encyklopedie rocku* [online]. Praha. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/clanky/138-rap-a-hip-hopova-kultura/>.

Česká televize: Historie CS – Co všechno nosilo 20. století [online]. 2022. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/322291310200001/>.

Česká televize: KING SKATE [online]. 2018. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/15109272875-ct-na-mff-karlovy-vary/218254001680018/>.

Česká televize: Pořad KMENY: Graffiti [online]. 2014. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10727240820-kmeny/214562260850005/>.

Česká televize: Pořad Retro – alternativa [online]. 2010. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10176269182-retro/210411000360013/>.

Česká televize: Pořad Retro – fitness centra [online]. 2010. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10176269182-retro/210411000360013/>.

Česká televize: Pořad Retro – móda 90. let [online]. 2010. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10176269182-retro/210411000360013/>.

Česká televize: Pořad Retro – proměna módy [online]. 2010. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10176269182-retro/210411000360013/>.

Česká televize: Pořad Retro - reklamy [online]. 2010. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10176269182-retro/210411000360013/>.

Česká televize: Z metropole: [online]. 2023. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10116288835-z-metropole/223411058230023/>.

ESO. *TV NOVA* [online]. Praha: NOVA, 30. 5. 2014. Dostupné z: <https://tv.nova.cz/clanek/4691-eso>.

EWING, Elizabeth. *Fashion in underwear: from Babylon to bikini briefs* [online]. Dover ed. Mineola, N.Y.: Dover Publications, 2010. ISBN 0486476499. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=pX5r8p1dPjUC&dq=fashion+in+underwear&hl=cs&source=gbp_navlinks_s.

Film, fashion, and the 1960s [online]. 1. Bloomington: Indiana University Press. ISBN 9780253026415. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=uFA0DwAAQBAJ&dq=film+fashion+1960&hl=cs&source=gbp_navlinks_s.

Džínový fenomén. *Respekt* [online]. 2009. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/2009/33/dzinova-diverze>.

GURU, Media. Proměny české mediální scény od začátku 90. let. Online. *Media Guru*. 2014. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2014/11/promeny-ceske-medialni-sceny-od-zacatku-90-let/>.

Historie firmy. ELITE a.s.: Milan Kopecký [online]. 2006. Dostupné z: <https://www.elite-cz.cz/historie-firmy>.

Historie. *The Plastic People of the Universe* [online]. Praha: Ondřej Toul, 2020. Dostupné z: <https://plasticpeople.cz/#historie>.

Hudební pořad Medúza. *Česká televize* [online]. Praha: ČT, 1996. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/specialy/meduza/archiv/>.

Hudební videoklipy Madonna [online]. Dostupné z: https://www.youtube.com/channel/UC81VD6eeuLLSfyY_D-N8sVw .

Komunistická propaganda. Online. Jeden svět na školách. 2001. Dostupné z: <https://www.jsns.cz/lekce/15251-komunisticka-propaganda>.

MTV. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/MTV>.

New Look. Dior [online]. Dostupné z: https://www.dior.com/couture/en_hk/the-house-of-dior/thestory-of-dior/the-new-look-revolution.

Nirvana [online]. Dostupné z: <https://www.nirvana.com/>.

Normalizace. *Paměť národa* [online]. Praha: Paměť národa, 23. 7. 2020. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/pribehy/zkuste-do-toho-vlozit-ten-delnickej-vjem-radili-normalizatori-muzikantum>.

NOVA slaví 25 let. *NOVA* [online]. Praha, 4. 3. 2019. Dostupné z: <https://tv.nova.cz/clanek/60896-nova-slavi-25-let-pojdte-s-nami-na-prochazku-jeji-historii>.

REFRESHER: Ivan Jonák [online]. Praha: REFRESHER Media, 2019. Dostupné z: <https://refresher.cz/63291-Ivan-Jonak-byl-kralem-ceskych-mafianu-Vlastnil-klub-kam-chodil-Karel-Gott-i-prazske-podsveti-za-noc-dokazal-vydelat-milion>.

Rockabilly. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Rockabilly>.

Rozhovor s pamětníkem Pavel Pukyš. *Paměť národa* [online]. Praha: Paměť národa. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/pukys-pavel-1964>.

Rozhovor s pamětníkem Stanislav Vlč. *Paměť národa* [online]. Praha: Paměť národa. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/vlc-stanislav-20181019-0>.

Skateboarding. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Skateboarding>.

SOCIOLOGICKÁ ENCYKLOPEDIE: [online]. Praha 1: Akademie věd, 2017. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/>.

Techno je všechno. *Techno* [online]. Dostupné z: <https://www.techno.cz/clanek/25059/3.-dil-techno-je-vsechno>.

WALFORD, Jonathan. 1950s American Fashion[online]. Bloomsbury Publishing. ISBN 0747812802. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=ggvDCwAAQBAJ&dq=american+fashion&hl=cs&source=gbs_navlinks_s.